

Irodalmi Jelen

XVII. évfolyam, 188. szám
2017. JÚNIUS

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Főmunkatársak: **Szőcs Géza, Makkai Ádám** (Budapest)

Munkatársak: **Laik Eszter** (helyszíni tudósítások),

Varga Melinda (vers, interjú), **Király Farkas** (próza, műfordítás),

Simon Adri (kritika), **Szőcs Tekla** (fotó)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

Igazgató: **Kurjatkó Péter**

A borítón **Szentes Zágon**
festménye

Böszörményi Zoltán

Hullámok tükrében

*Lengened kell, akkor is,
ha már nem leng senki sem,
s hullámok tükrébe meredve,
újra s újra,
muszáj vállatára fognod a végtelent.
De ha a meddő próbálkozások órája lejárt,
s a kerges gond fölé zömök felleg hajol,
látod-e, mit vontat:
gyermekkori emléket,
meg nem valósult tervet,
halakkal teli tengert,
halk reményt,
talán sápadt hiányérzetet,
áttetsző sejtelmeket?
Hányszor mondtad,
magadba botolva:
ha nem lehet,
hát nem lehet!
(Az elérhetetlen amúgy is naponta ingerel.)
És mégis,
többször tapasztaltad már,
küszöbödöt átlépi a folytatás.
Hisz akkor is,
ha úgy véled, már nincs tovább,
tervezned kell az acélszürke mát.
Percet sem törődnöd azzal,
hogy az elmúlásnak is,
mint minden jónak,
egyszer el kell múlnia.*

Zimonyi Zita

arzén (97.)

Interjút akartam készíteni Esterházy Péterrel egy kisvárosi rendezvényen. A kritika a nagyregények mellett fontos alkotásának tartja az *Egy nő* című művét is. Amikor találkoztam vele, megajándékoztam *Az utolsó szerelem hisztériája* című versregényemmel.

– És hasonlít az *Egy nőhöz*?

– Nem. Az enyém pszichotikus és ezoterikus erotika, míg az öné naturális és logikus erotika. Viszont úgy döntöttem, megírom az *Egy nő* párbajregényét, túltéve önön, a 97 esetleírás helyett 99-ig meg sem állok! – évődtem.

– Már a 98 is túltenne rajtam – mosolygott.

Gyakran álmodom halott múzsámmal, Absolonnal. Megpróbálok előrukkolni portréjával. Arcát éjjel ecsetelem, szemét napal kenegetem, összejön nehezen. A portré élethű.

Felteszem a fércbukra. Ez a kiállítóterem, jobbra nem futja.

Báróczy-Berzeviczy-Cseszneki Arzén azonnal lájkolja.

Hozzá is szól:

* Kedves Zsófia, Donald Trump barátom portréja élethű. Vele mindent ugyanúgy hallunk, egymás szájáról olvasunk.

* Kedves Arzén, akit lefestettem, nem az elnök, hanem egykori múzsám, Absolon. Rég meghalt a teste, gyakran meglátogat a tekintete. Folyóíratot szerkesztett, ő volt művészettörténet-professzorom, rendszerek kegyeltje-számkivetettje.

* Ó, ne, ne! Ne szerénykedjen, Zsófia, ez nem igaz! Belefestett Don szemébe egy jelet, amit csak az láthat, aki belelát. Nem két-séges, találkoztak, kettesben voltak! Hol randevúztak?

* Kedves Arzén, álomban, álomban, nem Szlovéniában!

Arzén kis-nagy ember, profilképén csokornyakkendőt visel. Nyolcvanhoz közel, ez nem érdek. Épp huszonhat év van közöttünk, mint Absolonnal. Ez abszurdum! Fátum! Kezében szivar, mögötte zászló, amerikai és magyar. Öltönyén néhány plecsni – nem akárki!

Utánanézek a Google-on.

Nagykövet, nagy követ görget. A MASZLAG-dóm „magyar sztrádáról le- és félrehajtott amerikai generációk” dómjának donja, fő tatarozója, álló ülnöke, köveinek görgetője. Megmozgat minden követ, nehogy ne legyen nagykövet.

Leesik a vállam, meg az állam. Hogy tud még lejjebb esni?! Ráták, statisztikák mutatják. Fügét mutatnak.

Arzén nyomul:

* Kedves Zsófia! Az ön talányos személye kiváltotta érdeklődésem. Fessen tovább, örömmel nézem portréit. Üdvözlettel: Arzén

Én is nyomulok, hátha Amerikába jutok.

* Kedves Arzén, ritka kincs, hogy figyelmére méltatott.

* Oh, egyáltalán nem ritka, csak elsiklunk a lényeg mellett.

* Kedves Arzén, az emberek többségét az ostobaság mozgatja, ahogy a fércbuk is mutatja. Elfuserált, retusált képek, mémek. Mocskolódás, beolvasás. Semmi olvasás. A plebsznek legyen minden egyszerű, akkor minden egyszerű!

* És a patrícusok, Zsófia?! Mire megértjük a lényegét, már nem fontos. A végén arra is rájövünk, hogy semmi sem fontos, csak a szeretet.

* Kedves Arzén, miközben a fontosnak vélt dolgokat kergetjük, a szeretetet elvesztegetjük. Mi marad akkor?

* Zsófia, önnek, mint festőművésznak, kiváló a képzelete. Találja ki, mit szeretne. Lehet, hogy ott is van, karnyújtásnyira, azért nem veszi észre. Csak nehogy a lottószámokat kérje tőlem! Itt New Yorkban későre jár.

* Aludjon jól, Arzén!

Arzén nem megy aludni, én se futni! A gép mellé ragadunk, nyalizunk, egymás szívébe nyilazunk! Napok telnek, levelek jönnek-mennek, a billentyűk megkergülnek.

* Kedves Arzén, elolvastam az élettörténetét. Magával ragadott, megfogott.

* Kedves Zsófia, én is megnéztem a portréit. Önt nyughatalansága viszi előre. Ezért tud cikázni az egymást keresztező gondolatok között, a stílusa páratlan. Követem képzeletének szárnyain. Kézcsókkal: Arzén

Még hogy karnyújtásnyira van tőlem, amit óhajtok?! Vallo-mást tesz?! Megveszek! Farostlemezt, festéket, ecsetet veszek. Portréjának esek. Arcát éjjel ecsetelem, szemét nappal kenegetem, összejön, ahogy tervezem.

Arzén portréja élethű.

Felteszem a fércbukra. Ez a legjobb galéria!

Báróczy-Berzeviczy-Cseszneki Arzén azonnal egy „imádom”-mal jutalmazza.

* Drága Zsófia, ez a portré csodálatos! Hogy lehet, hogy mindezt tud rólam?

* Drága Arzén, eljött az idő, tegeződjünk, örvendezzünk. De azt állítani, hogy mindent tudok rólad, talán túlzás!

* Ó, ne, ne! Ne szerénykedj, Zsófia, ez nem igaz! Belefestettél a szemembe egy jelet, amit csak az láthat, aki belém lát. Nem kétséges, előző életünkben találkoztunk, kettesben voltunk! Csókol, ölel: Arzén

* De jó, hogy írtál! A kezem éjjel-nappal a klaviatúrán matat.

* Ó, de jó, hogy írtál! Az iPad éjjel-nappal téged mutat.

* Lassan feltérképezlek, Arzén. Ritka tudással értelmezte a világot.

* Zsófia drága, kérdezem: nehéz engem megismerni? Ugye nem? Van, amiben fajsúlyosnak kell lennem, különben *easy going guy*: könnyű menet, laza pasas vagyok. Itt már későre jár.

* Szép álmokat, Arzén!
Arzén nem megy aludni.

* Nem nehéz megismerni téged, Arzén. Nekem nem! Látónak születtem, megfigyelőnek, ahogyan te is. Önérzetes férfiú vagy, aki ad a konvenciókra, ám olykor enged a hóbortjainak. Mondjam még, mit látok, ha Téged látlak?

* Folytasd, drága Zsófia, így én is jobban látom majd magamat.

* Arzén, te kivételes hatalommal bírsz, törvénykezéseket írsz.

* Édes, drága Zsófia, látom, előled nem tudom elrejtteni: titkos társaság tagja vagyok. Az emberiségre kihat uralmunk. A világot szabadkőművesként nézzük, Istent a világegyetem építőmesterének nevezzük. Célunk, hogy az állam működését új alapokra helyezzük, és felszabadítsuk a politikát a zsarnokság uralma alól.

* Kedves Arzén, én azt hittem, az ilyesmi csak mendemonda!

* Kedves Zsófia, több millió taggal működünk, akik természetesen mind férfiak.

* Arzén, a férfiak között is akadnak ostobák és bölcsek, ahogyan a nők között is. Nem szívelem, ha a nők képességeit megkérdőjelezzik, a férfiak anyja is nő! Ha ismered a csoport vezetőjét, mondd meg ezt neki.

* Jól ismerem, legalábbis azt hiszem. Én vagyok! És máris megadom a választ neked: soha, soha nem engedünk magunk közé nőket. A hatalom nem a nők kezébe való!

* Miből gondoljátok, hogy a felsőbb lény férfi? Az ősi népek ismerték a nők hatalmát, azért volt matriarchátus! Könnyű a nők elé állva osztani az észet!

* Én erre nem válaszolhatok, őriznem kell a csoport titkát!

* Mi vagy te, titokmester?

* Mi vagyok? Voltam már inas, legény és mester, a mediterrán hágó lovagja, titkos tanító, tökéletes mester, a sátor ura, a rézkígyó lovagja és főfelügyelő. Most a Nagypáholy élén álló nagymester vagyok.

* Ne haragudj, Arzén, de ez olyan, mintha a kisfiúk játszanának!

* Zsófia, van nekem egy barátom, akivel mindent ugyanúgy hallunk, egymás szájáról olvasunk. Ő, ugye, nem kisfiú!?

* Nekem ő is kisfiú! Egy egészséges nőnek minden férfi kisfiú! Tudtam, hogy a barátodnál fogunk kilyukadni!

* Hol lyukadunk ki?! Na, hol is? A Vatikánban. A szabadkőműveseket az eddigi pápák kiközösítették. Ferenc pápa talán változtat ezen, és akkor mi, a katolikus szabadkőművesek, végre részt vehetünk a szentáldozáson.

* Arzén, miért egyértelmű számodra, hogy méltó vagy a nagymesteri rangra?

* Nem sorolom fel mindet, de például 2001-ben sértetlenül léstáltam a merénylet után a World Trade Center lépcsőin. 2007-ben lezuhant a repülő, amelyikkel utaztam, egyedül én maradtam életben. 2005-ben pedig egy busz hátulról belerohant az autómba, mert előzőleg a sofőr infarktust kapott, és nekiszorított az előttem álló hűtőkocsinak. Az összezsugorodott autómból kimásztam, és egyenes háttal, felemelt fejjel elrendeztem, amit kellett.

* Kedves Arzén, mindez véletlen volt!

* Zsófia, ezen a világon semmi sem véletlen!

* Arzén, ha te vagy a nagypáholy nagymestere, miért adod ki a titkaid nekem? Ez a ti szabályaitok szerint főbenjáró bűn.

* Zsófia, ezennel meghívlak ide hozzánk. Töltsd ki az utazási engedélyt jóváhagyó iratot az elektronikus rendszeren, aztán, ha itt leszel, közvetlen közélről is belenézhetsz a barátom szemébe, láthatod, hogy tudtodon kívül is őt festetted le! A repülőjegyedat fizetjük. A MASZLAG-dómban ellakhatsz, életed végéig maradhatsz, alkothatsz.

Intézni kezdem az utazási engedélyt.

Újabb levél érkezik Arzéntól:

* Zsófia, két gyönyörű gyermekednek is, akiket ölelsz a feltett fotón, igényeljél okmányokat, nehogy otthon hagyjad őket!

* Arzén, ők nem az én gyermekeim, hanem a lányomé. Én a nagyédesanyjuk vagyok.

Arzén nem válaszol, se nappal, se éjjel! Megkukult, megbénult. Hosszú a keze, tengeren túlról is átér, elér. Kiüt, leüt, fejbe és szíven üt.

Tapogat, fojtogat. Megpukkadok, megzakkanok.

A vén disznó, inkább kellett volna neki a fiatal édesanya két gyerekkel, mint az egyedülálló nagyanya. Még hogy szereti az átlagtól eltérő dolgokat?! Perverz! Nem elég neki a huszonhat év korkülönbség?! Degenerált!

Még hogy cikáznak és egymást keresztezik a gondolataim?! Szövegértés elégtelen! Ostobaság a négyzeten! Látens analfabéta, menj a francba!

Dúlok-fúlok, mindent összemázolok, időeltolódás ide-oda: agyalok. Hogy tudnék az orra alá borsot törni? Hogy tudnék rajta bosszút állni? Mi lehet a leggyengébb pontja, ahová, ha szúrok, vihetik a kijózanítóba?

* Kedves Arzén, azt álmodtam, hogy újabb baleset ért, remélem, nem vált valóra!

* Kedves Zsófia, nem, nem ért baleset, csak a feleségem esett át szervátültetésen. Nekem meghalni se lenne időm. Üdvözzet! Arzén

I've got it! Megvan, megvan! A másfél méteres kis-nagy ember bekapta a horgot. Válaszolt! A mindent látó nemes úr, a nagypáholy nagymestere nyitott nekem egy ajtót, hogy az önérzetébe nyilazhassak! OK!

* Ó, szegény feleséged, mondok egy fohászt érte! Remélem, felépül. Küldjél a családotról egy fotót, biztosan büszke vagy rájuk.

Megérkezik a fotó. Ez kellett nekem! OK! Most én is küldhetek neki egy fotót!

Kimegyek a margitszigeti Hajós Alfréd Sportuszodába, a vízilabda-válogatott edzésére. Kiválasztom a legvagányabb srácot.

Két méter tíz – vagy húsz. Olyan daliás, pompás, hogy majdnem mellézuhanok, a medencébe fulladok. Megkörnyékezem, hogy portrét festenek róla. Kötélnek áll, és mellém a műtermembe. OK!

Tűsarkúban a köldökéig érek, Arzén feltehetőleg az ágyékáig! Ez lesz az én elégtételem! A srác átölel, felkap. Kattog a gép. Check this out! Ezt kapd ki!

* Kedves Arzén, cserébe én is küldök néhány fotót, amelyeken a kedvesemmel láthatsz. Sajnos, nem enged Amerikába, nem bírja egy percig se nélkülem! Donnak és neked eredményes tárgyalást kívánok Ferenc papával!

Hieronymus Bosch (1450–1516) grafikája

Kemény Gabriella versei

Házassok

*Azt hiszed, nem értem. Pedig láttam
én is a lépcsőház alján hagyott tükröt.
Valahányszor elmész mellette,
megijedsz, nem vagy egyedül;
aztán még jobban megrémülsz,
mert igazából egyedül vagy.
Azt hiszed, nem tudom, vasalás
közben leégetted az ujjbegyedről a köröket,
és most vizes hajjal sírsz
odabent, hogy ne hallja senki;
de hiába próbálkozol, hangosabb
vagy a hajszárítónál. Tizenöt percet
engedsz meg magadnak; amikor letelt,
kikapcsolod a zúgást.
Kimész a konyhába, szipogva elmosogatod
a kávéscsészét, az ajkai után maradt
barnás foltokat, majd ebédet főzöl,
akkor is, ha a gyerekek nem jönnek haza.
Megterítesz neki,
hallgatod a csámcsogását, bort töltesz.
Udvarias leszel. Értelek, és hidd el,
ez semmin se változtat.*

Mátrix

*Először gondolok rád, mióta vége.
Másodszorra már az emlékezés
játsszódik majd le bennem, aztán az
emlékezésre való emlékezés és
így tovább: a kép egyre fakul,
amíg olyanná nem válik, mint a
kifogyó patron utolsó
nyomai a gépből kiúszó papíron.
Tehát el foglak felejteni, csak újra
és újra gondolnom kell rád
– az agy bűvészmutatványainak
pillanatnyi labirintusából indulva,
mindig visszafelé. A képeket
már töröltem az asztalról:
nincs más hátra, mint kívárni,
hogy ne termelődjön
több öröm a hatásodra,
és a boldogságérzetért felelős
hormonok lebomolhassanak végre.*

Second Star to the Right

*Régen volt olyan UV lámpás
tollam, amivel láthatatlanul
lehetett írni, az ágyam felett
sok volt a „rejtett betű, plusz
betű” jellegű felejténivaló,
csak hogy ez nem volt elég.
Felkáromkodtam a falra az
új szavakat, amiket akkor még
csak suttogva mertem kimondani,*

*és féltem, észreveszik így is.
Aztán megpusziltam egy fiút, mert a
gyűjtőalbuma tele volt
világítós matricákkal, és azt
akartam, nekem adja őket.
Persze haragudott, úgyhogy
egy életre megjegyeztem,
a játékaimnak lelke van.
Mégsem gondoltam volna, ennyi év után
a macim úgy néz majd rám,
mintha meg akarna ölni
– azt hiszem, ideje elköltöznöm.*

„az holnapra csúnya lesz”

mélyhűtőben tartotta a poharakat,

*fehérek lettek a párától.
engem meg addig szorított,
amíg elő nem jött az összes
hiányzó szín.
öltözők néma foltjai
mesélnek arról, hogy a lányok
milyen kegyetlenek tudnak lenni
egymással,
úgy néznek rád, mintha velük
nem történt volna meg.
gyűlöljük egymást
a tornateremben
és tudjuk, hogy úgylis az
elmúlt viszonyok hiányoznak,
amikor éppen
nincs kihez imádkozni*

Ötven szóban – ELTE szövegjátékosai

NAGY KOPPÁNY ZSOLT

Előszó

Brian Aldiss író javaslatára és ötlete nyomán – Örkénytől talán nem függetlenül – a Daily Telegraph 1988 óta hirdet versenyt „mini saga competition” névvel. A feladat annyi, hogy a versenyzők mindössze ötven szóban mondjanak el egy történetet. Az ELTE-n a Szövegjátékok című kurzus öt hallgatója megírta a maga három-három történetét. Olvassák szeretettel!

DEÁK ERIKA

Wakefield, a vámpír viszontagságai

1691-ben szeretett volna először interjút adni, csak hogy próbálkozása kudarcba fulladt, mert fáklyákkal eredtek a nyomába. Amikor 1915-ben felriadt, még őt is elborzasztotta a rengeteg vér, ezért visszabújt. Legközelebb 2017-ben ébredt fel. Ekkor viszont a kritikusok tájékoztatták, hogy a vámpírtéma már nem trendi. Wakefield beletörődően visszafeküdt: akkor kívárja az időgép feltalálását.

A túl sokáig őrzött kincsek

A félhomályos spejz vékony porréteggel bevont polcain meggybe-főttel teli és üres üvegek sorakoztak. Hunyorogva nézte a bennük rejlő mélyvörös árnyalatok gomolygását. Lehet, hogy mindhiá-

ba tartogatta őket, talán már el is késett, netán képtelen kinyitni örökre megrekedt fedelüket. Keze és akarata megremegett, ahogy egyik gondosan őrizgetett kincsét felnyitotta, és félve belenézett.

Bomba

Ellenséges banda csempészett bombát egy kólásdobozba. Tes-tével próbálta védeni Főnökét, csak hogy a robbanás ereje és a repeszek telibe találták őket. A magánklinikán a felépülés során újra kellett formálnia önmagát és saját szokásait. Hírhedt arc mögül irányította immár világukat, érzései viszont belülről éget-ték. Az igazi Főnök talán már örökre kómában marad.

GORONDY-NOVÁK MÁRTON

Névjegy

Tóth Imre területi sales manager gyakorta szorong munkahelyén. Orvosa terápiás beszélgetésre utalta be, de nem mert elmenni. Orvosa később pszichiáterhez küldte, de oda sem ment el. Tóth tehát nem gyógyult meg. Másrészt, ha meggyógyult volna, talán nem is lenne Tóth Imre igazán, aki területi sales manager és gyakorta szorong munkahelyén.

Tájékoztatás

Tisztelt Ügyfelek!

A defibrillátor készüléket a második emeleti 216-os irodában találják. Az esetleges sorban állás elkerülése végett kérjük, idő-pontot előre igényeljenek. Ha épp fulladnak, agyvérzést kapnak vagy mozgássérült igazolvánnyal rendelkeznek, kérjük, előbb a

harmadik emeleti költségvetési irodához fáradjanak, Kübek Sándornét keressék, kérelmüket soron kívül elbíráljuk.

Tisztelettel:

Megyei Hivatal Járási Hivatala

Emléktábla-avatás

Ma 96 éves Kolláth Erik népszerű szobrász, érdemes művész. Születésnapja alkalmából délután 15.00 órakor avatják mellszobrát a margitszigeti Művész sétányon. Az eseményen jelen lesznek rokonai és tisztelői, a mester tanítványai köszöntő beszédeket mondanak. Az érdemes művész eredetiben a XIII. kerületi Balzac utca 15. szám alatt, negyedik emeleti lakásában tekinthető meg.

NIKLAY RUDOLF

A profi vadász

A farkas kifényesített nyári bundájában magabiztosan balag az erdőszélen. A falka messze jár, neki most egyedül van prédálhatnékja errefelé. Acélszínű tekintetét semmi nem kerülheti el, füle a legkisebb zajt magába visszhangozza, orra elemzi a szélhordta illatokat. Bár nem sejti, hogy dr. Komoróczy Piroska már eye ideje figyelni a céltávcsövön keresztül.

Egy karikatúrára

Két cső kukorica – jó barátok – nyaral a tengerparton. Korán reggel az egyiküknek eszébe jut, hogy megnézné a napfelkeltét. Álmosan kiballag a homokra, nyújtózkodik, ásítózik, míg ki nem pattan a szemé. Mikor visszamegy a házba, barátja aggodalmasan bámul rá:

- Öregem, nem voltál kinn túl sokáig ezen a tűző napon?
- Hagyjál már...

Konfabulátor

A tanár félálomban zajokat hall, léptek pattogása, kiáltás szűrődik a folyosóról. Megfordul az ágyban, narancssárga fény hullámzik be az ablakon. Gigászi csap nyílik, sisakos tűzoltók kezében vastag kigyó tekeredik odakint, vadul okádja a könnyűhabot. Csak nemrég, nehezen aludt el, álmában arra gondol, hogy ez nem is igaz, pontosabban, mese habbal.

SZŐKE LÍVIA

Okos lakás

Budapest XI. kerületében, a Sashegyen, Felhő utca 8. szám alatti, új építésű, prémium kivitelű, magas műszaki tartalommal és rendkívül alacsony rezsivel rendelkező, 10 + 10 CSOK-nak is megfelelő, egy hónapja birtokba vett, intelligens lakásomat elcserélném átlagos intelligenciájú lakásra. Buta lakásért még én fizetnék. Ajánlatokat és pedagógiai szakvéleményeket „okos otthon” jelígre várok mihamarabb.

Üzenet

Tisztelt hozzátartozók!

Megkérem önöket, hogy éjfél után ne tartózkodjanak a temető-kertben, tekintettel arra, hogy jelenlétükkel zavarják a haláltánc zavartalan lebonyolítását. Kiváltképp vonatkozik ez az alvajárókra, akik valami homályos elképzelés szerint, amelyet holmi szel-

lemhistóriák is táplálnak, nagy előszeretettel flangálnak áttetsző hálóruháikban éjszaka a temetőkertben. A következményekért nem vállalunk felelősséget.

Üdvözléssel:
Telihold

Afterparty

Szunyogh Franciskát minden kollégája gyűlölte. Nyugdíjba vonulása alkalmából pazar ünnepséget rendeztek a számára. Ez annyira meghatotta, hogy mégsem vonult nyugállományba. Reggel Szunyogh Franciska belépett a boltíves előtérbe, kollégái kör alakban ültek a fal mellett. Középen díszes koporsó, rajta a felirat: Szunyogh Franciska, élt 65 évet. Szunyogh Franciska összeesett, és meghalt.

SZÜTS DIÁNA

Egérút

Zafír, az arab kereskedő elégedetlen volt. Aznap hajnalra ígérte a negyven rablónak a „tökéletes szőnyeget”. A portéka nem is volt csúnya – pókháló vékonyságú aranyszál –, de valami hiányzott. A férfi keserűen leheveredett a szőnyegre – mindegy már, úgyis megölik a tökéletlenségért. Amikor felriadt, magasan suhantak, a keze súrolta az ég alját.

Friss áru

Aznap hajnalban az Ékszerésznek nem jött álom a szemére. Úgy döntött, lemegy a völgybe, sétálni. Ahogy ott őgylgett, észrevette

a sietősen távozó Éjszakát. Az Éj köpönyege meg volt szaggatva, és lyukas zsebeiből csillagok hulltak a földre, de ő nem fordult hátra értük. Másnap az Ékszerész friss árut tett a kirakatba.

Hasadás

Szeretném kizárni a hangokat. Minden nesz fájdalmat okoz. Tudom, hogy a csend csak nekem jelent megnyugvást. A Kicsinek szüksége lenne a szavaimra. Ezernyi kérdést szegez nekem, hogy hallja a hangomat. Képes vagyok ugyanazért megfeddni, megölelni őt. Ez rossz, de a hangok túlkiabálják a józan eszemet. Azt ismételtetik:

Nincsen.

Semmi.

Baj.

Hieronymus Bosch (1450–1516) grafikája

Végh Attila versei

Hamu

„Élünk tovább egymásban” (Sz. K.)

*Egyszer egy költő barátommal
úgy döntöttünk, az írószövetség
klubjában előadást tartunk
három méltatlanul elfelejtett,
kitűnő magyar költőről.
De az estre nem jött el senki.
Ültünk a nulla tagú közönség előtt
(és az estet persze megtartottuk, hiszen
így már performansz-értékű a dolog),
és a szürke teremben hirtelen fény gyúlt:
egyszerre döbrentünk rá, hogy az
elfelejtettek közönsége velünk van,
a felejtők így vannak itt: hogy nincsenek,
költőink legszebb ünnepe ez, mert
minden emléket felejtőn őriz a szív,
minden ilyen est a nemlét hídja,
mert az emlékező felejt, mindig felejt,
az őrzés egyetlen módja a veszteség,
porladó körvonalak markából fény folyik,
ahová lecsöppen, új halál sarjad,
szétnéztünk hát a teremben és láttuk,
mindenki eljött, aki számít,
költőink hazája millió összeomlott világ,
lakóikkal tömve a terem,
eszükbe sem jutott otthon maradni,
egy ilyen estet ki nem hagynának semmi esetre sem,
és miközben nem mennek el semmi estre sem,
itt, az alvilágban velünk van mind, és nagyon figyel,*

*nem tévedhetünk hát, a nemlét
mindig pontosan szól, az omló klubteremben
minden szavunk utolsó lehelet,
hamuhajak lebbennek a szélben,
egy-egy értő kísértet olykor mosolyogva bólint,
pillantásuk szétgurult feketegyöngy-nyaklánc,
itt vannak mind, nem mozdulnak többé,
jönnek velünk az emberek közé,
jönnek bennünk a fönti semmilyenbe,
kihunyt gyerekkori színek, elélt szerelmek,
eltemetett lelkek, kizsarolt földek szélviharába,
jönnek a végső, nagy szellemestre, jönnek, hogy
megértessék velünk, elfelejtett költőkkel,
hogy a megalázott tájon nincs remény,
a lemondás szántóföldjén nem hajlik szeretetté,
nem fogad be már semmilyen irány.
Madárijesztőkkel ölelkezünk.*

Nagymarosi temetés

*A halandó lehunyja szemét.
A tiszta csöndből kiérzi, amit
eltakart a levegőben gomolygó ösztön:
mennyre egyedül maradt.
Minden idő elmúlt. Lehajtja
fejét, egy kutya fekete szeméből
híd nő felé. A gondolatra, hogy rálép,
visszahúzódik a híd csápja.
Az időn túli nem jön vissza az időtlenbe.
Számolja, hányat cuppan a sár,
míg a sírhoz ér.
Körülállják a földbe vájt teret.
Kóbor kutyák nézik „tárt szemmel
a nyitottat”, buta dallam
szivárog egy közeli házból,
és ő így szól halottjához:
„Ne énekelj a föld alatt, a titok
nem létezik, hetednapra lépj be
a hetedik ajtón, hét utolsó
szavadból ott ültess kertet,
én kiszököm majd álmomban,
találkozni más álmodókkal.”
Azzal indul vissza oda, ahol minden perc
piros lampiont akaszt egy ágra,
gőzölgő lombok közé.*

Vasvári Nikolett

Aprópénz

Ha megneszeli, hogy kiskorú! Ha lelkiismeretes, és el akarja vinni egy menhelyre! Ha hazaküldik az apjához... Andris szívét a pillanat töredéke alatt járta át a pánik. Jobbnak látta megelőzni a további párbeszédet. – Nesze, itt a pénzed, és hagyd, hogy menjek!

Akkor már csak néhányan siettek el a buszmegálló előtt. Hideg este volt, majd' mindenki otthon melegedett, azok a szerencsétlenek pedig, akik még úton voltak, szaporán kapkodták a lábait, hogy mihamarabb hazaérjenek. A lámpák narancsos fényt árasztottak, csupán egy kis részletét világítva meg az utcának; a tócsába gyűlt esővíz visszatükrözte egy kivilágított ablak remegő képét, a járdák repedéseiben megült a sár, s a feltámadó szél könnyedén felkapott, majd messzire táncoltatott egy-egy szakadt újságpapír-darabot. Minden elcsendesült, a város aludni készült. Fokozatosan haltak el a zajok, és hamarosan már csak távolról, a belváros örökké nyüzsgő szívéből hallatszott az autók hangja.

Andris egy félreeső padot választott magának a buszmegálló mögött. Felhúzta a lábát, átölelte a térdeit, és igyekezett kabátjával minél jobban bebugyolálni magát. November a maga esős-saras hűvösségével lassan cammogott, miközben minden nap egyre hidegebben fúj a szél, egyre jobban megtépte foszlásig használt ruháit, cipőjét pedig a szüntelenül szitáló eső áztatva szakadásig. Éjszaka néha már fagyott – ilyenkor Andris úgy érezte, mintha bőrét ezernyi apró tű szurkálná. Hiába lehelt a tenyerébe, a pára melegsége csak egy pillanatig tartott, nyomában pedig a jeges levegő még erőteljesebben mart.

Megtámasztotta állát a karján, úgy nézett a lábára. Cipője orrából szomorúan bukkant elő zoknija. Hirtelen ötlettől vezérelve kirángatta zsebéből a péksütemény zacskóját. Édes-fahéjas illata volt, megkordult a hasa tőle. Levette a lábbelit, a zoknis lábára

húzta a zacskót, majd arra vissza az agyonhasznált cipőt. Letette a földre a talpát, és kicsit ránehézkedett, kipróbálva, kényelmes-e. Zörgött a zacskó, amikor mozgatta a lábujjait, de máris érezte, hogy melegség öleli körbe a lábfejét. Sírni tudott volna szegyenében. Összeszorította a szemét, és megint felhúzta a térdeit.

Bárcsak lenne mellette valaki! Bár ne lenne egyedül a világban! Arcát a térdén nyugtatva nézett farkasszemet a sötétséggel. A legördülő könnyek nedves útja hideg csíkot fagyasztott a bőrére. Nem volt ereje letörölni; a csípős fájdalom emlékeztette, hogy még ember. Ágrólszakadt, nincstelen, megvetett, de még ember.

Úgy gomolygott a tejfehér köd, mint régen nagyanyja húslevese fölött a forró gőz: hívogatón, békésen, lustán várakozva. Andris tétovázás nélkül sétált benne, szinte észre sem véve, mikor zsongták körül újra az emberek. Idegesen dobogott a szíve.

Az aluljáróban a tömeg szaga fullasztó volt – vizes kabátok, sár, izzadság orrfacsaró bűze lengett az emberek körül. Akik hangosak voltak és rendezetlenek, és sokszor kíméletlenülül őszinték. Kerülgették, és keresztülnéztek rajta, mintha nem is ember lenne, csak hirdetőtábla vagy szemeteskosár, egy zavaró, bosszantóan idegesítő dolog, amit kifejezetten azért tettek oda, hogy dühítsék az utasokat. Céltalanul sodródott köztük, nem nézett a szemükbe, leszegett fejjel sétálgatott, összehúzza magát kicsire és jelentéktelenre, a lehető legészrevétlenebbre. Néha elkapta néhányuk tekintetét egy pillanatra – fájdalmas és fojtogató volt meglátni szemükben önmagát. Úgyhogy inkább nem is nézett rájuk. Közönyüket lealacsonyítónak, szánalmukat megalázónak érezte. Utálta. Ahogy utálta azt is, hogy ő ez – hogy ez ő.

Andris kihúzódott az utasok forgatagából, és a graffitis falnak támaszkodva nézelődött. Beérkezett a 16:10-es metró, okádta magából az embereket. Ilyenkor mindenki siet és figyelmetlen, mihamarabb ki akar jutni az aluljáróból, tülekszik és türelmetlen. Tökéletes alkalom.

Kinézett magának egy fiatal anyukát. A nő egyszerű babakocsit tolt, fél kézzel hatalmas bevásárlószatyrot cipelt, és olyan nehezen tudta irányítani a kocsit, hogy Andris szinte megsajnálta. Fáradtnak és feszültnek látszott. Remek. A gyerek üvöltött, ütemesen csapkodta fejét és lábát is a babakocsihoz, az anyja pedig szemmel láthatóan a robbanás szélén járt. Andris előhalászta táskájából a vizes flakonját, lecsavarta a tetejét, elrúgta magát a faltól, majd lazának tűnő lépésekkel mögéjük sétált.

Legszívesebben leköpte volna magát ilyenkor. De az éhség nagy úr, és Andris már reggel óta nem evett. Azt a talált fél kiflit pedig közel sem lehet elégséges étkezésnek nevezni. Muszáj sikerülni! Ha lebukik, éhen marad, s ráadásul futhat is a biztonsági emberek elől. Ezért óvatosan közelítette meg az anyukát.

Közönségesnek és szokványosnak kellett lennie, hogy a célpont ne fogjon gyanút. Andris a nővel együtt haladt néhány lépést, majd úgy tett, mintha fellökték volna, és az anyuka kabátjára fröccsentette a vizet. Sűrű bocsánatkérések közepette ügyetlenül törölgette az átázott anyagot, míg a nő el nem ütötte a kezét magáról. Szitkozódott, és olyan minősíthetetlen stílusban ócsárolta Andrist, hogy abból egy szót sem szabadott volna kimondani a gyerek előtt. De az anya addigra már túl ideores volt ahhoz, hogy ilyenekre figyeljen. Andris keze meglepő kecsességgel siklott a kabátzsebbe, és kotorta ki onnan a selymesen hűvös aprópénzt. Izzadt a tenyere, és biztos, hogy égett az arca, ahogy elhátrált a dühöngő nőtől. Ilyenkor jött a dolog legnehezebb része: lassan és feltűnésmentesen eltűnni onnan, közömbösen elsétálni. Miközben legszívesebben rohanni szeretett volna.

Örülten dobogó szívvel sétált be a nyilvános végébe. Magára zárta az egyik kabin ajtaját. Szúrós vizeletszag töltötte meg az orrát, ahogy lehuppant a lehajtott tetőre. Ezt is utálta, de nem tehetett mást. Néhány pillanatig csak arra

összpontosított, hogy újra egyenletessé váljon a légzése. Majd szétnyitotta a tenyerét, és megnézte a zsákmányt.

Több volt, mint amire számított. Ötszáztizentöt forint. Mosolyogva nézte remegő kezét: ebből végre rendesen meg tud vacsorázni.

Zihálva, a hideg ellenére csatakosan ébredt. El kellett telnie néhány hosszú másodpercnek, mire felfogta, hogy valójában nincs a tenyerében egyetlen forint sem.

– Hé, te, mit művelsz?

Megtörtént a legrosszabb, ami csak érhetne. Körülöttük siettek az utasok – csak kettejük mozdulatlanságából állt a világ.

Andris ijedten bámult a férfira, akit éppen ki akart zsebelni. Elegáns kabát, elegáns nadrág, méregdrága cipő, diplomatatáska. Gondosan beállított haj, barkó, borostás áll. Dühösen villanó szemek, morcosra vont szemöldök, haragtól feszülő ajkak. Erős a szorítása Andris csuklója körül: bőre forrón bizsergető, kellemes – az első érintés, ki tudja, mióta.

Andris szíve eszeveszetten dobogott. Próbált kitalálni valami okosat, vagy kevésbé okosat, vagy egyáltalán próbált megszólalni, de a szavak nem jöttek a szájára. Az idegen pedig továbbra is csak fogta a csuklóját, és úgy tűnt, eszében sincs elengedni. Ugyanolyan mérgesen és számonkérően nézett rá, és a szemöldökét még feljebb vonta.

Andris képzeletben fejbe csapta magát. *Ez most válsághelyzet! Gondolkozz!* De az okos gondolatok csak nem akartak ajkára tódulni, az ismeretlen férfi pedig kezdte megunni a hallgatást.

– Belenyúltál a zsebembe?!

Félig kérdezte, félig állította. Ő meg nem látta értelmét tagadni, hiszen a zsebéből húzta ki a kezét. Megvonta a vállát.

– Még csak nem is tagadod.

Az idegen meghökkenve csóválta meg a fejét, de a karját nem engedte el. Andrisnak tátva maradt a szája, kiszáradt

a torka, és arca lángvörösre gyulladt a döbbenettől. Nem merté levenni szemét a férfiről, csak rémülten pislogott. A fejében meg zsongtak a gondolatok: nem is akarja, hogy elengedje, mert annyira ki van éhezve egy másik ember érintésére, hogy elgyengül a lába, és száguldozik az ereiben a vér, szédül az adrenalintól és a szükségétől is, hogy tartozzon valakihez, érintse – szeresse – valaki, mert ez egyszerűen túl jó, és túlontúl természetes és nélkülözhetetlen, és ha ez az idegen most elengedi, akkor megint hetek, hónapok is eltelhetnek, míg újra hozzáér valaki. És Andris elképzelhetetlenül szégyellte magát ezért, annyira, hogy sírni lett volna kedve, és összekucorodva a földre rogni, és vinnyogva elhátrálni, eltűnni mindenki elől, aki most megütközve kerüli ki őket, hogy soha-soha többé ne kerüljön ilyen helyzetbe. Hevesen csavarta ki a kezét a szorításból.

Az idegen és ő egyszerre néztek le maguk közé, Andris szétnyitott markába, amiben néhány száz forintnyi aprópénz feküdt. Groteszkül nevetségesnek hatott a gondolat, hogy ennek a férfinak valószínűleg fel sem tűnt volna a pénz hiánya, míg neki ez jelentette a mai ebédet.

– Tudod, kölyök, ezért fel is jelenthetnék!

Tudta, persze. Lehajtotta a fejét, és egyik lábáról a másikra állt. Bárcsak megnyílna alatta a föld, vagy omlana rá a mennyezet. Inkább, mint hogy az idegen szemébe nézzen!

– Drogra kell? Vagy piára? Honnan vetted a bátorságot? Miért nem beszélsz? Hallod?!

Andris azt hitte, a férfi elkapja az állát, és felrántja, hogy ránézzon, mint régen az apja tette, ha dühös volt, de nem történt semmi ilyesmi. A csuklóját égette az idegen szorításának a hiánya. Másik kezével átfogta, éppen úgy, ahogy az előbb az ismeretlen férfi kulcsolta rá hosszú, elegáns ujjait. És így mintha egy kicsit megőrzött volna az érintésből. Kicsire húzta magát, ahogy megrázta a fejét.

A férfi talán megenyhült, talán látta a mozdulatot, mindenesetre egy fokkal kedvesebben folytatta:

- Menj haza, kölyök, ne lófrálj az utcán! Nem ide való vagy.
- Nincs hova hazamennem.

Saját magát is meglepte, hogy elsuttogta a szavakat. Nagy volt a zaj, de úgy tűnt, a férfi mégis meghallotta.

- Barátaid vagy rokonaid biztos vannak, menj hozzájuk.
- Az téged miért érdekel, hogy mi van velem? – váltott hirtelen támadóba. Ha megneszeli, hogy kiskorú! Ha lelkiismeretes, és el akarja vinni egy menhelyre! Ha hazaküldik az apjához... Andris szívét a pillanat töredéke alatt járta át a pánik. Jobbnak látta megelőzni a további párbeszédet. – Nesze, itt a pénz, és hagyd, hogy menjek! Semmi közöd hozzám vagy az életemhez!

A férfi újra elkapta a karját. Erősen tartotta. Andris nem mert ránézni, félt, mit találhat a tekintetében. Kétségbeesetten rángatni kezdte a kezét. Minden erejét beleadta, de nem szabadult. – Eressz, hallod? Itt a pénzed, nem kell, csak eressz el! Hagyj már, hallod? Kérlek!

A férfi maga felé fordította a kézfejét. A mozdulattól reflexesen kinyílt a tenyere, és csörögve a kőre hullott a pénz. Összevont szemöldökkel nézte Andris ujjait. Tövig rágott körmei piszkosak voltak és lilák a hidegtől. Nem szólt semmit, csak elengedte a kezét. Megfejtethetlen arccal hátrált egy lépést.

- Keress egy helyet magadnak, kölyök! Jön a tél.

Hátat fordított, és elsétált. Andris megbabonázottan bámult utána, majd letérdelt a piszokba, és kétségbeesett kapkodással söpörte össze a földre hullott forintokat.

Nagyon hideg volt... Egymáshoz dörzsölte az ujjait, a hóna alá dugta, de csak nem akart felmelegedni a keze. A lehelete fehér gomolyagként szökött ki a száján, hogy egy pillanatnyi élet után elmúljon, majd rögtön utána egy másik új életre kapjon, és az is meghaljon. Pazarlás, felesleges erőlködés. Talán meg kéne állítani...

Ragyogó, kristálytiszta éjszaka volt. Mint millió ezüst szeplője az égnek, úgy sziporkáztak feje felett a csillagok. Sétált, hogy ne

fázzon annyira – cél nélkül, messzire, egyre messzebb a belvárostól. A környéken már nem járt senki, sem autóval, sem gyalogosan. A süteményes zacskó zörgését visszhangozta minden lépésekor a csend; s minden lépéssel egyre fájóbban ült mellkasára a magányosság is.

A hideg a bőre alá mászott, a csontjai közé furakodott. Nagyon fázott, olyan elképesztően, mint még soha. Létezik, hogy ennyire hideg legyen? A füle zsibbadt, orrán, arcán megfeszült a bőr, ahogy a szél nekicsapódott. Lábát alig tudta emelni, minden lépés megerőltető küzdelemmé vált. Kedve lett volna röhögni magán, hogy miért is bolyong itt, a sötétben, egyedül, éhesen, teljesen reményvesztetten, érdektelenül és kétségbeesve. De a nevetéshez erő kell, neki meg nincs már ereje. S a humorérzéke is régen cserbenhagyta – talán anyja halálakor...

Leült egy lámpaoszlop tövébe. A föld hideg volt, s e hidegség pillanatok alatt felkúszott a gerincén és szétterjedt a végtagjaiban. Úgy gondolta, csak egy kicsit pihen, és indul is tovább. A feketeség körülölelte, nem látott messzire, de a távolban az épületek körvonalai mégis ijesztő árnyakká olvadtak össze. Becsukta szemét, és igyekezett nem figyelni a kízó hidegre. Bár kisgyerekként otthon lehetne! Biztonságban, szeretetben.

Kissé elmosolyodott, ahogy felidézte édesanyja arcát. Kedves, lágy mosolyát, szeretve féltő tekintetét. A nevetőránccokat a szeme körül, a gesztenyebarna haját. Édes illatát. Simogató kezét. Öntudatlanul fogta meg a csuklóját, ott, ahol az idegen is megérintette. Mintha az anyja szorítaná a kezét. Elnehezült a tekintete, fárasztotta a pislogás is. A bőre hideg volt, mindenütt kimondhatatlanul hideg, csak a csuklóján nem. Szédülten forogtak a csillagok. Nehéz volt levegőt venni. Egyre kisebbek lettek a páragomolyagok. Inkább behunyta a szemét.

Lassan a csuklójára szorított tenyere alatt is hideg lett a bőre.

Másnap az aluljáróban egy elegáns, borostás, diplomataférfi gondterhelten tekintettel pásztázta a tömeget. Ismeretlen emberek százainak arcába nézett bele – de azt az egyet, azt a bizonyosat nem találta.

Iancu Laura

A kövek húsége

Kobzos Kiss Tamásra gondolva

*Kőből van a koboz.
Kőének szól az ablakból.
Csak ablak maradt a házból,
lakója elköltözött
kővilágba a sárból,
télörökségbe
az Aranyimatyánkból.*

*Tűnődöm: miért? Miért szerette el
a hamvasztó Hold?
Éneke angyalokba való volt?
Kezéből csokorban nőtt, bokrosodott a jó;
a szentek sorába üzte
a pusztinai furulyaszó?*

*Köszönni illene, hogy volt,
remélni, hogy az Úr
cseppet sem játszi könnyedséggel
elvett – de csak az
egyik kezével,
a másikkal
tud, és akar adni,
s hogy holtába veszett
fia
hazaér,
és megkövesednek dalai.*

*Ó, ne sírj, szemem! Szám, ne panaszolj!
Szeress. Mintha te mentél volna át
a szűk kapun! Kilencvennyolcban vagytok,
Baranyában
valahol –
befut a fekete vonat
és kövek nem mozdulnak.*

Tamás Dénes

Az élő ház

(Regényrészlet)

Kilencvenes évek eleje, erdélyi kisváros, bentlakási szoba, huszonnégy bentlakó fiú, és szerelem, könyvek, rockzene, piálások, csoportos erőszak, sok-sok játék – minden, aminek ilyenkor meg kell történnie, aminek el kell kezdődnie. De mit és hogyan tud ebből megőrizni az emlékezet?

(napfény és hús)

Mihály osztályával jönnek egy hétvégi, téli kirándulásra. Csak érkezéskor derül ki, valami baj történt a tervezéssel: öt ágy áll a rendelkezésükre, ezekben kellene tizennyolcan aludniuk – két kilencedik osztályos fiúnak és tizenöt lánynak, valamint Mihály osztályfőnöknőjének.

Valahogy a nappal beletartozik az éjszakába. A tágas, lehavazott fennsík tűnik fel egy pillanatra a fenyőfák között, ott lehet előrefele botorkálni a mély hóban, egészen a semmibe hulló peremig, ahol arcul csap a mélység hideg lehelete. De nem az innen felfakadó szédület a legerősebb, hanem a hó tömött csillogása, a hatalmas araszoló, szétterülő, befoghatatlan fehérségé, ami még akkor is szúr belül, kapar, lüktet, amikor valahogy rázáródnak a szemhéjak.

Különben majdnem teljesen sötét van. Csak a vaskályhába behajigált ropogó, pattogó fahasábok fénye sugárzik a kályha ajtajának résein, bár ezeket a fényeket csak a hangokból lehet következtetni az összetolt ágyakon fekve, besüllyedve a meleg, szuszogó, mocorgó, tréningrendekbe burkolt testek, e mozdulat-

lan húsbálák közé, olyan elevenségbe préselődve, aminek a határait még a képzelet sem tudja letapogatni.

A tanárnő mellett fekszik. Teljesen éber, nyitott szemei valóságosan falják a sötétséget. Hatalmas az elterült női test, súlya mélyen benyomja a matracot. Lejtős árok keletkezik ott, magához szívja, valami mély, ijesztő állati működéshez, ami, habár teljesen csendben van, mégis él, dolgozik, hiába fekszik háttal neki, szinte követni tudná a gyomorból tekergőzve alácsorgó sálak útját, a szív, a tüdő, a máj neszező munkáját – egyszerre féli és vágyja ennek az egész átkarolhatatlan testnek a valóságát. De amibe leginkább beleakad a képzelete, az a két hatalmas, egymáson elfekvő mell között képződő sikamlós izzadmány – mintha a mellek simogatását érezné a hátán, fut végig a hideg a gerincén. Meg szeretné érinteni, ezt érzi, végig szeretné szántani az ujjait a csatákban, de jóformán át sem szalad a testén a vágy, már meg is ijed, s mielőtt elárulná a teste, megpróbálja kimozdítani az árokból, fenebb tolni a lejtőn: behorpasztja a fenekét, előrébb mozdítja a fejét.

Amivel beletolja a száját egy nyaló-szívó-szürcsölő forgatagba.

Nem megkeresték a száját: egyből birtokba vették, használni kezdték. Ideje sincs megijedni, sem elárulnia, mennyire nem tudja, mit és hogyan kell ilyenkor csinálni – le se tudna válni az örvényről.

Mint akit fogak között tartanak fogva.

De nem is akar leválni. Remegő tudatával követi, hogyan alakul egyik mozzanat a másikba, mert közben fél, nehogy észrevegye a tanárnő, mi történik mellette, miközben vakmerővé is válik, szinte kívánja, hogy a háta hozzáérjen a tanárnőhöz, hogy hátulról is birtokba vehesse a borzongás, tolná vissza a testét az árokba, de végül mégsem. Ám nincs ideje ezen gondolkozni, már csak a szájában történő lüktetést követi, ahogyan egyik csúcs követi a másikat, hol a nyelv húsos törzsének csapkodását, hol a szájprémek simogatását, a fogak vad rágcsálását, ott van minden a szájában, a simogató, csuszamló, elomló puhaságban a vadság, az éles, tépő, felsértő vadságban a puhaság, de bármit érez, omlik

is alá egyből, szűnik is meg, hogy helyt adhasson a rákövetkező csúcsnak, mintha egy dallam szólalna meg a szájában, visszhangzana a testében, ebben a tág hangszekrényben; hangok születnek meg és halnak el benne, ez dobálja, ragadja magával, miközben a sötétség magába olvasztja, mintha forró mézet öntöttek volna a szájába, s az hatolna be testének minden részébe, az töltene ki teljesen, újra és újra.

Nem lehet a végére jutni annak, ami nem az időben történik. Mégis: a reggeli tehetetlenség kisfiúszra lohasztja az éjszakát. Ébredés után egymással szemben ülnek a durva, rücskös deszkákból ácsolt asztal két oldalán. Dacos, kapkodó szemek ragyognak a túloldalon, de nem mer beléjük nézni, csak súrolják egymást a pillantásaik, így tesznek vallomást arról, ami mindkettőjüket meghaladja, de nem akarnak, nem tudnak összeakadni, mert akkor meg kellene szólalni, valamit mondani kellene egymásnak; de mivel lehetne felérni az éjszaka magaslatait? Hogyan lehetne folytatni? „Jó hangosan elszuszogtatok ott mellettem”, szólal meg a tanárnő, amitől a szégyen is előnti, még kisebbre összemegy, ettől pedig nem marad semmi az éjszakából, a szájában dolgozó forgatagból.

Csak a hó rettenetes fehérsége világít tovább.

Nem a hó az. Flóra melle világít.

A lányok emeletéről induló, de a semmibe vezető hátsó lépcsőfeljárón ülnek egymás mellett. Ide húzódtak félre elbúcsúzni a tanév utolsó napján, ami után haza fognak utazni, hogy elkezdődhessen a mindentől elválasztó vakáció. Furcsa lebegésben vannak itt, mintha nem is a koszos lépcsőfokokon kuporognának az összesűrűsödött félhomályban, egymás izzadt kezét szorongatva, mintha még mindig a domboldalon jönnének lefelé. Pedig már rég le kellett jutniuk. Meg kellett érkezniük a földre, a városba, a bentlakásba, valamilyen „kapcsolatnak”, „együtt járásnak” nevezett történésnek is el kellett volna kezdődnie közöttük – azonban nem kezdődött semmi, olyan most is, mintha abban az egyetlen, finoman összecusszanó érintésben léteznének, mint-

ha most is hullanának rájuk a bogarak az ég kitakart tölcseréből. Pedig közel az utazás pillanata. Közel az együttlét folyamatos izását szétszakító elválás, közel az elképzelhetetlen, valahogy meg kellene az időt állítani. De mivel lehet ezt megtenni, mivel lehet a már nyiladozó szakadékot eltüntetni?

Van olyan, amikor nem az ész, nem a gondolat, hanem a vágy találja meg a legjobb megoldást. Létezik olyan, amikor nem következtetni kell, csak kimondani azt, amit a felajzott érzékek folyamatos működése már úgysis összegyűjtött, megformált.

„Mutasd meg a melled” – mondja.

De úgy, mint aki nem vár, nem remél semmit.

Talán ezért hatol bele olyan elemi erővel a látvány. Mert nem kell Flórát kérlelni. Két kezével a blúza nyakához nyúl, megfogja, és előre húzza. De nem is a mozdulata a letaglózó, hanem a pillantása, ami ezt a mozdulatsort kíséri. Mintha az egész lénye gyűlt volna össze ebben a pillantásban, e lélegző szemtükörben, a test okos, szabad tudása, amely már tudja azt, hogy nem eltakarnia kell magát, hanem feltárnia, megmutatnia, mert ettől nem kevesebb lesz, hanem több, erősebb.

Hazudott Szálka. Nem is almához hasonlítanak. Ezután pedig már nem gondol semmit. Csak rázáródik a látványra. Ugyan csak egy pillanatig látja, de utána nap mint nap magában hordozza. Mintha tekintete mélyén egy másik tekintet nézne kifelé. Maga a háborgó test. Ami örökös mozgásban van, kiválaszt magának valamit, ami mozdulatlan. Ami nem mozdul, de mégis megtörténik. A bőr, a felület történik meg. Erősen fénylik, mintha a lépcsőfeljáróból vontatna volna el, húztatna volna magára az összes világosságot. Puha, engedékeny, mégis összezáruló kettős görbületében feszülés, robbanás van. Lefele mutat ez a görbület, de mégis megemeli a súlyt. A pórusok mintha külön-külön akarának megmutatkozni rajta. Nem burkolja a testet, nem rongy, celofán, nejlondarab, nagykabát, hogy eltakarnia a húst. Maga a test tárul fel benne. Abban pedig Flóra lénye. Feltárul, és elhordozza őt. Mert nem ő hordozza a látványt magában. Nincs benne semmi, ami képes lenne erre.

Flóránál van, nap mint nap. Hiába ül órák hosszat az almaszágú szobában. Lát és Flóra. Gondol és Flóra. Akar és Flóra. Hiába jár fel-alá, cserélgeti a rockkazettákat a kazóban, hiába bújja a könyveket, úszik a tóban, szalad este a gát alatt, a folyóparton, hiába sétál utána a naplementébe. Minden és Flóra. Mintha a pörgő biciklikerekéből a tekintete erejével megállított egy darab küllőt nézné merően. Hiába van végtelen távolságra tőle, mégis közel érzi magához. Öröm van benne, folyamatos, betelni nem tudó ujjongás.

Nyugodtan. Nyugodtan.

Megint visszhangzik benne Flóra biztatása. Erőt ad neki. Lennebb csúszik a keze. Oda, ahol a közelségnek újabb mélységei tárulhatnak fel előtte. Ahonnan tényleg meglesz neki Flóra teljesen.

Mint aki fejest ugrik egy szakadékba, úgy tolja be az ujját. Túltolja a túlértett szilva nyákos belsején, de nem érkezik meg sehova. Nem érez semmit. Lehet Flóra sem, mert többször megmozdítja a csípőjét, fészkelődni kezd, mintha magában próbálná megkeresni azt, amit ő nem tud nyújtani. Csillagtalán, mocsárszagú éjszaka borul rá. Az ujján kellene táncoljon a vágy, de ez nem tánc, nincs semmi az ujjon, a semmibe van beletartódva, hiába dörzsöli kényelmetlenül a farmernadrág cipzárja a kézfejét.

Semmi, semmi.

Flóra arca is merev, talán még bosszús is. Bennebb tolja az ujját. Mintha egy kígyó hasában araszolna előrefele. Megint semmi. Kihúzza az iszapból a kezét.

Ekkor történik meg.

Mert miközben jön kifelé az ujj, egy apró dudornak ütközik neki. Leheletnyi sejtelen, ahogy megpattan rajta az ujj. De a többi már nem ott történik. Mégis az ujjában érzi. Mert hirtelen összerándul és felszisszen Flóra, mintha elektromos áram rázná meg a testét, de az arca is megváltozik, mintha vihar söpörne végig rajta, minden egy picit kitágul rajta: a száját kitátja és levegő után kap, megfeszülnek a vonásai, a szeme kikerekedik, lüktet az írisze. Mindezt látja is, tekintetével elkapja és rögzíti a pillá-

natot, de leginkább az ujjá begyén érzi az egészet, abban az apró döccenésben mintha feloldódott volna valami másba, ahogy két molekula a mikroszkóp alatt egyesül: egy pillanatig egymásnak feszítik határaikat, rugalmas hártyszerű felületüket, ettől finoman remegnek, hullámszanak, még őrzik képlékeny önállóságukat, de egyszer, nem tudni mitől, elpattan a külsejük, és egymásba zuttyannak, egyek lesznek.

Többször lesújt a napfény a félig lehúzott zsalugáterekre.

Nincs ennél mélyebb közösülés. Az ujján, a bőre hámsejtjein hordozza, és már érzi, tudja, hogy sohasem fogja levedleni, és mint az évek legfinomabb, legmélyrehatóbb dörzsanyagát hordozza magában.

Hieronymus Bosch (1450–1516) grafikája

Zudor János versei

Gyűlölet és kín

(Egy macska félelmei)

*Reszkettem, mint behunyt szemű
áldozat, mart vipera is,
a sáspi, vakon születik a kín,
kínoztak huszonöt évig,
mint egy vidám fegyencet...*

*Néha világos, néha sötét volt,
rámtörtek a „rendezők”,
halálra ítélték.*

*Azóta hátat fordítok a vak
világnak, kényszerzubbonyok csüngnek
előttem, utánam, közöttem, felettem,
mint jó cirmos számlálom a hátramaradt
perceket, mint az összegyűrt rongyok...*

*Még életben tart a gyűlölet,
mint behunyt szemű vesztes áldozat,
de érzem, hogy nincs tovább...*

*Kívánom a testőreimnek
a haláltalan halált,
az élettelen megdicsőülést,
feltámadás helyett a szentséges,
magasságos poklok fenekét!*

A bosszú

*Édes a bosszú,
mint egy gondatlan vipera,
fejére kell lépni,
hogy reccsenjen a koponyája,
ez a jószág halva született remény.*

*Néha a kígyó győz. Az ember veszít.
Vagy fordítva. Nekem már úgyis mindegy.*

*Megmaradok halva született reménynek,
(hangsúlyozom, mindegy,)
a kígyóval ritkán kezdünk párbeszédet,
a kígyónak több bőre van,
(legalábbis rücskösebb,)*

*én vesztett és veszett vagyok,
óvakodnak tőlem
az egyszerűbb állatok...*

Mintha felnégyelés előtt!

*Az ég semlegesen legyintett,
„megtörténik, barátocskám”
a vakond katonásan szalutált,
és felfőtt... „Na ilyen az én
végzetem is, A FELFÖTT
KERESZT ALATT!”*

A vakond legendája

*Nem látok – mondta a vakond,
felköltözöm a Mennybe,
iszonyatosan elsírta magát,
szinte kipukkant a tüdeje,
legyezgette a tejfehér ég,
egyben az öntudatát is,
– bocsánat – tudatát...*

*Ne tessék viccelni velem,
hörögte, „most fent vagyok
az égen, mint egy úrhajó,”
pontot tett gondolataira,
visszamászott öntudatlanba,
ütődötten mosolygott...*

Bomolsz mára

*Szó, ami szó, bomolsz mára.
Szellemes, és szellemtelen.
Ellenszél, tószt, társadalom.
A rész egésze, az egész része,
erőszakos, kiegyező,
báb, rendszerek egyezése...
egyenlítő megosztva délnek,
agresszió, selyemruhában...*

Béke volt ordító szóban...

A kígyó

*Tételezzünk fel egy kígyót,
amely bekapja saját magát,
a fején kívül
kétszer fér el benne önmaga...*

*(Kínjában ellipszis formát ölt fel,
mint ideális lény,
egészen közel kerül
a megmaradáshoz,
a legvégére ponttá zsugorodik...)*

*Ideális lénynek kijár a taps,
kell hozzá egy bűvész is,
aki letakarja a kendővel,
és egyszer csak huss,
volt kígyó, nincs kígyó...*

*(De az egészből elfogyott az elme,
a kígyó gyűszűnyi agya,
és az idomár is,
huss,
elfogyott!)*

A szó ölet

*Másodlagos ölettető,
aljas, ritka ringató,
mint a hang, ölelkező,
virág, amely ríkató,*

*a szó szent összevisszaság,
lelketlen lélek, csend halála,
önvédelmi felháborítás,
(nincs semmi más, csak pusztá hála,*

*a semmié, hálátlan dögnek
kongatása,) állatok dőlnek,
mint kiürült viharok hűlnek;*

*(a tárt semmik veszteglőn ülnek,
a zárt, fagyott felhőkből ölnek,
a szétszórt gyűlölők gyűlnek!)*

Gáspár Ferenc

Trubadúrvarázs

(Regényrészlet, 4.)

A Trubadúrvarázs két idősíkban játszódik. Janus Panonius, a meghasonlott költő, aki éjszakánként nemcsak tudóbajától, hanem rémlátomásaitól sem tud aludni, összeesküvést készít elő Mátyás király ellen. A másik szálnak Szénpataki Ádám, egy képzelt trubadúr a főszereplője majd' háromszáz évvel korábban, Imre király udvarában.

18.

A püspök néha már nem tudta, ő álmodik, vagy valaki más álmait látja... Annyira különös volt minden, ami mostanában vele történt, s az éjszakák annyira zaklatottak... Azt mindenesetre elhatározta, hogy nem egyenesen utazik vissza Pécsre. Tesz egy kis kerülőt Buda felé, s találkozik Galeottóval. Hátha ő meg tudja fejteni az álmát... Álmát? Álmokat, egész álomhadsereget! Monológokkal, szerelmekkel, álombeli álomlátással! Janus az utóbbi években alig álmodott. Elfoglalták a püspöki teendők, a kinevezései, a sok hivatali munka. Most, hogy Mátyás leváltotta őt a kancelláriáról és a szlavón bánságról is, megint rengeteg szabad ideje támadt, de mindez nem magyarázat. Ráadásul ezek az álmok, akármennyire vadak, mégis mintha értelmes történetté állnának össze. Az biztos, hogy itt játszódna Magyarországon, csak vajon mikor? „Ki lehet ez az Ádám, ki a király, akit emleget, s legfőképpen az a Vidal nevezetű kobzos? Ha a nádor nevét említette volna ez az átkozott Ádám, akkor abból előre juthatnék.” Janus felnevetett. „Miért, ez az Ádám valódi? El kellene hinnem egy álombeli alaknak, amiket mond?” „Valódi” – hallott egy han-

got maga mellett. Rázkódott a cséza a Pilis görbe útjain. Janus, a költő, megborzongott. A púpos megint ott ült mellette. Csorgott a nyála, és vigyorgott.

19.

- Akkor is így fújt a szél, barátom.
- Pedig annak majdnem egy éve.
- Szárnyakon jár az irigy idő.
- Ez szép. Miért nem írod meg?
- Nehezen írok mostanság. Viszont...
- Viszont gyakran álmodom.
- Ez pórokkal is megesik.
- De ezek összefüggő álmok. Egy Ádám nevű léhűtő verselőről meg a szerelmeiről.
- Elég szimplán hangzik.
- Gyönyörű verseket ír! Ezt hallgasd meg:

*Hajadban virágok, én tőled virágzok,
belé fújok, mint a szél;
füleidbe sűgok, nyakad köré bújok,
mintha mindig itt lennél;
arcod megsimítom, csókokkal borítom,
többszörösen, mindennél!*

*Lelkem almafája, eltiltott világa,
gyümölcsödtől éledtem!
Kezemben tartottam? Ajkadon haraptam,
rabja ízének lettem...
Benne forróságát, vágyamnak virágát
csókodban megszerettem...*

*Mosolyom kitárja! – Életem nektárja
ajkad szirmai közt él;
nyelved hegyén vágyom, mézédés virágom,
szavak nélkül is beszél:
simít, becéz, ápol, megnyugtat, nem vádol,
bármennyit kap, újat kér.*

*Most melléd leülök, mint egy méh repülök,
vállad völgyét bejárom;
karom karod fogja, lelkem lelked foglya,
fogságomat nem bánom;
mint egy bilincsemet, szorítod kezemet,
míg szemed viszontlátom.*

– Tényleg gyönyörű – bólintott Galeotto. – És milyen érzéki!
Ugyanabban a csapszékben ültek, mint februárban. Ugyanúgy
fújt a hideg szél, ugyanúgy csapkodta az ajtókat.

– Bizony, gyönyörű.

– De hisz ez magyarul van – mosolygott Galeotto. – Mégis-
csak írsz magyarul verseket?

– Nem én – mérgeskedett Janus. – Hát nem érted, hogy az az
Ádám írja?

– Hogyne. Aki a te fejedben ugrál, barátom.

– Ide figyelj! – Janus előrehajolt, a hirtelen mozdulattól feldőlt
a bora. Az egyik csaposlegény mindjárt odaugrott, és törölgetni
kezdte az asztalt. A beállt szünetben a püspök megpróbálta ösz-
szeszedni a gondolatait. Marzio vele szemben olyan nagyképűen
mosolygott, hogy legszívesebben ráöntötte volna azt a bort, ami
kiömlött... „Püspök létemre nem viselkedek valami nyugodtan.
Ha most látnának a híveim...” – Ez nem olyan egyszerű – nyögte
ki végül, nem túl értelmesen.

– Mi nem egyszerű? Magadévá tetted az ideám, s írtál verset
magyarul. Mégsem bikkfanyelv, ahogy mondtad.

– Nem erről van szó. Ez egy kerek történet az álomban, olyan
nevekkel, amikről soha nem hallottam. Tudod, ki az a Vidal?

– Hogy mondd, édes barátom? – Galeotto nem csupán felfigyelt, de még az orrcimpái is kitágultak, mint a jó versenylónak vágta előtt, vagy a vadászebnek, ha szagot kap. Janus látta, hogy megfogta már...

– Vidal. Kobzos, ha jól emlékszem. Királyi udvarban.

– Aha. És nem tudod, melyik király.

– Gőzöm sincs, cimbora.

– Akkor kapaszkodj meg, de jobb, ha előbb még iszol egy megszely bort. Épp most hozza a legény.

Koccintottak.

– Szóval, melyik király? És honnan jöttél rá?

– A Vidalból. A teljes neve: Peire Vidal. És a király...

– Nos?

– Imre király. Az idő pedig ezeregyszázkilencvenhét. Vagy kilencvennyolc. A helyszíntre magad is rájöttél.

– Hogyne – bölintott élénken a püspök. – Esztergom.

20.

Itt, a bűzös patkányok között, az esztergomi tömlöc mélyén, ahol lucskos szalmán fekszünk összezsúfolódva, ahol mikor fáznak, mikor meg előnt bennünket a forróság, itt, a pokol legmélyebb bugyrában, itt írom meg a versemet Katalinhoz, Mog nádor aszszonyához. Nem tudom, mit remélek ettől, talán álomba, képzelgésekbe ringatom magam vele, talán a kilátástalan helyzet és az állandó lökdösődés, macerálás hozta magával, hogy néha egy-egy pillanatra elmerültem a költészet múzsájának tengerében, így szakadva ki az átkozott valóságból, ahová a többiek minduntalan visszarángattak. Persze legelőször az is baj volt, hogyha igazi bogumil vagyok, miért menekültem el, mikor a többieket löni kezdték a várból a királyi íjászok. De valahogy kimagyaráztam magam, hogy megijedtem, azt sem tudtam, hol vagyok, most meg, lám, itt vagyok velük együtt, akiket bezártak ide, a mélybe, halálra szánva.

Fény ide kevés szivárgott, a falakról csöpögött a nedvesség, néha csak onnan tudtuk, éjjel van-e, vagy nappal, hogy belöktek valami ételt... napról napra egyre kevesebbet, lassan már felkelni sem tudtunk a gyengeségtől, s ha igen, akkor összeütköztünk a sötétben. Hol káromkodva, szitkozódva tengtünk, mint a férgek, hol megígértünk mindent Istennek, ha kiszabadít innen. Volt olyan is köztünk, aki Lilithez imádkozott, ki első volt Ádám asszonyai közül. Én álmodtam, lázasat, félig ébren, félig kínlódva. Fényes teremben énekeltem, sok úri nép előtt. Katalin lépdelt felém, s mikor meg akartam csókolni, Violává változott az arca, majd újból Katalin lett, aztán hirtelen Lilitté alakult, hosszú fogak nőttek a szájából, egyik szeme véresen fénylett, és belém akart harapni... Lökdösődésre ébredtem, rúgásokra. Az örök rángattak minket kifelé, ki a vár előtti nyílt térre, amit fehér hó fedett be, s a roppant világosságtól először a szemünk sem bírtuk nyitva tartani.

Ordibálást hallunk, az összegyűlt nép kiáltozását, s amint szemünk megszokja a fényt, megpillantjuk a farakásokat. Így végzed hát, Ádám, mondom magamnak, habár egész megfáradt lényem tiltakozik a halálnak eme érthetetlen és korai módja ellen, arról nem beszélve, hogy én tévedésből kerültem ide, az eretnek bogumilok közé, akik Lilit démonát többre tartották Évánál, és imádkoztak a sátánhoz. A friss levegőn kétségbeesetten forgatom a fejem, hátha meglátok egy jótét lelket a tömegből, aki felismer, és kiszabadít kétségbeesett helyzetemből. De senkit nem látok, csak azt a rusnya Vidalt, aki csúfondárosan integet nekem. Az örök közben egyre közelebb terelnek minket a máglyarakásokhoz, amelyek egyelőre még nem égnek, csak tornyosulnak előttünk, félelmetesen. Papok érkeznek, füstölővel, egyházi énekeket énekelve. S ekkor, a szemem sarkából meglátom, hogy a Duna, igen, a Duna vize emelkedni kezd. Óriási jégtáblákat sodor magával, a zaj idáig hatol, még a papok éneke sem tudja egészen elnyomni. Nem tulajdonítok különösebb jelentőséget a természeti eseménynek, csupán megállapítom magamban, hogy milyen érdekes, ezt fogom látni utoljára, mielőtt meghalok. A máglyák mellett már ott állnak a hóhérségedek, ott a létra, melyen fellépelek majd – hacsak nem

zuhanok le az éhezés okozta gyengeségtől –, és fáklyával a kezében a hóhér. Látom a segédek kezében a kötelet, ez megnyugtat kissé – megfojtanak, gyors halálom lesz, nem érzem az égés fájdalmát. Már amennyire meg lehet nyugodni ebben az állapotban... De még mindig nem hiszem el, hogy meghalhatok, ugyanakkor biztos vagyok a végben. Ez a kettős érzés követ végig a máglyához vezető utolsó lépéseken, amikor a tömegben hirtelen megpillantom Violát. Egészen sápadt az arca, és kétségbeesett. Inteni akarok neki, de a kezem összekötötték, amikor kihoztak a tömlőcből. És már lépek fel a létrára, amikor a víz hirtelen kicsap a térre, s néhány jégtáblát lök a nézelődők közé. Tompa sustorgás viharzik végig a tömegen, mint amikor szél borzolja a lombokat ősszel. Tovább araszolok a létrán. Dobszó mellett menetel közép-re a kikiáltó, aki majd felsorolja bűneinket, és kihirdeti az ezért járó büntetést, a rettenetes kínhalált. Egy pap mellém lép közben, és az orrom alá dugja a keresztet. Ekkor emelkedik meg másodszor a víz, s ömlik ki a térre, de sokkal magasabban szaladnak a hullámok, mint eddig. A nép a lábát kapkodja, sokan szitkozódznak, de még mindenki a helyén marad. A király hátul ül, a várfal tövében, a királyasszony mellett, egy emelvényen, a máglyák tetejével egy magasságban. Mindezt jól megfigyelhetem, hiszen már fent állok a farakás tetején, és hallgatom a kikiáltót. Viola szemsugara az enyémmel kereszteződik, de Mog nádor asszonyát szintén megpillantom. Hitetlenkedve néz, míg nem messze tőle Vidal örömteli arccal figyeli az eseményeket.

– Eretnekek, fennálló rend, hatalom, anyaszentegyház, Mária – hallom a szavakat. Összekeverve, foszlányonként jutnak el a fülemhez... – Halál! – még ez, és a hóhér léptei a hátam mögött, ahogy megcsikordulnak alatta a fatörzsek. Alulról felszáll a füst, némileg eltakarva a sokaságot. Mégiscsak megfojt, villan át rajtam, ám ebben a pillanatban szökőárszerűen árad ki a jeges víz, s elsodor mindenkit! Kiabálás kezdődik, a hóhér mögöttem megtorpan, nem tudja, mitévő legyen. Majd mégis a nyakamra teszi a kötelet. Mária, mondom magamban, és behunyom a szemem. Óriási erő ragad el, egy fekete asszonyt látok karddal a kezében, száguldó jégtáblán egyensúlyoz. Felkap, és visz magával. Aztán sötét.

Horváth Veronika versei

hívásvárakoztatás

*rák egye a kis méhedet –
veri vissza a cigány asszony hangját
évekkel később a méhfal.*

*rák egye meg –
zümmög a vonal, dong
az átkozott kaptár.*

*tartja a kagylót, benne
a tenger zúgja, búgja:
rák egye.
hasára tapasztja kezét.*

*mi szúr?
a rák ollója, a méh fullánkja,
vagy a heget rajzoló szike?*

*tartja a kagylót, nem jön a válasz,
vár, vár. bástyákra gondol, erős falakra,
melyeken fémkarmok szaggatják véresre az eget.
zárt toronyszobára, ahol egy lány
a szelindekfára hurkolja haját.*

ugrásra kész.

felzabál

*tömlöcöd töréspontjaiból kibúvó rabjaid
éjjéli bálba szöknek.
ropja a herkópáter,
lopja a kopanyányimonyók,
hasadról eszik a kását.
minden merítéssel
kikanalaznak belőled valamit,
amit sosem láttál ugyan, de tudod,
hogyha nincs veled, baj ér.*

*lábaidat törzsed elé húzva, magzatpózban,
ökölbe szorított kézzel alszol el.*

Ürmös Attila

Afrika, Afrika!

(Részlet a *Családi tangó* c. regényből)

A marokkói szultán gyönyörködött itt egykor a levágott fejekben, mint érett narancsokban. A helyén most kuzuzsló kínálgatott szárított növényeket, használnak látzó műfogsort meg valamilyen kistestű emlős farkát. Nem messze tőle kigyóbúvölők fújták a töksípot az ágaskodó kobraáknak.

Apával Belgrádban sétáltunk. Permetező eső illata keveredett kipufogógázzal. Aztán kórházzag. Üvegajtók nyíltak, tejeskávé-színűre sötétedett rajtuk a fehér fémkeret. Nedves pólóm ujját apa a vállamig feltúrte, hogy a doktor bácsitól megkapjam a védőoltásokat minden középkori betegség – tifusz, lepra, vérhas, kolera – ellen.

Apa fekete cipője szellős-lyukacsos, az enyém zárt, mégis kellemetlenül cuppogott az esőben. A marokkói követségen vasok paksamétát adtunk át az ügyintézőnek: útleveleket, úrlapokat, igazolásokat az oltásokról. A hivatalnok átvette, gondosan átlapozta, aztán bepecsételte a kéthetes vízumot.

A szemközti pékségből ropogós burek illata szállt. Kerekre sütik, mint a pizzát, tésztája, akár a rétesé, ám az ízében ott a boszorkányság, attól olyan finom. A túrós az igazi, de apa húsosat vett nekem, mert emlékezett, mennyire undorodom a túrótól.

Sokáig nem értettem, hogy lehet megenni valamit, ami tejszerű, szemcsés és savanyú, mintha romlott lenne. Olgi néni jött látogatóba Vezsenyből, az ajándékba kapott Túró Rudiról azt hittem, csokoládé. Aztán megéreztem belül a savóízt... Ötödikben szerbhorvát órán az étkezési szokásokról kellett beszélnem. Hi-

hetetlen, hogy az a nyelv, amely a tejföldre állagától függően féltucatnyi szót használ, a gyűlölt túrót meg az imádott sajtot ugyanúgy szir-nek mondja. Hiába magyaráztam a Vöröskének, hogy kedvencem a sajt (szir), legjobban pedig a töltött paprikát és a túrót (szir) utálom, korrepetálást ért az őszinteségem.

Vöröske németet meg szerbet tanított, és ő volt az osztályfőnökünk is. A korrepetálót a lakásán fogadta, a Kumičić utcában. Karcsú polgári asztal köré ültünk a nappaliban, teát és néha cukorkát is kaptunk. Amíg a tanárnő magyarázott, én lopva a tükör felé sandítottam, amely alatt a kitömött macska állt. Igazi mestermunka, elborzasztó, tekintetet vonzó – ahogy néztem, arra gondoltam, ha most nem fújom elég magabiztosan a nominativot, genitivet meg akuzativot, lehet, hogy én is a cirmos sorsára jutok.

Az afrikai spanyol gyarmat, Ceuta lakóházai mögött homos-köves dombokon húzódott a marokkói határ. A környékbeliek gyalog jártak át a vámon, dzsellabáiban, fejükön plédbe csavart műszaki cikkekkel.

Apának többoldalas űrlapot kellett kitöltenie. A mellette álló spanyol férfi, látva tévovázását, biztatta, hogy írjon be akármit, úgysem ellenőrzik. A vámos pecsételt, és rosszállóan vette tudomásul, hogy apa a Van-e önöknél lőfegyver? kérdésre nemmel válaszolt.

Nagy volt a forgalom. A helyi sofőrök jelzés nélkül vágtak a haladó jármű elé, többnyire ollóban előzve. Anya a tetuani bazárban vett magának egy helyi szabású rózsaszín ruhát, vékony fehér csíkokkal. Bokáig érő volt, könnyű és szellős, meg is bámulták benne az arab férfiak. Először azt hitte, így mustrálják errefelé az európai nőket. Pár nappal később rájött, hogy a nap-sütésben átlátszanak a fehérneműje kontúrjai.

Rabatban nem léphettünk be a mecsetbe, anya a templomajtón át teleobjektívval fényképezett. Casablancában 45-ös fordulatú lemezt vettünk helyi népzenevel. A bazár végében a rothadtgyümölcs-szag bűzlő sárgadinnyére emlékeztetett, pedig az utcák

tiszták voltak, a járókelők öltözéke rendezett. Ha otthon ilyen lenne a klíma, ki tudja, milyen szagok terjengénének... Eszembe jutott a frajer* hatodikos fiú, akivel Szatyiek udvarában találkoztam.

Szatyi apja privát teherautósofőr volt, épületanyagot szállított. Hátsó udvarukban tekintélyes téglarakások és homokhalmok emelkedtek egy lerobbant IFA roncsai körül. Hatalmas bunkert ástunk a homokban, összeépítettük az IFA földön heverő kabinjával, és alumíniumcsőből galagonyaszemekkel fűjkáltuk egymást. Először Ári és Sverti csatlakozott hozzánk, nemsokára pedig egy egész fiúfalka háborúzott a teherautóroncsok körül, köztük a hatodikos Zoli, akit mindenki tisztelt Szatyiek iskolájában, mert barátnője volt. Herminával igaziból járt, nemcsak szerelmes levelekkel töketlenkedett, mint az én osztálytársaim. Egymás derekát karolva sétáltak a városközpontban, a parkban a padon csókolóztak.

Zoli délután ötkor hóna alá vágta az alumíniumcsövét, és felült a háromsebességes terepbringájára. Na szvasztok! Megyek a csajomhoz.

Ilyen korán? – kérdezte Sverti, mire Szatyi azt dünnyögte, hogy előtte biztosan tusolni vagy fürödni fog. Zoli erre gúnyosan visszaszólt: Ugyan minek fürödjek? Már van csajom!

A Magas-Atlasz felé megfogyatkoztak az európai rendszámú autók, a búzamezőket kőszivatag váltotta. Casablanca fehérre meszelt házai után vályogból és sárból épített, magas kaszbák tűntek fel, családi erődtmények, amelyekben egész nemzetségek élnek.

Vajon meddig terjed az otthon? Spanyolországot, Skandináviát, Hellászt, Hollandiát meg a többi korábban látott tájat nem éreztem idegennek, legfeljebb izgalmasnak, picit másnak – ám most, ahogy a számárháton utazó férfiak és arcukat takaró nők mellett suhantunk el, rá kellett jönnöm, Afrika valóban egy másik kontinens, és hiába láttam megannyi sivatagos-púpostevés

fényképet, különbözik mindentől, amit eddig ismertem. A fények, a szagok... a bőrömön érzem, hogy más a levegő, nemcsak a meleg miatt.

Lefátyolozott arcú nő autóstopra emelte a kezét. Anya résen volt, és mire a burkás hölgy riadtan hátraugrott, már kattant a fényképezőgép. Apa szerint azt hiszik itt a népek, hogy ha valakit lefotóznak, majd túvel átszúrják a képet, akkor az illető meghal, és ezért nem szeretnek fényképezkedni. Szerintem kilencszáz-hetvenhétben nincs olyan ember, aki így gondolkodna.

A marrákesi kemping szupermarketjében zsákkal bélelt vész-zsókосarakban, jégdarabok közt heverték az üdítők. Apa, a bő választékon felbátorodva, bort is kért, mire a kereskedő megve-tően ennyit mondott: No vin! Fantát ittunk, mert a Sidi Harazem ásványvíznek olyan az íze, mint otthon a hordóba gyűjtött eső-nek. Anya kitartóan forralta a csapvizet, csökkentve a vérméte-lyel való fertőzés esélyét. Lehűtve ittuk, ám mindez fáradságos, időigényes, ezért a bátyámmal újabb és újabb kör Fantákat ha-lásztunk ki a vesszőkosárból.

Marrákes után kezdődik Fekete-Afrika – ez az utolsó állomás, ameddig hétköznapi utazók biztonsággal eljuthatnak. A Dzsema el Fna téren olvadt az aszfalt a talpunk alatt. Dzsema el Fna azt jelenti: holttestek tere. A marokkói szultán gyönyörködött itt egykor a levágott fejekben, mint érett narancsokban. A helyén most kuruzsló kínálgatott szárított növényeket, használnak lát-szó műfogsort meg valamilyen kistestű emlős farkát. Nem mesz-sze tőle kígyóbűvölők fűjták a töksípot az ágaskodó kobra'knak. Megláttam köztük egy női kígyóbűvölőt is. Vele szemben félmez-telen férfi nyomott hatalmas szeget az orrába, távolabb tracho-más koldusok serege kéregetett, fehér, túrószerű genny ragadt csukott szemhéjukra. A bazár felőli tömeghez csapódtunk. A föl-dön fekvő hároméves-forma lányka meztelen hasán mászottak át egy vaskos, többméteres kígyót. A férfi, valószínűleg az apja, lelkesen hadart, a két nagyobb testvér pedig kalapozott.

A bazárba, vagyis a szukba érve finom kézi szőttesek, papu-csok és berber török között gyógyszertárat pillantottam meg.

Szárított csigahalmok és pörkölt sáskák kupacolódtak a pul-ton, üvegcsékben gyógyfüvek szorongtak a polcokon, sárgaréz amulettek fityegtek madzagon. Taxi! Taxi! – kiabálta valaki a tömegben. Kíváncsian figyeltem, ki fog ide gépkocsival behajtani. Zippzáras műanyag szatyrokkal felmálházott számár tört utat a tömegben, a gazdája kötélen húzta, és közben egyre csak üvöltözte: Taxi! Taxi!

Szomjasan néztem a piros kabátos, rézcsengettyűs vízárusokat. Kecsebőr tömlőikben hűvös marad a víz, az öltözkükről láncon lógó réztálcákba töltenek azoknak, akik legalább három dirhamot fizetnek. Ebből iszik a bazári árus, a burkás nagymama, a trachomás koldus. Ivás után a vízárus ronggyal törölte ki a tálat, aztán jöhetett a következő. Pár korty, és a belgrádi védőoltások sem óvhatnak meg.

Két nappal később Fez városában mégis megbetegedtem. Harmincnyolc fokos lázzal nyeltem anya gyógyszeres dobozából az Andolt és a C-vitamint. Nem messze tőlünk angol turista vonaglott hasát fogva a sátra előtti strandgyékényen. Vörös félholdas mentő vitte el. Amikor a spanyolországi Algeciras kikötőjében újra Európa földjére gurultunk az autóval, apa könnyezve kiáltotta: Gyerekek, hazaértünk!

Az autónk hátsó ablakára újabb városok és országok címkéi kerültek. A szüleim egész évben spóroltak, hogy a hosszú nyári pedagógusvakáción távoli tájakra utazhassunk. Tanár kollégáik, ha külföldre utaztak, hotelokban szálltak meg, éttermekben vacsoráztak, anyáék meg ezzel a sátoros cigánykodással, képtárak és múzeumok túlzott tiszteletével furcsákká váltak a szemükben... ahogyan én is.

* frajer – a vajdasági magyarban használatos szerb jövevényszó. Divatos dolgokat követő, birtokló és azzal felvágó, nagyképszerűsítő fiatal

Várakozó ütem

*sose jössz már haza
az ajtózár lassan telesírta magát
minden reggel megágyazok
hogy kipihend a sötétet az éjszakai kóborlás után
néha attól félek megmérgezték és
a szintetika habosra festette a szád
vagy beköltöztél egy másik házba
ami megüresedett a nagy kivándorlásban
mint egy aggódó anya hajnalig virrasztok
mély árkot ásnak a szemem alá az órák
arra gondolok van-e nálad pénz étel honvágy
születésnapodon gyöngyvirág illatú a ház
a kedvenc szerb dalaid szólnak és már
meguntam minden évben lefagyasztani
majd kiolvasztani ugyanazt a tortát
a kilincs lassan félbetöri magát*

Gyulladás

*fel kéne ásni a kertet
egyik cigaretta a másik után
parázslík a lemondás
állok a szélben szinte belőlem fűj
nézem a körkörös szégyent
mivé esünk szét
a tyúkokat felpucoltuk
az eladatlan torták megszáradtak
anyámat a rákos sejtek miatt leárazták*

*markolom a sápadt szintetikát
a morfium tart meg minket
őt az infúzió
engem a köldökzsinórvégen*

*fel kéne ásni a kertet
kikapálni anyámból a szomorúságot
hogy újra verni kezdjen a szív
a betonfal résein keresztül
leselkednek befelé a kutyák
a csontjaira fáj a foguk
miközben kiásom az anyám
felettem esőt nevelget a táj*

Ha még egyszer

*ha még egyszer
a hátára írhatnék
azt írnám:
NE FORDÍTS HÁTAT
inkább ordíts hátra
majd én elkaplak amikor
a sejtjeid leakasztják
magukról a ruhádat*

*(megrezdülnének a lapockái
felállna
kézen fogva mennénk
vérvételre
ráklépésben)*

Szócs Géza

Párbeszéd a pokolban

– Én is szeretnék feltámadni – mondta a Halál Krisztusnak a pokolban.

– Nem. Te itt maradsz – válaszolta a Megváltó.

– Akkor maradj itt velem.

– Hogyan maradhatnék? A pokol attól pokol, hogy az Isten nélkülség helye.

– De az emléked itt marad. Az, hogy legalább egyszer itt jártál. Ezen a szombati napon alászálltál ide hozzánk. Az isten nélkülség valóságába.

– Nem Isten vagyok, csak Isten fia. Őhelyette jöttem, bevégezni a megváltás művét.

– És engem miért nem váltasz meg?

– Mert tőled kell megváltani az embereket.

– De azt én nem hagyom.

– Ezért nem támadhatsz fel. Itt maradsz örökre.

– Örökre. Igen, mert örök életű vagyok.

– Akkor meg miért akarsz feltámadni? Minek egy örök életűnek a feltámadás?

– Gondoltam, új életet kezdek.

– Hazudsz.

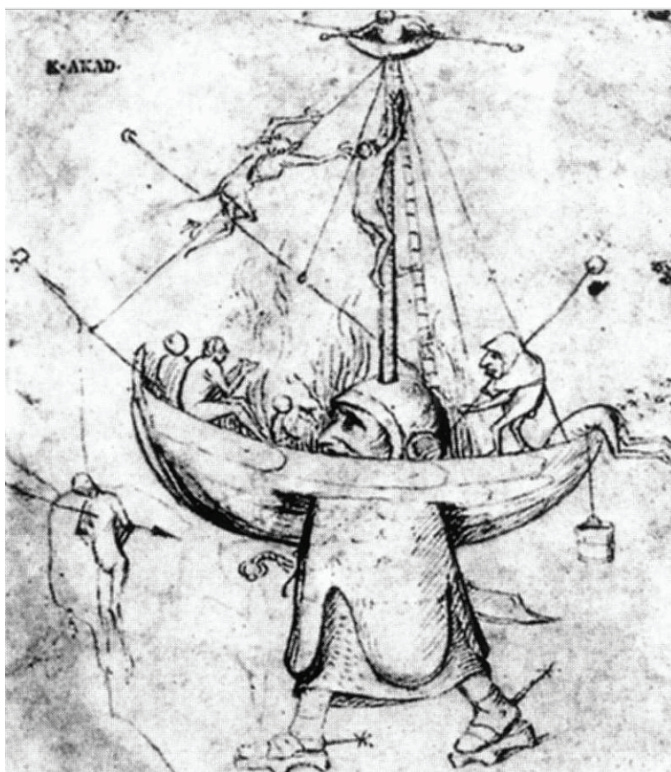
– Igen, mert én vagyok a Hazugság, a Bűn és a Halál. És ameddig van fény, lesz árnyék is. Ameddig van szeretet, lesz gyűlölet is. Te tartasz engem életben – mondta a Halál. És hozzátette: Ha itt maradnál velünk, megváltoznék. És nem lenne több Isten nélküli hely a világban. Sehol sem. A Seol sem lenne. Nem lennénk Seol, ha teveled lennénk.

– Maradj csak, ahol vagy.

– Miért? Nekem miért nem lehet részem a szeretetből?

– Te magad mondtad. A fény attól fény, hogy létezik sötétség is. A fény hiánya.

- Melyikünk volt hamarabb? A fény vagy a sötétség, ne mondjam: a káosz? Én voltam hamarabb, vagy te meg az apád?
- Látod, ezt nem tudom. Csak azt tudom, melyikünk a fény.
- Azt ti hoztátok, igaz?
- Igen.
- Tehát én vagyok az idősebb. Hamarabb voltam, mint ti.
- Tévedsz. Azt mondod, Atyám hozta a fényt.
- Igen.
- Tehát valahonnan hozta, ahol Ő már ott volt korábban.
- De honnan?
- Hát ez az, amit soha nem fogsz megtudni, Sátán.

Hieronymus Bosch (1450–1516) grafikája

Ștefan Manasia versei

André Ferenc fordításában

2077, Történelmek (2077, Istorii)

tájkép Ana Dragunak

*Még akkor is, ha a paradicsom völgyeiben
dzsungel van, hűvös és béke,
fürge patakok, rákok és
halak – ámbra és
gyémánt –, még ha a partok
hordják is a sivatagi lisztet és
a dűnénk minden éjjel nőnek,
akkor is, ha nappal pazar
nők járnak be
a zöld királyságot, hogy
aztán – lassan, elszálltan –
elaludjanak
a homok birodalmában,
akkor is, ha az egész
csak egy Pornó Opera
ígérete, amelyet
még nem látott a világ,
és nem elég rá a pénz, és a rendező
agyát egy daganat csócsálja, és
az operatőrök
eltűnnek a forgatás közben,
igen, megérte itt maradnom:
Faun vagy agyaggriff,
akit felemészt a kolera –*

*heverek a sátorban, és alaposan
lejegyzek mindent, mint Hérodotosz
egy másik korban.*

A vidám és nemtörődöm nővér (Sora veselă și nepăsătoare)

*És egyszer csak belépek a hullámos papagájok ketrecébe.
Ők megmutatják
megcsonkított tollaik:
Bácsi, minket hónapok óta
nem etetett senki,
kannibálok lettünk.
És ugye ez a selyemhernyó
polcok közt, a kígyók
és teknősök, a vega
krokodilok termében.
És ugyanez a befalazott garázsban,
ahol a nagy sügérek
akváriumokban élnek,
és beosztják a zsákmányt.
Könnyes szemekkel rohanok
a nyári konyhához.
A nő ott robotol,
nem is figyel a kiéheztetett macskára:
félholtan hever egy penészes kartonon.
Megetetem és dédelgetem,
kétségbeesetten, mert megint
el kell mennem, és a bárkát
a vidám, nemtörődöm nővér kezére hagyom.*

Kényszerleszállás

(Aterizare forțată)

*Sose hittem, hogy az ágak,
mint dühös karmok, képesek
verni az üveget. Hosszú,
nyúzott ujjak, még hosszabb
körmök döngölik
(tisztán és tébolyultan)
a tasnádi ablakot.
Az üveg könnyezni kezd,
ha azt mondom: „Ezek csak
a fenyő ágai, semmi több, robotocskám.”
A nagyobb, bonyolultabb felé:
„Felhívom a polgármesteri hivatalt, és
a következő viharig kivágják.”
Most süvít az utcán,
simogat a szél, simogatni
is tud. A felhők elhúzódtak,
mint szemről a szemhéj.
A redőnyökön át a napfény –
majdnem olyan jó,
mint bármilyen narkotikum.
Hova lett a természet
egykori arisztokráciája?
Lecsukom a laptopot,
a hálósobába indulok,
ráérősen, mint
egy pilóta
kényszerleszállás után:
feláll, és lakott települések
fényei fele indul,
még mindig az ejtőernyő zsinegeibe gabalyodva,
sántikálva a helikopter körül,
ami még nem robbant fel.*

Március 20. A Pussy Riot tiszteletére (20 martie. Omagiu Pussy Riot)

*Milyen kár, hogy Angela Merkel
nem Sigourney Weaver, még ma sem,
amikor csillagászati tavaszban
illatoznak a nárciszok,
és a vén méhkirálynő
üzembe helyezi petefészket.*

Gyümölcsoltó Boldogasszony. Március 25. (Bunavestire. Martie 25.)

*Jön, hogy
keresztet vessek,
ahányszor látom
tömegesen
keresztet vetni
a kamaszokat
a kilences
buszon.
Elhaladunk a
az ortodox templom
jobb oldalán/ ők
abbahagyják a szlenget
arra az időre, amíg végrehajtják
azokat a nagy és
fenyegető
kereszteket, mint egy
hadüzenetet.*

Nepal (2015. április 29.)

Nepal (29 aprilie 2015)

*Egy indák és törmelékek alól
frissen előásott zombivilág.*

*A depresszió hegyek közt
hömpölygő kőfolyó,*

*de nem esik szó erről a tévéstúdióban,
ahol késő este hímringyók*

*arról papolnak, hogy a patriotizmus, a xenofóbia
vagy ki a hibás a nepáli*

*földrengésért. Semmi a fertőzött
hegyoldalakról (japán, európai,*

*kínai, amerikai hegymászókról): mindössze
néhány napra visszanyerik méltóságukat.*

Ștefan Manasia: román költő, irodalomkritikus, a kolozsvári Tribuna című román nyelvű irodalmi-művészeti folyóirat szerkesztője. 1977-ben született Pitești-ben. A kolozsvári BBTE-n szerzett román és angol irodalom- és nyelvtanári szakképesítést 2000-ben. 2008-tól a Thoreau unokaöccse elnevezésű kolozsvári román irodalmi kör alapító tagja. Több verseskötet szerzője. Az itt olvasható versek a 2015-ben megjelent *A tiszta ég* (Cerul senin) című kötetéből valók.

A versfordítások az Ipotești-i Emlékház – „Mihai Eminescu” Nemzeti Oktatási Központ FILIT műfordítói táborában születtek, 2016-ban.

Böszörményi Zoltán tárcája

A hangulat világteremtő ereje

Az utóbbi években majdnem minden húsvétot Barbadoson, a Karib-térség legtávolabbra eső szigetén töltöttem, ahol évente néhány hónapot önkéntes száműzetésben élek. Reggelente korán kelek, még a haldokló éjszaka árnyai téblábolnak a tenger felett. Mielőtt felkel a nap, a távolban szikrázó fénypontok, a szigetről menetrendszerűen távozó, behemót turistahajók nyomai a láthatár fekete tükrén. Ez már biztatást ad, hangulatot kelt, a remény sugarát küldi szemlélődésem figyelmébe, pár perc, s itt a hajnal.

A téridőnek, a matériának, azaz az anyagnak hangulatkeltő-teremtő ereje van. Mivel a téridő az anyag mozgását, alakulását, evolúcióját méri, rögzíti, egy fogalommal olvadt. Arisztotelész már időszámításunk előtt a negyedik században ír erről az Organonban, ami segédeszközt jelent. Amikor ötvenéves korában, Athénban megalapítja a Lúkeion (Líceum) iskoláját, ahol peripatetikusan (körbesétálva) tanít, ő is gondolhatott a hangulatteremtésre és az oktatás fontos jellemzőjének tartotta. A líceum árnyékos árkádjai, vagy netán fái alatt metafizikáról elmélkedni – a fogalmat is ő alkotta – nemcsak azt jelenti, hogy filozófiai kategóriákról érvelnek rigorózan. Más is történik a beszélgetések során, a kimért lépéseknek, a csöndnek, az ideáknak a természetfölöttiről hangulatteremtő erejük van. Mint ahogy mindennek, amit érzékeinkkel, értelmünkkel megragadhatunk.

Emlékszem, milyen meghatódottan álltam évekkel ezelőtt az El Escoriálban, II. Fülöp spanyol király szobájában, ahol ötvenöt napon keresztül haldoklott. A helyiséget a kápolna mellett rendezték be hálósobának. Az ajtó mindig tárva volt, hogy a néha eszméletét veszítő uralkodó kedve szerint betekinthessen a szent helyre, közelebb érezze magát Istenhez. A cukorbeteg király fekélyes lábából néha férgek bújtak elő, de ő mereven csak

a szentképeket nézte, mint aki fájdalmán ezzel próbál enyhíteni. Ugye, máris hangulatot teremtett bennünk ez a néhány sor, melyet képzeletünkkel ragadtunk meg egy pillanatra? Vajon nem ugyanez történik velünk, ha Dosztojevszkij, Thomas Mann, Spiró György, Barnás Ferenc regényét vagy Jászberényi-novellát olvasunk? A történetek hangulatvilágot építenek fel bennünk. A hangulat erősebb, mélyebb nyomot hagy énünkben, hozzáköti értelmünkhöz. Ugyanaz a viszonyunk Michelangelo, Vincent van Gogh, Munkácsy festményéhez, vagy Rodin, Brancuși szobrához, Vivaldi, Mozart, Beethoven, Kodály zenéjéhez – saját életünkhöz.

Ilyenkor reggel, a Karib-tenger hajnalban fürdő hullámain me-rengve az az érzés születik meg bennem, hogy a világmindenséget is a hangulat ereje teremtette.

Hieronymus Bosch (1450–1516) grafikája

Laik Eszter tárcája

Poszt feszt

Régi megfigyelésem, hogy a Könyvfesztivált kiheverni mindig legalább annyi idő, mint maga a fesztivál. Az idei valahogy még sokkal zsúfoltabbra sikerült, mint az eddigiek, talán a Millenáris csarnokainak átépítése is közrejátszott, meg a másik fesztivál, az evős, amit a parkban rendeztek – vagyis a park romjain, mert ami nem pusztult még le teljesen, azt most ledöngölték az egymást taposó vendégek. Nekem ugyan felfoghatatlan, hogy egy csecsemőfej méretű hamburger után hogy fér még valakibe három másik fogás, de ahogy a beszélgetés- és böffenésfoszlányokból kiderült, van, aki fél napig nyomja a zabálós programot, egyszer élünk, ugye.

Könyvek közt egymáson tiporni mégiscsak felemelőbb, tehát „Próbáljunk mégis megmaradni / Ebben a gyilkos, vad dulásban” – biztattam magam az elmúlt hétvégén, nem másért, mint a találkozásokért. A fesztiváli vagy a könyvheti forgatagban felismerni a rég látott, egész máshonnan ismerős arcokat a legszórakoztatóbb dolog a világon. Nem a szakmai találkozásokra gondolok, abban nincs semmi meglepő ilyenkor. De amikor a szomszédossal futok össze, akivel legfeljebb a lépcsőház-takarítás közben köszönünk oda egymásnak, megbeszélve, hogy ki húzta vissza múltkor az utcáról a kukát, vagy hogy szólni kéne a közös képviselőnek, hogy cseréltesse ki a kiégett izzókat – nos, a szomszédot még sosem jutott eszembe megkérdezni, hogy ugyan, olvasta-e már az új Pamukot, erre mit ad Isten, ott látom a hóna alatt.

Hasonlóképp nem gondoltam rá, hogy a kortárs irodalomhoz való viszonyáról faggassam a fül-orr-gégészt, aki a krónikus orrdugulásommal küzdött pár éve, és most Szántó T. Gábor új regénye bemutatóján huppant le mögém. Ha tudom, hogy nem csupán orr- és arcüregek sötét járatai izgatják a fantáziáját, sokkal kevesebb szorongással ülök le amúgy nem túl finom kezei közé.

Aztán meglátom a komoly nővé érett egykori kislányt, akinek a házitanítójaként próbáltam beleverni a matekot a fejébe; most lelkesen áll sorba Spiróhoz, és egy kicsit azzal áltatom magam, talán az én hatásomra kezdett egykor olvasni, amikor a matektól folyton eleveztünk más vizekre.

A legérdekesebb találkozás idén kétség kívül D.-vel, a volt általános iskolai osztálytárssal esett meg. A szerepek hétéves korunk óta kőbe voltak vésve: ő volt a vicces nagymenő, én a szemüveges-szavalós. (Mentségemre mondom, sosem magamtól vállaltam.) És most egyszer csak meglátom a testes férfitá lett D.-t, és még csak nem is tesz úgy, mintha nem ismerne meg. Nem lepi meg, hogy „könyvek között mozgok” – ezt így mondja, nekem meg kigyúrt vállait nézve eszembe jut, hogy sajnos szörnyen keveset mozgok, bár azt többnyire tényleg könyvek között. Tipródunk egy kicsit, harminc év múltán nem könnyű beszélgetni. Azt mondja, szereti a könyveket. Ez a mondat többnyire arról árulkodik, hogy a beszélő távolabbi viszonyban nem is lehetne „a könyvekkel”, hiszen ha másképp volna, nem ilyen megfoghatatlanul fogalmazna. Egy darabig nyomul mellettem a tömegben, türelmesen várja, míg lefotózok ezt-azt, kérdezget, például, hogy mondjak neki „jó kiadókat”. Én is faggatom, mesél, amennyire hosszú éveket át lehet fogni pár mondatban. Kész kaland volt az élete: londínerkedés Angliában, aztán Írország, vendéglői munka, életveszélyes kalandok, maffiaháború vagy mi, itthon egy elhagyott feleség és gyerek, amott egy új nő – D.-hez méltó életút. Én sem lepődöm meg őrajta. Aztán elbúcsúzunk, és sodor tovább mindkettőnket a forgatag.

A fesztivál után pár nappal jött tőle az e-mail. Nem akarta ott a zajban elmondani, de könyvet írna a kalandjaiból. (Belém nyilall a „sejthettem volna”.) Egy blogon a javát már megírta, de most „könyvet akar csinálni belőle”. És nem tudja, hogy kell az ilyesmihez hozzáfogni – hol keressen kiadót, és egyáltalán milyet, mit írjon nekik, és úgy általában, hogyan legyen híres. Ó, te megáttalkodott gazember – támasztom meg a homlokom –, szóval

megint velem akarsz megírni a fogalmazásod, a verselemzésed, az önjellemző dolgozatod és az egész életed. Nyolc éven át élt a szolgálataimmal. Nem nagyon arcátlanul, csak egy kicsit. Én pedig segítettem, hogy nekem is jusson olykor egy nagymenő mosolyából. Hát most várni fogsz. Majd válaszolok, ha ráérek. Ha lesz kedvem. De azt meg kell hagyni, hatalmas mázlija van, hogy épp velem futott össze.

Hieronimus Bosch (1450–1516) grafikája

„A helyszín Józsefváros, Budapest nyolcadik kerülete. Nem a Palotanegyed, hanem a Nagykörút túlsó oldala, a Város és a Zóna határa, sok itt ragadt vagy ide sodródott emberrel és sorssal. Sokszor az az érzésem, mintha itt egyszerre múlna és állna meg az idő. Az egyik utca a századfordulós

Párizs, egymás felé dőlő régi polgárházakkal, a hajdani polgárgazdaság málló faldíszzeivel, a kispolgári erkölcsök és ízlés diszkrét túlzásaival. Egy másik utca az új Berlin kristály alakú bevásárlóközponttal, szökökutakkal és kaszinóval.” – **PÁL DÁNIEL LEVENTÉ**t legújabb könyvéről, *Az Úr Nyolcadik Kerületéről* kérdeztük.

Egyfajta költői létminimumra törekedtem

– *Alig jött ki a nyomdából Az Úr Nyolcadik Kerülete, máris recenziók, minikritikák, személyes olvasónaplók jelentek meg róla, rendhagyó kötetbemutatók, pörgős interjúk öregbítették a híret. Úgy tudom, a kiadás nem indult ilyen sikeresen, volt olyan kiadó, ahol a szerkesztő kardinális részeket vágott volna ki a kötetből, a „cigány”-t például nem találta politikailag korrekt megnevezésnek, félreértelmezte, sőt a „karakteresebb” örömlányokat is ki akarta söpörni a kéziratból. Szándékos döntés volt végül az Athenaeum Kiadó, szélesebb olvasóközönséget akartál megszólítani vele?*

– Kalandos sorsa volt, tele váratlan és kellemetlen fordulatokkal. Legalább annyit tanultam az emberek egy részéről a különböző szerkesztőknél és kiadóknál tett kirándulásaim során, mint

amennyit a nyolcadik kerület utcáin sétálva. Az emberek sokfélék, a legtöbbet tőlük lehet róluk tanulni. Ez egyrészt nagyon tanulságos, másrészt pedig rengeteg idő, nekem pedig csak egy életem van, az meg – ahogy telnek-múlnak az évek – egyre fogy.

Utólag viszont hálás vagyok a nyolcadik kerület Úristenének: az alatt a bő két év alatt, amíg arra vártam, hogy kiadásra kerüljön a könyv, sokat értem, mármint prózaírói szempontból. A kezdeti csacska odakenések prózai szövegekké értek, a várakozás hosszú hónapjai során megteltek olyan technikai és egyéb tudásokkal, melyekről korábban legfeljebb olvastam vagy hallottam, de a rajtam átfolyatott változatot még csak fel sem ismertem.

Ehhez persze kellett még valami. Nagyon hálás vagyok Orbán János Dénesnek, hogy annak idején eszébe jutott, hogy írjak heti sorozatot Az Úr nyolcadik kerületéből a Napi Gazdaságnak, később pedig a Magyar Időknek. Aztán pedig Fehér Bélának, hogy a lap belső átalakítása után átvette és megtartotta a Lugasban a heti rendszerességgel publikált tárcanovelláimat. Ha ők nincsenek – és velük a heti leadásokhoz kötött rendszeres munkára kényszerítés –, akkor a mai napig pisloghatnék az egyre szaporodó Facebook-posztjaimat dédelgetve, könyv ugyan nem született volna belőle. Ha meg mégis, az csapnivaló lett volna.

S hogy miért az Athenaeum Kiadó? A dolog egyszerű. Amikor nagyjából egy éve kiírtam a Facebookra, hogy adieu az előző kiadónak, ma bontottam szerződést, szabad ember vagyok, Szabó Tibor Benjámin azonnal hívott, hogy mikor érek rá bemenni hozzá. Nem sokkal később meg is állapodtunk. Mit mondjak még? Nagyon hálás vagyok nekik, a kiadó valamennyi munkatársának, hogy ilyen hozzáértéssel és nagy szívvel álltak az egészhez, gyönyörű könyvet kaptam tőlük „ajándékba”.

– *A kötet szerkesztője, Nagy Koppány Zsolt székelyföldi. Igaz ugyan, hosszabb ideje Budapesten él, így kicsit másfajta társadalmi szocializáció van mögötte, bár mi tagadás, Kolozsvárnak, Székelyudvarhelynek is megvan a maga „nyóckerje”. Mennyire kell ismernie a szerkesztőnek a már-már szürreális kerületet ahhoz, hogy ne szörnyülködjön el a gyerekprostituáltakon, és ne gondolja*

azt: költői túlzás, ha egy gyereklány így gyűjt nyaralásra, édességre; illetve hogy elhiggye: van olyan boszorkány, aki ondóból jósol?

– Szerintem semennyire. Párszor ugyan tettünk egy-két kört a környéken. Vagy amikor elugrott értem kocsival, és megvárosztattam, bekopogtattak hozzá az anyósülés ablakán a lányok, de ez nem tapasztalat, még csak nem is anekdotikus, ez semmi. Drogoznia sem kellett ahhoz, hogy meg tudjon szerkeszteni tőlem vagy inkább mástól ilyen szövegeket. Egy szerkesztő ne kövesse a method acting technikáit, elég, ha a szerző ebbe a játékba belemegy, amennyiben fontosnak érzi vagy olyan a személyisége. A szerkesztőnek legyen tiszta feje és nagy alázata a szövegben és a szövegből kirajzolódó textuális és reáliákból összeszőtt világok felé – Zsolt pedig ebben egészen egyedülállóan zseniális. Néha kicsit félttem is, annyira nagy benne a szerkesztői untermann életérzés.

– *A munkafolyamat része volt egy „nyóckeres” séta?*

– Csak úgy sétáltunk egyszer vagy kétszer a környéken. Azt gondoltam, hogy nagyon kíváncsi a kerületre, ő meg ebbe beletródkodott.

– *Hosszú ideje írod a könyvet, először a Facebookon bukkantak fel a különféle történetek, majd folyóiratokban publikáltál belőlük, többek között az Irodalmi Jelenben is. Mi motivált, hogy könyvben is kiadd, és mi alapján válogattál, hiszen sok történet kimaradt?*

– A válogatásnak sok apró kis szabálya mellett egy igazán fontos törvénye volt: működjön könyvként. Nem érdekelt, hogy mit dobok ki, csak az, hogy ami végül egy testté összeáll, az ne egy halott test legyen, hanem Frankensteinként életre kelthessem. Ne tud meg, hogy mennyi ideig agyaltam, amíg rátaláltam a mostani nagy és kis szerkezeti megoldásokra.

És hogy mi motivált? Az elején semmi sem, eszembe sem jutott, hogy ebből egyszer én vagy bárki más könyvet akarna. Aztán az olvasóim és a facebookos követőim nyaggatása – ha ennyire szeretnének egy könyvet, egyben a polcukon tudni a nyóckert, legyen könyv ebből a projektből, rajtam ne múljon! –, végül pe-

dig már csak az, hogy ha megjelenik a könyv, akkor végre pont kerül egy évekig tartó mondat végére, én megnyugodhatok, és végre csinálhatok valami mást, új mű írásába kezdhetek, ezzel már nincsen több dolgom. Legfeljebb egyszer egy második rész összehegesztése.

– „Ha akadnak igazságok ebben a műben, azok nem a történetírás, hanem a szépirodalom igazságai” – *John Williams mondatát fordítod át, és használod mottóként, így hangzik: „Ha akadnak igazságok ebben a könyvben, azok nem a szépirodalom, hanem a kerület igazságai”. Az Úr Nyolcadik Kerületéből még a kötet megjelenése előtt rádiójáték készült, ahol Lev Tolsztoj Anna Kareninájából idézed az alábbi kulcsmondatot: „A kertvárosok mind hasonlóak egymáshoz, minden rossz hírű negyed a maga módján az.” Miért fontosak ezek a mottók, és miért olyan szerzőket emelsz be, akik picit talán távolabb állnak a te írói világodtól?*

– Jajj, hát! Nagyon intimet kérdeztél most! De nem hagyom magam! Az égvilágon semmi fontosság nincs ezekben a mottókban! Egyszerűen csak szembejöttek az utcán, és kicsit tekertem rajtuk, aztán odaraktam az anyag elejére. Csak azért, mert elég jól hangzanak. A többi nem érdekes.

– *Ha jól sejtem, a kötet cím A Kálvária téri könnyező Szűz Mária esete című novellából nőtt ki, ugyanis ebben jelenik meg legmarkánsabban a transzcendencia.*

– Be kell vallanom őszintén, hogy tévedsz, ne haragudj. Az említett novella annyira későn született, hogy már régen lezártuk a kéziratot, amikor megírtam. Nagy macskaszemekkel néztem Zsoltra, hogy szerintem ezt fontos lenne még belepaszszintani, valahogy valahová. Hasonlóan érveltem, mint amit te is mondtál: a transzcendencia miatt. Mégiscsak ez lett az a szöveg, amiben egyszerre van jelen minden, amit látok a kerületben, és amit a kötet cím is elindíthat az olvasóban: az a megfoghatatlan szemétdombi transzcendencia, ami bűdöske báját adja a valódi és az én könyvemben megjelent nyolcadik kerületnek is.

– *A babona, hiedelmek, az átkozódás, a kuruzslás, a káromkodás is kapcsolódik ehhez a sajátos transzcendenciahoz, és inkább a*

*roma közösséggel hozható kapcsolatba. Kicsit olyan, mintha viszsza-
szamennénk az időben, vagy mintha nem is Budapesten, hanem
egy vidéki kisvárosban laknánk. Jól érzékelem, mennyire figyeltél
szándékosan ezekre a furcsaságokra?*

– Azt hiszem, csak ezekre figyeltem. Még akkor is, amikor le-
ugrottam egy liter tejért a sarki kisboltba vagy vártam a busz-
ra. Engem ez izgat, talán ez az én belső világom is. Babonás,
hiedelmeskedő, átkozódó, kuruzsló, kurvaanyázó és transz-
cendens is. Nyilván hülyeség ezt így mondani, de annyira része
voltam a könyvem megírásának, hogy ez az egész rólam szól.
Minden lehető értelemben, de ebbe nem szeretnék belemenni.
Legyen elég annyi, hogy amennyire valaki része lesz a lakókör-
nyezetének – tudatosan vagy önkéntelenül –, úgy lettem én is
része ennek a valamennyire időn és téren kívül helyezhető vi-
lágnak. Arra lehet szemed főként – főleg éveken keresztül fo-
lyamatosan –, amilyen te magad is vagy. Még akkor is, ha erről
korábban halvány lila fogalmad sem volt. És még akkor is, ha úgy
élted le az egész életedet, hogy mindig elvonatoztál saját magad
mellett: láttad kiírva az állomástáblán a neved, de egyéb teendő-
idre hivatkozva mindig másnapra vagy a jövő hétre halasztottad
volna, hogy leszállj. Nekem is ilyen lett volna mindez, ha például
úgy dobja a gép, hogy az Újlipótvárosban vagy a Széll Kálmán tér
mellett találok magamnak egy lakást.

*– Fontos társadalmi problémákat mutat meg a könyv, tudato-
san figyeltél ezekre a témákra?*

– Nagyon! Minden moralizáló vagy magyarázó részt lelki-
furdalás nélkül kidobtam. Az a pár mondat, ami mégis maradt,
szerintem fontos. Nem a morál vagy a megítélés mintázatának
alakításához, hanem az éppen ott elmondott történet megérté-
séhez, illetve prózapoétikájához. Életem egyik súlyos hibáját kö-
vettem volna el, ha elkezdek itt ítélni és ennek köszönhető-
en véleményt manipulálni. Brutálisan félrement volna az egész
könyv, és nemcsak a könyv, hanem az írója is elkárhozott volna a
maga bölcsészdiplomás világmagyarázatai között.

– Nem tartottál attól, hogy sztereotípiákba futsz bele?

– Azok futottam belém.

– *Lehet, hogy bölcsészi okoskodás csupán, de az én olvasatomban a nyolc fejezet: Gyerekek, Lányok, Fiúk, Nők, Férfiak, Öregek, Állatok, Boszorkányok és szellemek fejlődésregényként is értelmezhető, emberi életutak körvonalazódnak ki belőle, ebben is van valami mágikus, transzcendens... Kérlek, fejtsd ki, milyen szerepe van ezeknek a fejezeteknek, jó helyen tapogatózom-e?*

– Jó helyen. Nem nagyon tudok ehhez mit hozzáfűzni, legfeljebb azt, hogy ezek a fejezetcímek és a történetek ilyen módon történő rendezése kísérletet tesz az emberi élet teljességének pocsolyában történő visszatükröztetésére. Meg van bennük egy olyan játék is, hogy a könyvet se egyféleképpen tudod olvasni: elejétől a végéig. Se pedig úgy, hogy összeviszsa lapozol benne, mint egy viccgyűjteményben. Hanem legyen benne egy harmadik típusú olvasás lehetősége is: ha kiragadsz minden fejezetből egy-egy történetet – a biológiai és a társadalmi nemekre figyelve vagy azokon túllépve –, akkor összeállhat egy valaki teljes élete, a születéstől a halálig. Azaz pont ez a trükk, nemcsak egy, hanem nagyon sok valakié. Ha belemegyünk a dolog ontológiájába, akkor az emberélet ritkán kattintott polaroidokon teljesen véletlenszerűnek és kiszámíthatatlannak látszik. Se előre megjósolva, se utólag összegezve alig van benne valami logikus egymásra épülés. Még akkor sincsen, ha ezt magyarázatokkal össze tudjuk illeszteni. De ahogy mondtam az előbb, én minden magyarázatot – azaz ilyen kapaszkodót – szándékosan kihúztam. Ha érteném az életet meg az embereket, akkor regényt írtam volna: az az a műfaj, ami ennek a tudásnak a tökéletes illúziójába képes belesringatni az olvasót. Az íróról nem is beszélve...

– *Az sem lehet véletlen, hogy ritmusa, lüktetése van a különféle történeteknek, ha egymás után olvassa az ember őket, olyan, mintha egy hosszúvers lenne, tudatosan csigázod az olvasód, játszol vele, viszed egyre beljebb és beljebb a „nyóckerbe”, a tragikusabb történeteket feloldod egy kis humorral, aztán jön egy kis lírai betét, esetleg szerelem, aztán hirtelen egy hátborzongató rész újra.*

– Persze, hogy! Szerintem egy olvasó vagy befogadó nemcsak azért lapoz, hogy eljusson a következő oldalra, vagy mert arra folytatódik a könyv, hanem azért is, mert titkon mindig reménykedik abban, hogy a lapozás után valami – újabb – váratlan dologgal találkozik. Legyen az fordulat, impulzus, élmény vagy más agyterületére ható zsigeri, illetve intellektuális hatás. Valahol hasonlít ez ahhoz, ahogy reménykedve befordulunk egy utcáskoron: jöjjön szembe váratlanul gyerekkori szerelmünk vagy rég elföldelt nagyapánk szelleme szotyizzon a sarok túloldalán. Egy-egy jobb cirkuszi műsor is így működik [*PDL 2016 januárja óta a Fővárosi Nagycirkusz dramaturgia – a szerk.*], vagy például egy Shakespeare-dráma is. Szerintem túl is magyaráztam, nem akarnálak untatni a hülyeségeimmel.

– *Az örömlányos történetekben érzek egy kis Petrit is. Kevés költő van, akire ne hatott volna* Hogy elérjek a napsütötte sávig című verse. *Hogy vagy te ezzel?*

– Ki nem állhatom azt a verset.

– *Petri mellett például Kubiszy Viktor is eszembe jutott, meg Krúdy Gyula, hogy említsünk egy klasszikust is. Ilyen prózai műnél lehet egyáltalában előképekről beszélni, hatottak rád más Budapest-történetek?*

– Igyekeztem minden hasonló irodalmi szöveget kitörölni a fejemből. Ha mégis itt-ott felfedezhető hatás, az csak a véletlen műve lehet.

– *A novellák tele vannak költői képekkel, nagy örömemet lelttem ebben, megvallom, első pillanattól kezdve úgy éreztem, ezt a könyvet egy vérbeli költő írta, aki lusta volt entert nyomni. Nincs itt valami átverés, nem akartak ezek a szövegek inkább versek lenni?*

– Szerintem inkább az a lustaság, ha megnyomod az entert. Nincs gondolat, nyomsz egy entert. Azt hiszed, abból baj nem lehet. Mert az vers lesz. Elhanyagolhatóan semmilyen poétikai techné az enter-használat. Manapság pedig inkább visszaélnék vele. Nyomogatja azt az entert boldog és boldogtalan. És a legtöbbjüknek itt véget is ér a költői tudása, nem adnak többet hoz-

zá a magyar költészet történetéhez, mint Pumped Gabo a kereskedelmi média útkereséséhez.

– *Egyes vélemények szerint nem jó túltolni a prózai szövegben a poétikát. Miért érzed szükségesnek a hangulatfestéseket, költői képeket?*

– Egyetértek ezekkel a véleményekkel. Igyekeztem csak ott élni ezzel az eszköztárral, ahol feltétlenül szükségesnek éreztem. Egyfajta költői létminimumra törekedtem. Szerintem hibás az az elképzelés is, amelyik idegesen kiirt magából vagy a szövegből minden poétikát, egyfajta realista minimalizmus zászlóját magasba tartva. Az írói példaképeim – például Jerzy Kosíński, Heinz Sobota, Juan Rulfo, Gabriel García Márquez, André P. Brink, José Saramago – mindegyike beleszötte finoman a költői eredeztethetőségű hangulatfestést vagy világnézést a szövegeibe. Az ő prózaviláguk áll hozzám közel, és ha tovább folytatnám most ezt a monológot, akkor ott találnám magam, hogy kósza impulzusaimból próbálnék egységes esztétikai horizontot felállítani. Ilyenem pedig nincsen, még önmagam elvárásai sem kötnek, szabad vagyok ilyen tekintetben. Azt hiszem.

– *Ami viszont határozottan jót tesz a szövegeknek, és úgy érzem, sok köze lehet ahhoz, hogy verseket írsz, a tömörség, a sűrítettség, nyoma sincs töltelékszavaknak, túlbeszéltségnek.*

– Most véglegesítettük a nemsokára megjelenő verseskönyvemet. Többen elolvasták, és többször azt írták az egyes versek mellé, hogy sok, túlírom az ötletet, legyenek visszafogottabb, húzzam ki a töltelékeket. Érzek itt némi ellentmondást, de hát egye kánya, ilyen ez.

– *Nem sokkal Az Úr Nyolcadik Kerülete után olvastam a készülő versesköteted, az Álmaink piros sportladájának kéziratát. Nemcsak a címadó vers, hanem néhány kultikus darab a próza-kötettedben is megtalálható. Mi az oka a párhuzamnak, szereted a műfajok közötti átjárhatóságot, vagy pedig egyszerűen voltak olyan történetek, amelyeket versben és prózában is meg kellett írni?*

– Én csak játszottam, leginkább a formákkal. Van több tucat történet, aminek máris sok formája van – vers, novella, anekdo-

ta, standup, rádiójáték, tárcanovella, mese, dialógus, képregény, facebook-poszt –, és ha jövőre tényleg megvalósul a színpadi változat, akkor lesz belőle monológ vagy jelenet. Szeretek játszani, ilyen módon is felfedezni a világot.

– *Melyik volt meg előbb, a vers vagy a novella?*

– A tyúk vagy a tojás? Legelőször az író volt. Meg a történet az utca porában.

– *Nagyon sokból, például A vak lányból, az Egy macskaboszorkányból lehetett volna vers, mégsem írtad meg így is. Miért nem?*

– Ha szeretnéd, írok belőlük verset, ezen ne múljon!

– *A Kutyás álom viszont, amely versben és prózában is megjelenik, arra utal, hogy az alkotónknak különleges viszonya van ezzel a négylábú lénnel.*

– Van egy csivavánk, rendkívül kedves és öntörvényű jószág. De ezt a kutyás álmot nem róla írtam. Dobbykáról – ez a neve, mint a házimanónak a Harry Potterben – majd egy mesét fogok írni, a címe és egy-két kaland már megvan belőle. A címe *Gülü Úr*. A többit nem árulhatom el, mert máskülönben az ágyamba vizelne, ez a deal köztünk.

– „Kora este volt, vénasszonyok nyara, langyos, illatos, fecsegő.” / „Álmos este volt. Vágytalanul lógatták hosszú leveleiket a fák.” / „Este volt, a nap utolsó sugarait már éhesen felzabálták a város sorra magukhoz térő fényei.” *Ha ennyiszer szerepel az este, és ilyen szép leírásokban, egy-egy történet kezdőmondatában, biztos nem véletlen. Mintha feszültségfokozó szerepe lenne...*

– Ha a fentebbi leírások fokozták a feszültséget, akkor bizony olyan szerepük volt. Egyébként most direkt e miatt végigpörgettem a könyvet. A reggelekről mindig lapidáris stílusban írok, reggel volt, és ennyi. Ott nem színezgetek. Ezek szerint az estéim költőibbek, ezt eddig nem tudtam magamról, ezentúl jobban odafigyelek, köszönöm.

– *Nem akarom a versesköteted tartalmát lelőni, de az egyik versre mégis rá kell kérdeznem, a címe sokatmondó: Miért ne írsz verset? És azt írod, hogy: „Mert a versnél a próza jobban fizet, / Egy novella ér szonettből vagy tizet. // Mert hol tízmillió költő*

vesz körül, / Ott para, hogy majd egyik sem üdvözlül.” *Valóban ennyire verselő nemzet lennénk? És mit gondolsz a regény és novella viszonyáról, miért szorult kicsit háttérbe az utóbbi időben a rövidpróza?*

– Azok vagyunk, nem? És itt visszautalnék az egyik korábbi válaszomra: nyomogatja az entert boldog-boldogtalan. És itt véget is ér a poétikai tudás vagy a verstani háttér. A kortárs költészettről író fiktív Szepes Erikának vagy Szerdahelyi Istvánnak hamar véget érne összegző monográfiája: egy sms-be beleférne. Most persze csak viccelek.

A kérdésed másik felére csak nagyon hosszan lehetne válaszolni. Ha megpróbálom röviden, akkor az megint belefér egy sms-be: azért szorul háttérbe a rövidpróza, mert regénykényszer van. Regénykényszer nyomasztja az embereket. Sűrű ködként telepedett rá a világra. Megüli a lelket. Satöbbi. Egyszerűen mindenki regényt akar írni – miközben ömlenek belőle például az enteres versek. Megkérdeszem a kreatívírásos hallgatóimat a félév utolsó óráján, milyen terveik vannak: majdnem mindegyikük regényt tervez írni. Egy leadott szakdolgozat, három készre csiszolt vers vagy két novellácska után máris. A költők is mindig regényről beszélnek, vagy már írják is. Aki zseniális novellistaként indul, sokszor ők is. A drámaírók pedig átírják valamelyik színpadi művüket regényes formára. Aki eddig újságíró volt vagy tévés celeb, ők is. Mindenki. Mintha ettől válna valaki felnőtté, komoly alkotóvá, komolyan vehető emberré. Hát nem! De nagyobb baj, hogy ezek a regények aztán el is készülnek. És nem csak magának vagy az asztalfiókjának. A legtöbb pedig – akár nem jelenik meg, akár megjelenik – csapnivaló. Túlírt, fecsegő, alig van benne szerkezeti tudás, alig végiggondolt struktúra, alig építmény. Áradó, prózapoétikai szempontból monoton és érdektelen szövegtergerek ezek, nem pedig regények. És tudod, mi a legnagyobb baj? Hogy egy regény hosszú! Ha kapsz egy barátodtól vagy tanítványodtól három verset, azt akkor is hamar elolvasod, ha rosszak, de nagyon örülsz, ha jók. Hát, a regényekkel nem ez a helyzet. Ez a mindenhol jelenlévő és gyakorlatban megvalósuló regénykény-

szer erős próbatétele az emberi kapcsolatoknak vagy a barátságoknak. Még akkor is, ha jó mű készült el.

– Mikorra várható *Az Úr Nyolcadik Kerületéből* egy Oscar díjas-nagyjátékfilm, országos színházi premier?

– Színházi premier jövőre lesz, a másiktól nem tudok, de ígérem, az interjú után az első dolgom az lesz, hogy megnyitom a spam-mappát, hátha ott figyel egy e-mail.

Varga Melinda

Fotók: Bach Máté

Dominka Ede Harald

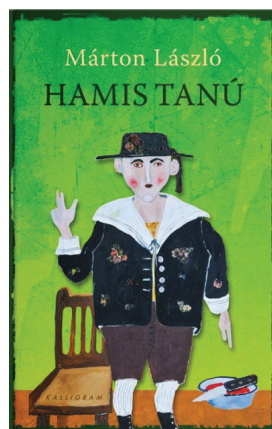
A Holdon is keresték a keresztény lány gyilkosát

A *homo lectoris* az újonnan megjelenő könyveket feltérképezve igencsak örülhet, ha néhanapján szellemi magaslatra bukkan. Márton László *Hamis tanú* című regénye ilyen. Az igen terjedelmes történet nem csupán szóval teszi megragadhatóvá, hanem – Németh László gondolatát kölcsönvéve – az iróniához folyamodva, kiemelkedő szépirodalmi nívón fogalmazza meg a nyilvánvalót.

Amikor nekivágunk e históriának, a 19. század végéig nyúlunk vissza. Azért, hogy a múlt ismeretével formáljuk a jelent, alakítsuk a jövőt. Az író ezért folyamodik ahhoz az – irodalomban már nemegyszer feldolgozott – bírósági ügyhöz, melyet mások mellett Kossuth Lajos is gyalázatosnak, civilizálatlannak ítélt.

A 1882–83-as tiszaezlári pernek a kezdetektől közeli a kapcsolata az irodalommal. A vádlottak egyik védője Eötvös Károly volt, Mikszáth Kálmán pedig a Pesti Hírlapban tudósított a történekről. Krúdy Gyula kortörténeti regényt írt róla *A tiszaezlári Solymosi Eszter* címmel. E 19. századi inkvizíció visszhangjáról jelentős történetírói mű is rendelkezésére állt Márton Lászlónak, Kövér György *A tiszaezlári dráma* című, 2011-es munkája.

A sokszor megjelenített eseménnyel indul a regénybeli konfliktus: eltűnt egy tizennégy éves keresztény lány, ami aztán ürügyként szolgál a bűnbakkeresésre, a jogtalan megtorlásra, akár egy egész közösségen, mely jelen esetben éppen a tiszaezlári – a regényben tiszaréti – zsidóság. A hajsza alapja az a hiedelem, mely még a 20. század közepén is tartotta magát egyes vidékeken.

Závada Pál *Egy piaci nap* című regényében dolgozta fel az 1946. május 20–21-i pogromot. Ezek során is elhangzott a rémes vád, miszerint a zsidóknak rituális célból keresztény gyereket kell ölniük, hogy a vérüket belesüssék – elsősorban a pészach idején – kovásztalan kenyérükbe.

Az író ezzel ingoványos területre lép, de elbeszélője remek helyen veti meg a lábát: nem pártoskodik, közvetlenül nem foglal állást a konkrét ügyben, nincs és nem is lehet sem a vád, sem a védelem oldalán, mivel pozíciója a szemlélőé, aki számunkra tudósítóként funkcionál. Közvetve mégis éles hangú bírálatot fogalmaz meg az igazságtalan brutalitásról, és ezt a már említett ironia teszi lehetővé.

A per eseményei tizenegy hónapot fognak át, melyek mindegyike egy-egy fejezetben bomlik ki. Az első bemutatja Tiszarétet, megemlítve, hogy itt már a reformkorban is problémás volt az etnikai egyenjogúság. A másodikban merül fel a pert elindító gyanú, mely szerint a helyi zsidók keze lehet egy lány eltűnésében. A többiben végiggyűrűzik az a nonszensz huzavona, melyben a zsidógyűlölők nem is a zsidók, hanem az igazság ellen küzdenek, képtelenebbnél képtelenebb ötletelésükkel. Az előkerülő bizonyítékok (leginkább Eszter holtteste a Tiszából) a vádlottak büntelensége mellett szólnak, a végén mégsem születik megoldás.

A történetbeli első nap 1882. április elseje, a bolondok napja, mely aztán a következő év elejéig eltart. A regényben a politikusok hasonszőrűek a félkegyelmű idegengyűlölőkkel, azaz maguk is bolondként értelmeződnek: „Az egykori megyeházát pedig átalakították bolondokházává. Igaz, ami igaz: nem kellett rajta sokat alakítani, rossz nyelvek szerint már akkor is bolondokháza volt, amikor a vármegyei közgyűlések zajlottak benne.”

A szövegben újra és újra feltűnnek a 19. századi irodalomból ismert intertextusok és személyek. Ezek arra világítanak rá, hogy a kor, a 19. század végének rekonstrukciója a 21. században már leginkább csak az irodalmi alkotások konzervált fragmentumaiból lehetséges. Így találkozunk az elején *A falu jegyzőjének* alakjával, megismerjük az élemedett korú *Lúdas Matyit* Döbröghyvel

együtt. Sokaknak déjà vu-je lehet Móricz Zsigmond *Tragédiájával* szembesülve, de itt van a *Noszty fiú esete Tóth Marival* és még sok régi ismerős. A múlt valóságának felidézése mellett e textusok másik funkciója, hogy a babona és a tudás skáláján az olvasó az utóbbi felé mozduljon el. A tudatlanság, műveletlenség ugyanis hangsúlyosan a vádlók attribútuma, akiket az alpári beszéd leplez le, az iszákosság, a hazugság, az analfabetizmus. Velük szemben az elbeszélőt, aki az olvasóval vállal szellemi közösséget, hivatkozásaiban a műveltség jellemzi, csakúgy, mint az írni-olvasni tudó vádlottakat.

A mágia, vallás, tudomány linearitása rajzolódik itt ki, melyet először James G. Frazer írt le *Az aranyágban*, a kulturális antropológia egyik alapművében, mely nem sokkal az itteni események után, 1890-ben jelent meg. A mágia a babonákon alapul, a vallás félreértelmezőinek megnyilvánulásaiban az eredeti szándék visszájára fordulhat, például az eltévelyedett Lápossy tiszteletes kijelentésében: „Addig nem pihenhetünk, amíg egész Magyarország nem válik zsidómentessé”.

A regény főszereplője a hamis tanú, a tizennégy éves Móric, aki az Osztrák–Magyar Monarchia tipikus zsidó identitásválságát éli meg. De személyén keresztül az 1848–49 utáni, erősödő nacionalizmussal jelentkező folyamatot is láthatjuk, amely az első világháborúba torkollik. Erre irányítja vigyázó szemünket az író, hiszen a nagy ideál, az objektív igazság megingathatatlan fala is inkább ementáli sajtra hasonlít, melyen több helyütt is óriási lyukak tátongnak: nálunk is, tőlünk nyugatabbra is, tőlünk keletebbre is.

A *Hamis tanú* fontos szépirodalmi reflexió a körülöttünk folyó eseményekre, figyelmeztető karikatúra. Amikor az eszement vádlók Esztert a Holdon keresnék távcsővel, majd egyenesen Verne e tárgyú könyvében, végül nyomtalanságában a fordító vélik ludasnak, az ilyen – igazságot gondosan kerülő – tévelygések modelljei, a divatos konteók alapvonalai is felismerhetőek.

*Bensőbb lebegéssel, örök jelenben
élni a tágasabb létet*

Varga Melinda

Kavicsot dörzsöl a tenger ágyéka

Ladik Katalin költészete tele van meglepetéssel, úgy is mondhatnánk, többdimenziós líra, amelynek különlegessége, hogy túllép a nyelvi kódrendszeren, képi világgal, hanggal, gesztusokkal, előadásmóddal is hat a befogadóra, rendhagyó performanszai, hangkölteményei kimozdítanak a leírt szavak bűvköréből, tágabb értelmezési lehetőséget adva az alkotásnak.

A költő nem riad vissza meghökkentés eszközétől, mind performanszaira, egyéni fellépéseire, happeningjeire, mind szövegközpontú verseire a nonkonformista, rendhagyó megoldások jellemzőek, szókapcsolatai bravúrosak, bizarrak és megkapóan érzékiek.

Aki behatóbban ismeri a 60-as évektől rendszeresen publikáló, nemzetközi elismeréseknek is örvendő szerző líráját, és kezébe veszi *A víz emlékezete* (Kalligram Kiadó, Budapest, 2016) legújabb, Artisjus-díjas kötetét, kissé tán meglepődik. A korábbi poétikához képest ugyanis egy konzervatív szövegvilággal találkozik. A konzervatív jelző csupán Ladik költészetének régebbi termése és eme új verscsokor összehasonlítására érvényes; önmagához képest visszafogottabb, rezignáltabb, más, kortárs verseskönyvhöz viszonyítva forradalmian új.

A versnyelv nagyon precíz, mintha egy mesterember munkálta volna ki a képeket, a szavak egymásutániségában, a jelzős

szó szerkezetekben nincs következetlenség, minden vesszőnek, pontnak szerepe van. Mélysége, elvontsága, metafizikus, gyakran ezoterikus hangoltsága miatt nehéz egyszerre befogadni a csaknem 150 lapnyi kötetet, hasznos kisebb szüneteket tartani olvasás közben. Tulajdonképpen a korai versek prototípusait látjuk továbbírni, a költő következetesen azokat a motívumokat gyúrja verssé, amelyek kezdetben is foglalkoztatták. Tudatos, nem esetleges költői programról van szó, tulajdonképpen mindenik könyve hasonlítható az első, a *Ballada az ezüstbicikliről* c. kötetéhez. A minket körülvevő anyag, az univerzum, az időtér, a mulandóság, a nemiség, az anima, animus, androgün köszönnek rendre vissza.

A *víz emlékezetében* letisztultabb, szikárabb szövegvilág tárul elénk, kevesebb a nyelvi játék, nincsenek tobzódó formák, a versek nem ziláltak vagy túlbeszéltek. Tulajdonképpen a tartalom maga a forma, úgy szabadversek, hogy közben kötöttek is, egyfajta egyéni formaverskultusz ez, ahol a hangoknak, a magas és mély magánhangzók váltakozásának fontos szerepe van, a cím a határozott névelőt leszámítva csak magas magánhangzóból áll. Ez a tudatos építkezés kellemes pulzálást, szabályos dallamhoz hasonlítható lüktetést kölcsönöz a verseknek. „*Fényes hússal csőrében / életbe ejti a tengert*” (Sirály). „*A seb kihűl, a méz kicsordul, / érzi saját érverését. / De még éjszakára sem, miként a rovarok, / nem oldja le szárnyait.*” (Fehér arca beleordít)

A borítón egy éjszakai tenger hullámozik, azt sugallja, Hvár szigetén, a költő egyik állandó lakhelyén járunk, a versek java-részt tengerközelben íródhattak, a só illatát orrunkban érezzük, a hullámok érverése fülünkben dobol, napfényt idéz elénk, majd haragos, dühöngő tengert, sötét, villámló éggel fölötte, már-már apokaliptikus hangulatot vizionál. Ez a folyamatos fény-árnyék játék, sötétség-derű, születés-halál, fájdalomtól görcsbe ránduló test és örömtől eksztatikus pillanat, a hiány, a sóvárgás hideg verítéke és a beteljesülés finom selyme a bőrön, test és lélek párosa, materialitás és szellem dialógusa, isteni és démoni összefonódása határozzák meg a kötet hangulatát.

Ladik Katalin minden szóképevel belénk hasít, ahogy a tenger a szikla testét egyszer csókolgatja, becézgeti, máskor meg szétzúzza, apró darabokra töri a dolgokról, érzelmekről kialakított képzeteinket. Ezek a versek felépítenek, ugyanakkor egy másik pillanatban rombolnak, megerősítenek, majd kételyek közé dobnak, apró, belső tükrök, a mindenségről szólnak, amely bennünk, emberekben lel visszhangra, az egyénben tükröződik vissza.

A borítón látható sötét, éjszakai tenger „behömpölyög” a kötet lapjaira, lapszélként a címeknek helyet adva azt sugallja, a sötét matériából bomlanak ki a versek, és eme sötétségből születik meg majd a fény, minden éjszakát nappal követ, és minden nappalt éjszaka, a vízből pára, a párából esőcsepp, az esőcseppből jég, hó lesz, majd újra víz.

Ezt a körforgást – amelynek mi is nap mint nap részesei vagyunk, alakítjuk, formáljuk – bontja elemeire a leheletfinom versvilág, ahol minden nyelvi kódznak, fogalomnak megvan a szerepe, nincs túlbeszéltség, öncélú játékok, hiátusok, olyan versek, amelyeken átugrunk, belefáradunk, érdektelenek számunkra.

A kötet címe tulajdonképpen egy paradoxon, hiszen a víz nem olyan, mint az agyag, a fém, a fa, ami megtartja az emberi tevékenység nyomait, szobrot is készíthetünk belőle. Emléke van rólunk még az erdei fának is, ha bicskánkkal belevéssük nevünk kezdőbetűit vagy az iskolapadnak, ahová gyerekkori szeretőnk nevét karcoltuk be egy unalmasabb matekórán. Ezzel szemben a víz emlékezete megfoghatatlan, ugyanakkor ott lakik bennünk, meghatároz minket, alakítja életterünk, testünk, bioritmusunk fontos tartozéka. Víz nélkül az emberi lét elképzelhetetlen, magzati állapotunktól velünk van.

„Hiszem, hogy a víz életünk sok eseményét, érzelmeinket emlékként megőrzi, és magában hordozza. A hó, a jégkristály is elraktározza érzéseinket, gondolatainkat, tetteinket. A plazma viszont nemcsak megőrzi, de felnagyítja, és erőteljesebben tárja fel szenvedélyeinket, vágyainkat, álmainkat, miként a költészet maga” – fontos kiemelni a költő előszavát, amely egyfajta értelmezési kulcsként működik. A víz az életeseményeket, az

érzelmeinket hordozza magában, a legelemibb tapasztalatunk. Gondoljuk csak arra, mit idéznek fel bennük a hideg, novemberi esős esték vagy a langyos májusi záporok, a tengerparti kirándulás, a hegyi folyók csobogása, a gyerekkorunk patakpartja, a bennünk utat vágó, súlyos folyók medrei, az emlékeink tóvá tagadása, a sírás aktusa, a fájdalom és az öröm könnyei. Ladik tulajdonképpen ezzel játszik el, ezt gondolja tovább. A nagyon konkrét tapasztalatoktól az elvont, megfoghatatlan entitásig – a testiségtől, az ösztönszerűségtől, az Istenen át a téridőig – terjed ez a skála.

A verscímek a külső margón való elhelyezése nemcsak a víz metaforája miatt fontos, az olvasó elsőként a költeménnyel találkozik, csak utólag kapcsolja hozzá a címet, így a kötet egy verses történetként, egy belső világ lírai útirajzaként értelmezhető. A könyvet a verscímek nélkül is olvashatjuk, de a verscímeket is olvashatjuk külön versként. A könyvben több egysoros költemény található, ezekhez könnyedén fölzárkóztathatók az olyan verscímek, mint: *Látta szárát és fürtjét a téridőnek, Nem édes, nem is fáj az ébredés, Holdkőben látom arcod, Bennem is fázik a tenger.*

A kötet ciklusai a víz különböző halmazállapotait foglalják magukba (*Víz, Felhő, Hó, Jég, Plazma*), ezen keresztül sejlik fel fokozatosan, ciklusról ciklusra egy metafizikai kódrendszer, tulajdonképpen a létezés érzéki versrajza. Míg a *Vízben*, a *Felhőben*, a *Hóban* és a *Jégben* inkább az érzékeléshez, ösztönvilághoz kapcsolódó verseket találunk, a *Plazmában* a filozofikusabb, elvontabb költemények a meghatározóak. Ezek a versek – az elvontabb tematikájúak is – az érzékeinkre hatnak, elsősorban nem intellektuális, hanem érzéki élményt nyújtanak, más szóval az érzéki tapasztalat segítségével próbálják megközelíteni, megérteni a világ jelenségeit.

A költő nem a tudatunkra akar hatni, amikor az alábbi sorokat írja, azt szeretné, ha először magunk előtt látnánk a versbéli látomást, és beleborzongnánk a jelenlétébe, csak utána gondolkodnánk el a jelentésén:

*Még álomban is a sziklák sírását hallom,
amint önkívületig veri őket az eső.
Ezen a hideg tavaszi reggelen
kizöldül házamon a libabőr.*

Vagy:

*Egy harapásnyi napfény kellene,
egy szigetlakó,
hogy lenyalja hasamról a tengert.*

Az első ciklusban tulajdonképpen körvonalazódik az a szimbólumrendszer, amely aztán a kötet egészét meghatározza. Olyan kulcsmotívumok vonulnak végig a *Víz* fejezeten, mint a napfény, a tenger, a fehér, a tó, a tükör, a folyó, a szikla, a sötét, a hold, a kút, a tó, a szikla, a szárny, az álom, az angyal, az ablak, az elmúlás, az időtér, a nő, a férfi, az egynemű, görög mitológiára utaló androgün, a szerelem, a test.

Ezek a szövegek nem vagy nemcsak abban az értelemben érzékiek, hogy a nemiségről, a férfi–nő szövevényes kapcsolatáról vagy éppen szerepjátékról (is) szólnak. Magunk előtt látjuk a libabőrt, amint kizöldül a házon, halljuk az angyalok kék hangját a tenger fülében, a tengerben feloldódó elsüllyedt fájdalmakat, a megfagyott vércseppeket, a fényt, ahogy árnyékot horgol, a sötét ujját, ahogy a szemünkbe fúródik, a fuldokló hallgatást a kőben, a kagylóként zúgó éjszakát, és azt is képesek vagyunk elképzelni, ahogy kavicsot dörzsöl a tenger ágyéka.

A költeményeket értelmezhetjük álomversekként is, ez némiképp megkönnyíti a befogadást, a vad szókapcsolatokat tulajdonképpen álmodjuk, érzékeink játszanak velünk és szürreális-érzéki látomásokat vetítenek elénk. Az álom feldolgozza az emlékeinket, a belső történéseket, a testi vágyakozást, a traumákat és örömeiket, a létezéssel kapcsolatos vívódásaink is álomképpé válhatnak, ha sokat foglalkozunk vele. A kút, a tó, a tenger, a folyó meg a tükör tulajdonképpen nem más, mint az ember tudatalattija.

A fény és hiánya, egyfajta fény-árnyék játék végigvonul a kötetben, szinte mindenik versben formát ölt. A *Bennem fázik a tenger*, a *Csendélet ablakkal*, *A Hold gyermeke*, a *Csak az eső hangja*, *Tavaszi ló hullámozása*, *Üvegvacsora*, *Lágy alkonyatba mártod*, *Fekete csillagok kútja*, *A vágy egyre mélyebb rétegei*, *9 minden helyen*, *Fénybelövés* című versekben jelenik meg a legelemibb módon.

A *Magzatzvízben* nagyon szépen bomlik ki a születés–halál–elmúlás motívum – amely visszatérő elem a kötet több versében – a víz egyfajta körforgásként értelmezhető, innen indulunk, ide térünk vissza.

A *Felhő*, a könyv második fejezete egy 'légiesebb' tért ír körül, a versek mintha lebegnének, emelkedettek, már-már misztikusak, ebben a ciklusban gyakorta olvasunk az elmúlásról és egyre több a szenzualitás köré építkező költemény.

*Nem tudok még egyszer élni, fekete köd vagyok.
Fénykúpok szaporodnak bennem.
Ágyékomat nyaldossa a sós, vidám pokol.
(Késő van. Ez a szokásom)*

*Asszonyi életet öregedtem néhány perc alatt.
(Nyári felhő)*

A személyes kedvencem pedig:

*Az a nyílás a ruhádon
felhőtlen, ragyogó kés
a szőrszálak között.
Két szilva
a nedves lepedőn
combod között.
Hasítsd föl már a kék szárnyú
ziháló madarakat!
Tárguljon ajtó, ablak.
(Az a nyílás a ruhádon)*

Hasonló képzettársításokkal egyébként gyakran találkozunk a kötet lapjain, a költő a természeti jelenségeket megszemélyesíti, emberi tulajdonságokkal ruházza fel. A *Felhő* ciklus utolsó verse, a *Mint galambok csókja*, hangtalan egyfajta ars poeticaként értelmezhető: a fájdalom szüli a verset, a vers pedig fényt olt a testbe. A *Hóban*, a harmadik ciklusban egyre több olyan költemény kap helyett, amely az élet-halál párosát, a halál utáni lehetséges, elképzelt létformát bontja ki, gyakran csupán egy felvillanó gondolatban, néhány sorban. A versek tömörsége az olvasót továbbgondolásra készteti, neki kell kibontania, önmagában továbbbírnia az ilyen sorokat:

*Fekete pulóverben ezüst madár
csőre pihen
hó száll a mennyekből
(Áhítat)*

Már-már sokkoló az *Idővitorla*, pókliget szürreális szókapcsolatainak sűrítettsége, letisztultsága:

*Havazik az élet. Porhóvá zúz
érzésemlekeket, kirajzolja a téridő
rostjait, melyekből megalkotott engem,
miként én is őt.
Átzuhan rajtam,
örvénylő életlétra,
fehéren izzó csontjaim között.*

*Ami anyag voltam, fényfonállá lett,
éhező, felhasogatott életsötét.
Érzéstérkép fáj járataimon,
hol az üresség is én vagyok.
Áthullnak rajtam az álmok,
a vérjel, ragaszkodás, újjászületés.*

*Elszűremlik belőlem az idő,
összecsukódik árnyékom,
ám ijedtjeszesen, de megtart még
a körkörös,
engem figyelő gyönyörsötét.*

A Jég ciklus valóságos sűrítménye a metafizikának: *a jég alatt egy egész világ van / teremtés előtti pillanat.*

A Plazma versei ezeket a filozofikusabb költeményeket fűzik tovább. A költő az érzékelést és az anyagi világ elemeit, az erotikát, a megfoghatóságot úgymond alárendeli a téridőnek, a létezés utáni lét lehetséges, imaginárius formáinak.

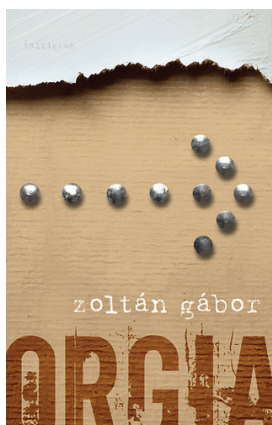
A versek néha elkalandoznak az ezoterikusabb mezők fele is, a lenti és fenti világ, az újjászületés vagy megújulás, a testen kívüli lét, a test nélküli létezés, a materiától független entitás is fontos szerepet kap ebben a ciklusban. Nem véletlen a *Nem lehetne most viszszafordulni?* című költeménybe beemelt Hamvas Béla-gondolat: *Az angyal, ha fent él szent lény, / de ha lemerül, ördögivé változik.*

A költő legimpozánsabb versei ebben a ciklusban kapnak helyett, *A párhuzamos világok, Sirály, Mindent láthatsz, amit én látok* a jelenvaló pillanat fontosságát hangsúlyozzák, egyfajta konklúziói, válaszai az elmúlás, az idő és tér problematikáját kibontó verseknek.

Ezek a művek nem az elvágódás, a múltba nézés vagy a tervezés versei, hanem a jelen időterébe helyezett lámpások, amelyek segítségével jobban tudunk összpontosítani testi-lelki valónkra, s rájövünk, hogy egy kis játékkal még a fájdalom is fénnyé változtatható. A jelenből táplálkozó ember könnyebben eligazodik a téridő szövevényében.

*az előző pillanat
nem örökre eltűnt idő
hanem örök jelen
melyben világok sorakoznak*

– álljon itt zárszóként a költő gondolata *A párhuzamos világok* című verséből.

Alexovics Ingrid

A nyilasok gyűlöletét újrateremtő regény

Zoltán Gábor *Orgia* című regényének cselekménye 1944–45 telén játszódik Budapest XII. kerületében, témája a nyilasok legkegyetlenebb rémtetteinek bemutatása. Miért? – kérdeztem magamtól nagyjából

ból húsz oldal után. Miért akar erről írni valaki? És miért éppen így? Miért szeretne erről olvasni bárki? Tanácstalan voltam.

Talán olyan olvasóknak szól ez a regény, akik nem tudták, hogy volt ilyesmi – gondoltam szomorúan. Talán léteznek olyan emberek, akik szerint ebben az országban mindig mások öltek, mások aljasultak el. Ez esetben nekik inkább történelemkönyvet kellene lapozgatniuk, nem egy ilyen regényt. Persze a tanításra szánt kiadványok nem feltétlenül tobzódnak az embertelen részletekben. Aki középiskolás szinten tanul minderről, nem biztos, hogy szembesül az égő hús szagával, a kifordult belekkel, a nemi erőszakba belehalt nőkkel, a Dunába lőtt gyerekekkel.

A fontos kérdés számomra az, be kell-e mutatni egy regényben a határtalan, értelem nélküli, állati gonosztságot a maga kendőzetlenségében. Miféle többlettudást, miféle élményt ad ez az olvasónak? Mi értelme mindezt leírni? Mi volt a szerző és a kiadó szándéka az *Orgiával*? Az, hogy az olvasók borzongjanak közben, vagy hányják tele a vécésészét oldalanként kétszer? Esetleg most már tényleg határozzák el nagyon komolyan, hogy nem erőszakolnak meg gyereklányokat, és csizmájukkal nem ropantják össze mások koponyáját?

Ki az ma Magyarországon, aki nem tudja, hogy az ember mindenre képes, és ha úgy hozza a helyzet, a világpolitika vagy a sors:

majd kéjjel és kegyetlenül öl? Ki az, aki nem tudja, hogy az ember sajnos könnyen elaljasul? Ha van ilyen felnőtt ma Magyarországon, az nem tanulta meg a történelemleckét nyolcadikban.

Meggyőződése, hogy Zoltán Gábor regénye sok olvasót – ahogy engem is – önmagába zár. Bezár, és önvédelmi okból bizonyos oldal és erőszakmenyiség után befogadásra képtelené tesz. Egy ilyen emberhez viszont nem fér hozzá a szöveg. Ez lett volna a cél?

Zoltán Gábor könyvét egyszerű olvasóként, a téma iránt érzékeny emberként és tanárként is rendkívül rossz iránynak érzem a nyilasok rémtetteinek irodalmi megjelenítéséhez. Nagyon komolyan gondolom, és nagyon fontosnak tartom azt leszögezni, hogy nem jó, nincs értelme a rosszat, a gonoszságot megtanítani. Olyan érzésem volt olvasás közben, mintha egy tankönyvben szép akkurátusan leírnák, hogy is festett egy gázkamra. Hány méterszer hány méter, mit és hogyan alakítsunk ki, hogy minél több embert meg tudjunk semmisíteni. Miért volna erre szükség? Hogy ha majd kedvünk lesz építeni egyet, tudjuk, hogyan kell? Olvasom a kínzások végtelenített leírását az *Orgiában*, és egyszer csak az jut eszembe, mi történik, ha kedvet kap valaki...

A szerzőnek és a kiadónak bizonyára volt valami elképzelése arról, hogy az elrettentés hasznos lehet, hogy majd a düh, amit az ésszel felfoghatatlan kegyetlenség leírása generál... Azzal mi is történik? És ez a legnagyobb gond a szöveggel. Zoltán Gábor regénye nem együttérzést, nem pozitív érzelmeket kelt az olvasóban, hanem pont azt a fajta korlátok nélküli dühöt ébreszti fel, azt a fajta gyűlöletet teremti újra, ami emberek millióinak életét oltotta már ki. Ez sehova sem vezet, mert pont olyan kirekesztő, mint annak idején az antiszemitizmus, mint manapság az idegengyűlölet vagy a homofóbia. Erre elkésztő módon rímel a szerző utószava is:

„A tettesek egy részének van arca és van neve. Lehet tudni, hol dolgoztak, mely házakban éltek. Természetesen ki lehet jelenteni, hogy a nevek, amiken szólították őket, nem rendelkeznek végérvényesen összefüggésbe a tetteikkel, és hogy az egykori lakóházaik

sem nevezhetők például nyilaskeltetőknek, másrészt tapasztalható, hogy egyes nyilasok által lakott házak a jelenkorban hozzájuk hasonlóan gondolkodó és beszélő egyének hajlékai.”

Veszélyes, kirekesztő mondatok, melyek éppen ellentétesek (reményeim szerint legalábbis) az író szándékával. Bár nem tudok a téma más irodalmi feldolgozásáról, az elsőség önmagában még nem teszi ezt a könyvet jó regénnyé. A borzalmak tálalása nem visszatartó erő, soha nem is volt az. Ezzel természetesen nem azt szeretném mondani, hogy úgy kell tennünk, mintha mindez nem történt volna meg.

Leginkább a közönyösség zavart az *Orgiában*, még ha ezt írói eszköznek szánta is a szerző. Ha ezt a korszakot és témát egyszer valaki szeretné irodalmi műben feldolgozni, mindenképpen más, emberibb nézőpontot javasolnék. Nem a tárgyként tekintett húscsomót, nem a gumibottal megerőszakolható, szexuális tárgyként kezelt nőt, mert az ember esetleg még megszokja ezt az attitűdöt. Ennél rosszabbat pedig elképzelni is nehéz. A gödörbe lőttek, a Duna parton meggyilkoltak emberek voltak. Minden egyes áldozat külön élet, minden egyes áldozat külön ember. Mindannyiuknak volt neve, szerelme, sorsa. Nem egy arctalan, véres massa volt az áldozat, hanem emberek, akiket nem lehet helyettesíteni többé, akik örökre elvesztek.

De nem pusztán a közönyösség volt számomra probléma, hanem az is, hogy éreztem a szöveg mögött egyfajta látens kéjt: nem a kínzások, hanem az ennek megjelenítése során az olvasóban létrejött borzalom iránt. Ezért felesleges regényt írni, ehhez elég egy negyedosztályú horror is.

Irodalmi műként unalmasnak és ötlettelennek éreztem az *Orgiát*. Bár értem az olvasóra bízott történetteremtési szándékot, ezt egy próza, különösen egy ilyen téma esetében, kockázatosnak és elhibázottnak érzem. Mint olvasót zavart, hogy a szerző és a szöveg között nem tudott őszinte viszony kialakulni. Nyilván nem véletlenül.

Egy kedves, másodgenerációs túlélő barátom szavait idézem, melyekkel maximálisan egyetértek: ilyen könyvekre nincs szükség.

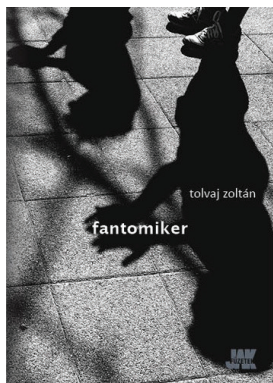
ség. Bár Zoltán Gábor kétségtelenül sok időt szentelt a kutatómunkának, ezt az eredmény láttán feleslegesnek érzem, hiszen éppen a legfontosabb dolog, az áldozatok élete, embersége lett semmissé a téma feldolgozása során. Ebben a regényben mind ők, mind az olvasók idegenek maradnak.

Zoltán Gábor *Orgia* című regénye különösen nehéz olvasmány, melyet jó szívvel nem tudok ajánlani senkinek.

Zoltán Gábor: *Orgia*. Kalligram, 2016.

Hieronymus Bosch (1450–1516) grafikája

Kadlót Nikolett

Állapothatározó

Tolvaj Zoltán legújabb kötetében szinte egész végig ősz van. Egy esős, szürke napon születik ez a recenzió is – ez azért érdekes körülmény, mert ehhez a könyvhöz valahogy éppen ilyen atmoszféra illik.

A *Fantomiker* a JAK-füzetek sorozat 201.

darabjaként jelent meg tavaly. Tolvaj Zoltán lírájában közhelyektől mentesen minden terítékre kerül, ami csak az utcán hever, s nem csak átvitt értelemben. Témaként beszüremkednek a hétköznapi apróságai éppúgy, mint elvesztett szeretteink emléke, egy párkapcsolati gyászidőszak stációi, túlvilági találkozások pillanatai, az elmúlás sokoldalú arca vagy a tükröződés, az ikerség mibenléte és az önmagunkon kívül helyezett fájdalom.

Negyvenöt különleges, egymáshoz látszólag nem kapcsolódó vers sorakozik a kötetben. Befogadásuk türelmet és figyelmet követel az olvasótól, ugyanis nem könnyed művek: technikailag és stilisztikailag is gazdag, témasűrű darabok, amelyek koherens világot építenek fel, s az értő olvasó ebben a közegben barangolhat – utcáról utcára, mintha egy városban sétálna kora este. A helyek kiemelt motívumok: a megszólaló a város (elsősorban Budapest) minden részletét ismeri, s elemző figyelemmel rögzíti a fontos pillanatok tereit.

A *Fantomiker* verseit sok szempontból olvashatjuk úgy is, mint egy feldolgozási folyamat fázisjelentéseit, ahol a versek a múlt megértésének, a jelenhez való viszonyának és a személyiségre gyakorolt hatásának eszközei. „*Nincs jogom teremteni, / és már nincs kedvem / beszélni róla. Viszlek / tovább oda, ahol ez sincs*” – talán ezt bizonyítják a *Kyrie* sorai.

Az önelemzés kiindulópontjában a múlt megértése mellett a cím különleges témája áll: a fantomikerség mint orvosi fogalom.

Kevésbé közismert, hogy minden tizedik fogamzás ikerterhességnek indul, azonban eddig tisztázatlan okból az ikerpár egyik tagja az első trimeszterben meghal. Bizonyos vélekedések szerint a magzattestvér elvesztése traumaként beépül a születendő gyermek tudatalattijába, s ez később személyiségzavarok eredője lehet. A tükörkép, hasonmás, ikerség, szimmetria, az emberi személyiség sokoldalúsága, saját életünk megfigyelése gondolati vezérfonalként húzódik végig a kötet versein, s időről időre a legeltérőbb kontextusokban bukkan fel, hogy a lehető legtöbb oldalról körbejárhassuk.

*Nem tudok tankot vezetni,
nehéz vagyok, de azt a vasajtót
bármikor betörném, pedig semmire
nem megyek vele, rejtély maradsz,
amíg nézem, hogy a szőnyegen
a háromlábú macska szőre ég.*

*Bolyhait a buszmegállóban
mindig összekeverem a kabátomra
tapadó hajszálaiddal. Szagolgom.
Nem hordoz új információt,
mint egy összegyűrt faxszalag.*

*Ebbe belebetegszem. A vasajtóktól
megőrülök. Madár akarok lenni,
leszarni pár büsztöt, köztereken
garázdálkodni, tahikardiás öregek
tenyeréből kilopva zabálni
a tökmagot, amíg lezajlik
a rideg szobororgia.*

(Egyre halkabb)

A melankolikus hangulatot tovább táplálják azok a versek, amelyek az elmúlással foglalkoznak. Némelyikük tudományos

vagy ismeretterjesztő szintig merészkedik. A neologizmusok használata, valamint a más-más szakterületekről érkező tudás és ismeret átadása, a sokszínű érdeklődés egyébként sem áll távol a szerzőtől. Így tudhatunk meg részleteket a hamvasztásról, a temetési szokásokról vagy éppen a túlvilágra érkezés elképzelt első pillanatairól (*Talajvíz, A szív hamvad el, Szokott utak* stb.).

*A halálunk utáni első reggel nyugodt lesz,
mint egy elszigetelt ünnep. Égbe emelt
testünk nem kérdez. Lassan szívárogsz,
nem lesz alkalom, hogy kívülről figyelj,
az események központi eleme leszel,
tétlenül, szomjasan és szárazon, zsibbadt
csöndben várod, hogy a létviszketegség
múljon, akár a jelen időn átütő trauma,
jönni, menni, végleg itt maradni egy
kiürült bányászéj derűs nappalán.
(Happy Day)*

Mire az olvasó otthonosan mozog a teremtetten versterben, s a könyv végére ér: mint egy falba, úgy ütközik az egymást szorosan követő és kiegészítő apás versekbe. Az erőteljes egységben „*vo-nulnak az apák szótlán karavánban*” (*Koravén árnyék*). Itt még intenzívebb az előbb említett feldolgozási folyamat, s látszólag minden a helyére kerül, miközben a személyes történetelemek mellett univerzális apa-gyermek problémák jelennek meg. Könyvnyű magunkra ismerni a verssorokban. „*Bocsáss meg apádnak, amíg van. Majd ha nem lesz, / azt csinálsz, ami ínyedre van.*” (*Szűj*)

Tolvaj Zoltán legújabb, meglehetősen erős kötete olyan részletekre hívja fel a figyelmet, amelyek mellett egyébként a legtöbben gyanútlanul, boldog tudatlanságban siklunk el, nem is sejtve, hogy életünket maradandóan befolyásolják. A *Fantomikert* elolvasva nemcsak az marad elgondolkodtató kérdés, hogy ez a vékony könyv mennyi mindent bír el, hanem az is, hogy milyen titokzatos az emberi szív.

*Nem képtelen költői kérdés, hogy
a megnagyobbodott szíven átpumpált
vérmennyiség kiszámolható-e, hiszen
két dobbanás között kimutathatóan $1/6$
másodpercre megdermed pitvarán az idő.*

*Ezek szerint egy átlagos emberöltő alatt
egy közszolgálati szív körülbelül
tíz évig mozdulatlan.*

(Közhely-szanatórium)

Tolvaj Zoltán: Fantomiker, JAK+PRAE.HU, 2016.

Hieronymus Bosch (1450–1516) grafikája

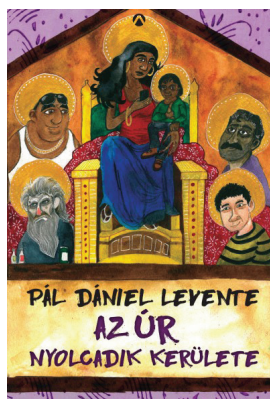
Varga Melinda

Az alvilág poétikája

A helyszín Kolozsvár, a Folyó utca és a Vágóhid utca sarka. Langyos este van, keserű benzingőzzel kevert orgonailat csípi az orrod. Befordulsz a sarkon, lemész a lépcsőkön a Gödörbe, ott van a te otthonod a mélyben, ahol az utcalámpák megritkulnak, és az éjszaka a hátadra csimpaszkodik.

A levegő sűrű, nyomott, párás és forró, akár a trópusokon, mintha esőre lenne berendezkedve itt a természet, viharra, égiháborúra. Sörösdobozokat kerget a szél. A szemetesnél nyúzott, fekete kandúr ugrik eléd, hátrafordulsz, keresztet vetsz. Valaki követni kezd, hallod a negyvenötös lábak caplatását, felgyorsítja a lépteit, de nem kezdesz el sietni, a rossz emberek megérik a bőrödön kipárolgó félelmet, akár a kutyák, majd lecsapnak rád, beléd marnak, megsemmisítenek. Rágyújtasz. Az öngyújtót nem rakod vissza a dobozba, marokra szorítod, nem nézel hátra, de mindenre fel vagy készülve. Ha bármit csinál, határozott lépéssel megfordulsz, tökön rúgod, és belekutyagolsz a hasába, majd elszaladsz, amilyen gyorsan csak bírsz, mire feleszmélne a támadó, te már otthon vagy. Csak pár sarokra van a tömbház, de a félelemtől a távolság megkészszerűződik. Immár három éve élsz itt a Gödörben, megszoktad a fények kancsalságát, nem érzed magad idegennek, ha a gyanús árnyékok rád vetülnek. Már nem hívsz rendőrt, amikor káromkodással kevert asszonyvisítás szüremlik ki az ablakon, utána nem téged vernek lilára, a konyha csempéjén nem te fekszel majd félholtan, inkább halkán elmormolsz egy imát.

Külvárosi éj. Lakótelepi költészet. Az alvilág versereze. A Hold túloldala, amit csak elképzelünk, de nem tudjuk, milyen, talán ott lakik a szépség másik arca, a smink nélküli, a természetes, a póre.

Miközben ezen tépelődsz, Pál Dániel Levente új kötetének, *Az Úr Nyolcadik Kerületének* néhány markánsabb passzusa ugrik be. Egy ideje veled van ez a könyv, nyomodban caplat, nem bírsz szabadulni tőle. Kitartó társad lett, hazakísér az esti edzés után, ott van akkor is, amikor reggelente felülsz a hatos trolira. Azon kapod magad, hogy a trolin ülő külvárosi arcokat figyeled, apró, elejtett félmondatokat, mozdulatokat, gesztusokat, történeteket, amelyek nap mint nap szembejöttek veled, de eddig észrevétlenül mentél el mellettük, mintha te és a negyed, ahová esténként hazatérsz, és amellyel együtt reggel felébredsz, két párhuzamos világ lett volna, melyek találkozása fizikai lehetetlenség, mintha egy láthatatlan burok választott volna le a valóságról, aminek évek óta szerves része vagy te is. A burok most kipukkadt, és kénytelen vagy kezdeni valamit a helyzettel.

A jó irodalom az, amely képes beköltözni a mindennapokba, nem hagyjuk otthon, hurcoljuk magunkkal, megváltoztatja a gondolkodásunkat, alakítja a látás, az érzékelés, az értelem és érzelem bonyolult rendszerét bennünk. Az Athenaeum kiadásában a 2017-es Könyvfesztiválra megjelent Pál Dániel Leventemű ilyen, jó irodalom, letehetetlen olvasmány!

A kötetet műfajilag nehezen lehet behatárolni, és az olvasás aktusának pikantériája éppen ebben rejlik. Az értelmezési sík, a befogadás egészen más, ha regényszerű szövegfolyamként, ha novelláskötetként, és ha epikus és lírai etűdöket szabályosan váltakoztató hosszabb költeményként olvassuk.

Azt gondolom, ebben az esetben kifejezetten kártékony műfaji skatulyába kényszeríteni a művet. Az én megközelítesemben *Az Úr Nyolcadik Kerülete* verses szövegfolyam. Rendhagyó könyvről lévén szó, recenzióm is formabontóbb megközelítésben próbálja az olvasónak bemutatni a korpuszt.

Pál Dániel Levente többféle olvasatot kínál fel új könyvével, ezzel a gesztussal a szélesebb olvasótábort igyekszik megcélozni. A laikus olvasó felé nyit a laza, közvetlen nyelvezettel és stílussal, ugyanakkor mélyebb, metafizikusabb rétege is van a szövegeknek, ami fölött, ha nem vagyunk elég figyelmesek, könnyen elsiklunk, az olvasás csupán a szórakoztatás eszközévé válik.

Költészet napja környékén mélyültem el *Az Úr Nyolcadik Kerületében* először, majd objektív okokból félretettem a könyvet, a recenzió elnapolódott, az élményanyag időközben leülepedett, elraktározódott. Néhány történet beleégett a memóriámba, nem hagyott nyugodni, azon kaptam magam, a lakótelepem tulajdonképpen egy kolozsvári mini nyolcadik kerület, a történetek javarészt áthelyezhetők egy másik hasonló környezetbe. Úgy döntöttem, újra föllapozom, a szöveg labirintusában bizonyára megbújnak olyan zugok még, amelyekre nem figyeltem eléggé. Az újraolvasást nem bántam meg, magába szippantott, bevitt a sűrűjébe a könyv, akár egy erdei kiránduláson, amikor a magas hegy megmászása után elénk tárul a fenséges táj, nem tud az ember lélegzetet venni, csak nézi, hagyja, hogy magával ragadja a látvány.

A könyv igazi jó barátommá vált, hozzám nőtt, jött velem az utcán a bevásárlóközpontba, a tornaterembe, a kocsmába, de még az irodalmi estekre is elkísért. Esténként sunyi módon beférkőzött a paplan alá, álom lett a Corvin negyedből, a Szigony utcából, az Illés köz és Illés utca sarkából, az *Egy macskaboszorkányból*, *Tihamérből*, a *Kutyás álomból*, *A szent boszorkányból*, az *Álmaink piros sportladájából*, *A vak lányból*, a *Csengőfrászból*, a „*Nagypapa, méjt szőjög a pusz?*”, „*Figyike, én tök szívesen leszopnálak!*”, „*A könny a lélek gennye*” című írásokból.

Amikor a reggeli kávé és cigaretta mellett felébredtem ezekből az álmokból, egyszer csak magam előtt láttam, ahogy a narrátor rágyújt, mert ezekben a történetekben igen sokszor gyújtanak rá. Az író láncdohányos, vagy pedig csak olyan alkat, mint én: ha feszültebb a helyzet, vagy valamin elgondolkodik, szüksége van egy cigarettányi hatásszünetre. Folyton figyel, és meglát olyan történeteket, mint *A Kálvária téri könnyező Szűz Mária esete*, a *Magány*, *Egy idősebb vak úr*, a *Csorogetak el az üres árkok*.

Pál Dániel Levente új könyve novelláskötetként működik, ha felütjük és a tartalomjegyzékből kiválasztjuk a szimpatikusabb címeket, elolvassuk a buszon ülve, amikor dolgozni megyünk, vagy esténként lefekvés előtt. Regényszerű szövegfolyamként

funkcionál abban az esetben, ha az olvasat lineáris, fejezetről fejezetre, történetről történetre haladva, egyet sem átugorva jutunk el végéig; s ha így olvassuk, a szövegek zöme versként is feltárulkozik.

Nem véletlen, hogy a könyv nyolc fejezetre tagolódik, a nyolcas szám a cselekmény helyszínére utal, a nyolcadik kerületre: a Corvin-negyedre, a Szigony utcára, a Magdolna utcára, a Harminckettesek terére és a kilences buszra, amely ezeket a tereket összeköti, átvonul mindennap rajtuk.

Az író bevezetőjében konkrétan bemutatja a helyszínt, amelyről később mesélni fog. Érzékletesen, plasztikusan, megkapó nyelvezettel, tömören, sűrítve tárja elénk, akár egy versben, mellébeszélés, finomkodás, töltelékmondatok, átugrandó, unalmas részek, sallangok, klisék nélkül a „nyolcker” csodáit.

A bevezető így hangzik: *„A helyszín Józsefváros, Budapest nyolcadik kerülete. Nem a Palotanegyed, hanem a Nagykörút túlsó oldala, a Város és a Zóna határa, sok itt ragadt vagy idesodródott emberrel és sorssal. Sokszor az az érzésem, mintha itt egyszerre múltna és állna meg az idő. Az egyik utca a századfordulós Párizs, egymás felé dőlő régi polgárházakkal, a hajdani polgárgazdaság málló faldíszével, a kispolgári erkölcsök és ízlés diszkrét túlzásaival. Egy másik utca az új Berlin kristály alakú bevásárlóközponttal, szökőkutakkal és kaszinóval.*

Ötven lépéssel odébb falun vagyunk, egy gólyával díszített udvarház maradt az építési terület közepén, mostanság árnyas kiskocsmá. Nem messze tőle közkertek, paradicsommal, paprikával, kukoricával és muskátlival. Az ellenkező irányban lakótelep, egyszerre pezsgő és kietlen. Majd egy olyan síkatoron megyünk tovább, ami az olasz maffiamozik tompa sárgáit égeti az ember szemébe, és már a Zónába értünk – kívül időn és téren. Élnek itt az őslakos magyarok és cigányok mellett törökök, kínaiak, vietnamiak, arabok, mindenféle afrikaiak, cserediákok, öreg forradalmárok, házfoglalók, háborús menekültek, pity és nagystíliű gengszterek és vagy egy tucat vallás és szekta aktív hívei. Itt van elszórva pár négyzetkilométeren minden, ami a mi régi és ami a

mi új Európánk. Itt lakom, erről a környékről származik a legtöbb történetem.”

Szükség van némi szociális érzékenységre, emberismeretre és empátiára, hogy befogadjuk ezeket a történeteket, hassanak ránk, különben teherré válhatnak, amit egy intellektuális elme, aki rendszerint többet mozog a könyvtárszobában, mint a valóságban, és nincs alkalma találkozni ilyen szintű problémákkal, automatikusan eltaszít magától. Nyitott szellemet, kíváncsiságot, rácsodálkozást igényel, ezek hiányában csak a felszínt karcoljuk.

Kétségtelenül megdolgozza a pszichét, mélyre ás, nyugtalanná, zaklatottá tesz, lemeztelenít, megfoszt a Hamvas által is sokszor emlegetett maszkjainktól. Ilyenkor szeretnénk mentegődni: a gyereklány, aki árulja a testét, és követi a férfit az utcán, egy orális aktust kínál szinte könyörögve, hogy aztán az ezért kapott pénzből nyaralni mehessen (*„Figyike, én tök szívesen leszopnálak!”*), vagy a családon belüli erőszak témája, amely bizonyos kultúrkörökben lerágott csontnak számít, a fizikai és verbális bántalmazás (*Kora este volt, vénasszonyok nyara, Óda a női szépséghez*) csupán az írói fantázia műve, a valóságban nem létezik ilyen.

Pál Dániel Levente azonban jó érzékkel elébe megy annak, hogy az olvasó azt gondolja, fikcionális alapja van a kicsit húzó-sabb témáknak, groteszkebb helyzeteknek, már-már szürreális karaktereknek, meseszerű figuráknak: *„Ha akadnak igazságok ebben a könyvben, azok nem a szépirodalom, hanem a kerület igazságai”* – John Williamstől kölcsönöz és ír át egy fontos gondolatot (*„Ha akadnak igazságok ebben a műben, azok nem a történetírás, hanem a szépirodalom igazságai”*).

A szerző nem finomít, nem ken el semmit, nevéen nevezi a dolgokat, a cigányok nem romák, a kurvák nem prostituáltak, és a koldus nem mindig szánalomra méltó ember, a gyarlóság benne is ott lakik, mint mindnyájunkban. Ez a rögválóság, a főváros árnyékos oldala, amit unos-untalan áthat valami különös transzcendencia. A címválasztás sem véletlen, a szerző szándékosan utal a hosszabb ívelésű történetek, apró miniatúrák, versszerű töredékek

és a transzcendens viszonyára. Legmarkánsabban *A Kálvária téri könnyező Szűz Mária esete* című novellában jelenik meg a szakralitás és a kerület lakóinak olykor kissé ambivalens, fura viszonya. (Az írásban egy banális balesetet, a Mária-szobor szemén kiömlő sötét színű italt csodaként értelmezik a guberáló romák.)

Ezek a figurák valamilyen módon kötődnek az Istenhez vagy egy felsőbb erőhöz, nem e világi entitáshoz. A káromkodásban, a babonában és a népi hiedelmekben is lépten-nyomon tetten érhető a transzcendenssel való kapcsolat. Képzeljünk el egy kéjelgést, ami után a kéjhölgy imát mormol el magában, de nem saját lelki üdvösségeért, hanem a kliens lelkéért, hogy ne kárhozzon el, ne jusson pokolra („*Imádkozom*”).

Ezeket a szakralitáshoz kötődő történeteket olvasván visszamegyünk az időben, az az érzésünk, mintha mindez nem Budapesten, hanem egy vidéki, akár erdélyi kisvárosban zajlana. A kolozsvári hatoson gyakran keresztet vetnek az utasok, ha az ortodox katedrális előtt megy el a jármű, teljesen természetes, föl sem tűnik, főként, ha az utas szülővárosában a katolikus templomok, utcai fészületek előtt is ugyanezt tették a helybeliek.

A könyv szerkezeti felépítése, a nyolc fejezet: *Gyerekek, Fiúk, Lányok, Nők, Férfiak, Állatok, Öregek, Boszorkányok és szellemek* szintén transzcendens gesztus. A könyv fragmentumai mentén végigkövethető az emberi életút a születéstől a halálig. Az sem véletlen, hogy a szerző nemcsak különleges képességekkel bíró lényeket, hanem állatokat is bevon ebbe a metafizikus játékba. Állat és ember bensőséges viszonya, az ember elállatiasodása vagy a tanmeseszerű párhuzam állati és emberi tulajdonságok között (*Tihamér*) gazdagítja az értelmezés lehetőségeit. A *Tihamér* kis túlzással a reinkarnációt is jelképezhetné, hiszen a macskában a hős egyik felmenője ölt testet, él tovább, ugyanazt a nevet viseli, mint a macska. Az állat rideg, távolságtartó jelleme, hogy sem szeretetre, sem kegyetlenségre nem reagál, a főhős édesanyjának személyiségjegyeivel állítható párhuzamba.

A fejezetek közt átjárhatóság fedezhető föl, némely történet tulajdonképpen folytatódik a következő részben, anélkül hogy

erre bármilyen előzetes utalás történne, ekképp válnak regényszerű szövegfolyammá és poétikus jellegük okán költeménnyé. Legmarkánsabban a női életutakban érhető tetten ez a fajta folytonosság, az emberi életút különféle állomásai a születéstől a gyermekkoron át az ifjúkorig, a halálig, a feltámadásig.

A *Gyerekek* című fejezetből az első két novellát, „*Az én lánykám*” és az „*Ennyi okossággal államtitkár lesz belőle!*” című írásokat emelném ki. Utóbbi egy cigány kislányt mutat be, aki háromévesen már tud olvasni, az anya büszkélkedik a járókelőknek a csodagyerekkel, akik megjegyzik, államtitkár, miniszter is lehet belőle, sokra viheti, ha már most ilyen okos. A történet egy vézna utcai prosti replikájával zárul: „*Vagy boszorkány... ha Ő nem vigyáz rá.*”

Ő, vagyis az Úristen. Érdemes figyelni arra, hogy a szerző hogyan viszi végig a transzcendens vonalat egy életúton. A cigány közösségből nem könnyű kiemelkedni, sejtethető: nem lesz miniszter az okos kislányból, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a replikázó prosti mintáját követi majd, esetleg elsajátítja a kártyavetés, jóslás, átkozódás tudományát a nagymamától, továbbörökíti, boszorkány lesz belőle. Az író a társadalmi problémát, a cigány közösségek szegregációját, a mélyszegénységet nem didaktikusan, szájbarágósan tárja az olvasó elé, inkább emberi valójukban mutatja be ezeket a figurákat, a cigányasszonyon nem érezzük, hogy mosdatlan, és a kislányon sem, hogy korogna a gyomra, csupán egy női sorsot látunk kinőni a történetből, egy szomorú, de valódi női sorsot.

A *Lányok* című fejezetben felbukkannak a történet lehetséges folytatásai: ugyanez a kislány itt már nő és prostituált; az „*Imádkozom*” c. írásban, illetve a *Kora este volt, vénasszonyok nyara* című darabban jelenik meg a karakter újra. A *Nők* fejezetben az „*Elkísérhetlek, drága?*” címűben, az *Állatok* fejezetben a *Csorogtak le az üres árkok* írásban látjuk újra, az *Öregekben* pedig a *Gizike* szöveg hősnője, a *Boszorkányok és szellemek* fejezetben *A szent boszorkány*, *A vak lány*, illetve az *Egy macskaboszorkány* írásokba költözik be újra.

Egy másik nagyon fontos társadalmi problémát, a családon belüli erőszakot a *Segítség!* című írásban látjuk kibomlani. A szerző nem akar semmire rávezetni, nem ítélezik és nem válik didaktikussá sem, de jelzésértékű, hogy az *Állatok* fejezetben és nem a *Lányok, Férfiak* vagy a *Nők* részekben találkozunk a szöveggel. A lányanya a babakocsit nem tudja föltenni a buszra, az apa közben bagózik, tudomást sem vesz a helyzetről, időközben több busz is elmegy. Miután az apa a bagózást befejezi, felugrik a járatra, s noszogatja a feleséget, hogy gyorsabban, csipkedje magát. A nő nem tudja fölpockolni a buszra a szatyrokkal és kisfiúval teli babakocsit, végül egy idegen fiú segít, amire az apa reakciója, hogy dühbe gurul, mindenféleképpen elmondja a nőt, ordítózik vele, a buszon ülők nem tudnak mit tenni, igazából nem is akarnak odafigyelni, csupán egy néniben van némi szánalom, végül ő is úgy dönt, jobb ebbe nem beavatkozni.

„A magányügy az magányügy, nem szerencsés közbeavatkozni, ez nem szociológia, ezeken már úgysem lehet segíteni. És ha segítesz, otthon majd nem rajtad tölti ki a hazacipelt dühét, nem a te fejed veri az ágy sarkába, nem te fekszel majd félholtan a konyhaasztal alatt.”

A verbális agresszióra jó példa az *Óda a női szépséghez*, amelynek címe ne tévesszen meg senkit, csupán finom irónia a szerző részéről. A férfi ugyanis megalázza a prostituáltat, nem tudni, milyen a viszonyuk, hogy egy párt alkotnak, vagy pedig a férfi a nő futtatója, de nem is ez a lényeg: az alárendelt viszony, a hatalmi fölény jobban átjön, mint bármely okos gender-tanulmányból.

„Egy férfi áll a kisbolt előtt a kukáknál, üvölt a bolt ajtaja felé, valakihez, aki épp most mehetett be: – Há’ hogy nézel ki? A ménkű csapjon beléd, de az sem baszna meg! Há’ mit akarsz az utcán? Így jöttél dolgozni, ilyen csóffadt-gatyában? Há’ mit akarsz te itt? Pénzt? Azt akarsz? Majd valami kukásgeci, mer’ más nem fog hozzád sem érni! Rád sem néznek! Én sem nézek rád, látod?! Há’ milyen kurva vagy?! Én dolgozni jöttem ki. Fel is öltöztem. De te mit akarsz?! Elhallgatsz! Nem bírom a rusnya képedet sem nézni! Fogat mostál? Azt sem! Idáig érzem a szád! Ki ne nyisd! S itt

fogsz ácsorogni egész éjszaka?! Jól megbaszott veled az élet! Szerezz már egy tisztességes ruhát! Mintha kinéznél valahogy! Azt' riszáld magad rendesen! S vegyél rágót, mer' büzlik a pofád! Pfuj! Mit akarok én veled kezdeni? Ne vágd a pofákat! Baszni jöttél ki, nem? Há' azt ma nem fogsz! Ide esküszöm, egy ujjal nem néznek rád, az szentbiztos!"

Pál Dániel Levente könyve olvastatja magát: a szerző, akár egy jó komponista, úgy állítja össze a kötetet, a fejezetek közti átjárás mellett a tematikai sokszínűség, a poétikus elemek teszik igazán színessé a történetvezetést.

Az író úgy visz be bennünket a nyolcadik kerület legborzasztóbb, minden emberi képzeletet felülmúlóan szürreális világába, hogy nem ijeszt el. Lassan, fokozatosan megbarátkozunk a sűrű levegőjű városrészszel, már-már otthonosan mozgunk benne, mintha valamelyik „nyolckeri” erkélyről figyelnék az egészet. Az időrend, miszerint gyerekekkel kezdi a történetet, majd fokozatosan halad a felnőttkorig, az öregségig, a szellemvilágig vagy túlvilágig, szintén ezt a célt szolgálja. Fokozatosan, történetről történetre haladva egyre közelebb engedjük magunkhoz ez a tarka világot, ahol kerületi maffiacsoportok, különféle fura koldusok, jelenségnek számító nők, filmbe illő férfiak, lecsúszott, elrontott életek, bűnözés, kábítószer, mélyszegénység, erőszak uralkodik. Ugyanakkor megannyi báj is, az este, a napfény, a délután, a szépség, a szerelem itt is megtalálható.

Az örömlányos történetek füledt erotikája vagy a szerelemről, a női szépségről szóló írások nemcsak a férfi, de a női olvasókat is felcsigázzák. Az alkotó ezt a világot kicsit talán föl is nagyítja, mintha a nők és a pénzért való örömszerzés jelentősebb szerepet kapna. Aránytalanul több az izgalmas női karakter, mint a férfi, a kislány, kisfiú, öreg, állat és szellemlény, de az is lehet, hogy mindez a valóság számlájára írható, és ilyen a „nyolcker”, sűrűbben fordulnak itt meg a kéjhölgyek, mint másutt, és emiatt a szerelemnek is más az illata.

A könyv drogfüggőkről szóló szegmense kissé vékonyra sikeredett, ám az a néhány miniatúra, amellyel találkozunk, remekbe

szabott: innen a *Paradigmaváltás a purgatóriumból a pokol felé* vagy a „*Csak megijedtem*” című írásokat emelném ki. Valószínűleg azért ír erről kevesebbet a szerző, mert egy másik kortárs író, Kubiszyn Viktor ezt a témát már kimerítette.

Olykor egy-egy fejezet olyan, mint egy versláb: egy rövid és egy hosszú, egy hosszú és egy rövid, egy humoros, egy tragikus, egy vérfagyasztó, egy szerelmes, egy ironikus, egy véresen komoly – ekképp követik egymást, a feszültséget fokozva, gördülékenységet adva a szöveg egészének. Ritmusa, sajátos lüktetése van a kötetnek, akár egy hosszúversnek.

Lássuk fejezetről fejezetre a poétikusabb történeteket, amelyek mentén összeállt benne ez a fura „nyolckeres” költemény.

A *Gyerekek* fejezetben a *Limonádébár* és a „*Nagypapa, méjt szőjög a pusz?*” olvasása során az az érzésünk, a költő csupán lusta volt entert nyomni. Akkor is ugyanerre gondolunk, amikor az estét festi meg az író, vagy amikor az epikusabb szövegekben ilyen képekre bukkanunk: „*szemernyi érdeklődés hajnalpírja elfáradt lelkük szürke éjszakáján*”, „*egy koldusasszony térdelt a Kálvin téri református templom előtt, kezét imára kulcsolta, nézett meredten a jóisten kék ege felé, szája néma áhítattal nyílt-csukódott, tátogott foghíjasan*”, „*szóruhákat teregetne a hiúság délceg fregolijára*”.

A „*Nagypapa, méjt szőjög a pusz?*” írásból figyelemre méltó az alábbi passzus: „*Egy őszöreg bácsi és egy szőke kisfiú ült egymás mellett, egymáshoz nagyon közel, egymással éppen csak összebújva. A kisfiú keze nagypapája combján nyugvó ráncos tenyérben játszott. Mint ahogy egy öreg és rozsdás masinán ügyetlenkedik egy már nem fiók, de még nem is madár.*”

A *Fiúk* című fejezetben a *Képzeld, felvettek rendőrnek!* írás nemcsak a költői hangvétel miatt említésre méltó: rendhagyó társadalmi korkép a cigányság felzárkózásáról. A történet egy szegény cigány fiút ábrázol, akit fölvesznek a rendőriskolába, ezzel büszkélkedik a kerületi kisüzletben.

Egy félresikerült emberi sors is föltűnik a képen, az erős férfié, akitől mindenki retteg. Ő ekkoriban szintén rendőr szerepet szeretett volna lenni, de aztán csak a biztonsági őri státusig jutott, a

jellemábrázolás itt is figyelemre méltó: *„Egy nagyobbacska férfiú, aki eddig mindenki mögött éppen csak a boltba beférve álldogált, Sinkovics Imrét megidéző, a tér minden kis zugába behatoló, súlyos terheket cipelő és nehéz tragédiákat sejtető, erős orgánummal megszólalt: – Én is rendőr akartam lenni...”*

A *Fiúk* című fejezetben több humoros, hangulatoldó írással is találkozunk. Rögtön a tragikusabb, rögválóságot idéző történet után következik az *Érettségi multság*, majd egy ironikus hangulatfestés arról, hogy az alvilág ellenére a nyolcadik kerületben található Budapest legtöbb egyeteme és felsőoktatási intézménye. Itt, ahol sűrűbb és pár fokkal forróbb a levegő, és az előítéletes ember csak annyit vesz észre: szörnyű hírű, bűnben dagonyázó környék, ahol drogosok, stricik, gyilkosok, rablók, kurvák és egyéb félvilági lények uralkodnak. Egyébként ebben a negyedben „található” Csáth Géza agya is, annak az elmeagyógyintézetnek az udvarában eltemetve, ahol Juhász Gyula és számos közismert, érzékeny pszichéjű művész „megfordult”. Pál Dániel Levente érzékeltet, láttat, tükröt tart elénk, felszámolja bennük az előítéleteket. Szereplőin keresztül fölsejlik egy olyan városrész, amelyet mítoszok vesznek körül, a fent és a lent, az ördögi és az angyali, a jó és a rossz egyvelege, az élet maga.

A fejezet kétségtelenül két legkölteibb írása az *Álmaink piros sportladája* és az *...épp csak eltakarta, hogy nincs rajta semmi...* című szenzuálisabb, női szépséget bemutató darab.

„És megállt a lány is, a nap épp átsütött rajta, fehér ruhája elolvadt a fényben, törekeny alakja árnyékot nem vetett, maga volt önmaga törekeny árnya, ahogy a szembefény bizonytalan sziluettjénél többet látnom alig engedett. Megállt hát, kis terpeszben visszafordult, és egyik kezével épp csak eltakarta, hogy nincs rajta semmi más, csak az a könnyű, fehér nyári ruha” – olvasható az utóbbiban.

A *Férfiak* című alkotásból pedig a következő finom képeket érdemes megemlíteni: *„a szerelem egy különös állat – egy másik kisméretű rágcsláló, a gonoszabbik fajta, a sunyi kis rohadék –, ahogy egymillió tejfoggal harapja lábad, meg a szíved, meg a lépéd, meg a májad”*.

Az *Álmaink piros sportladája* a kötet legszemélyesebb írása, a szerelmi szál miatt picit ki is lóg a sorból, itt ugyanis nem a kerület lakói rajzolódnak ki, hanem egy szerelmi történetet olvashatunk. A kedves gyerekkori álma, a szocializmusban felnövő, most harmincas éveit felé járó szerelemes pár, akit valamiért ide sodort a sors, talán a mi olvasói lelkünkkel szimpatizál. Mintha a szerző elrejtett volna olyan karaktereket is, akikben könnyebben magunkra ismerünk mi, olvasók, akik idegenek vagyunk ebben a környezetben.

A *Lányok* fejezet néhány karizmatikusabb írásáról föntebb, más kontextusban már szoltam. Itt leginkább fiatal prostituáltakkal találkozunk, akik korántsem biztos, hogy már felnőtt korba léptek, ugyanakkor olyan férfiakkal is „szembemegyünk”, akik nőként érznek.

A fejezet utolsó írásai: a *Görbe piaci mese*, a *Kora este volt, vénasszonyok nyara*, az „*Imádkozom*” komplex társadalmi korrajzként is olvashatók.

A *Nők* című fejezet mechanizmusa hasonló, a vége fele találjuk azokat az írásokat, amelyektől ránk fagy a veríték is. „*A könny a lélek gennye*” – szintén működhet versként is.

A „*Ti voltatok már férfival?*” a leszbikusokról, míg a „*Nem lesz így soha ebben az országban változás*” olyan társadalmi szakadékról mond újat (egyetemista szociológus és cigányasszony, akit kérdőív kitöltéséhez kérdez), amit nehéz áthidalni. Utóbbi tükröt is tart az olvasó elé, hiszen amíg egy felvilágosult anyuka elgondolkodik azon, ültesse-e csemetéjét meleg kisgyerek mellé az osztályban, a cigányasszony csak annyit mond: ő a gyerekeit szabadságra nevelte, bárhog is volt, bármilyen nehézség jött közbe, oda ülnek, ahová szeretnének az osztályban, ha nyugalom van, ő annak csak örül.

A *Férfiak* fejezetben találjuk a legerősebb miniaturát: a dan-tei pokolban járunk, drogbandák, különféle bűnözők élnek itt, s ha valakit kiengednek a börtönből, szabaduláspartit rendeznek neki, amelybe a rendőrök sem szólhatnak bele. A „nyolckernek” megvan a maga saját hierarchiája: akár a közismert *Dzsungel*

könyvében vagy a *Harcosok klubja* filmben, úgy működik itt is minden, az erősebb győz, a kisebb szolgál vagy elpusztítják.

A *Nincstelenek* című írás a *Szabadulásparty* folytatásaként értelmezhető, a szerző itt a mélyszegénységet írja le. Ebben a közegeben csak aznap van, a másnap nem létezik, aznapi kenyér, aznapi pénz, aznapi itóka. Ezek az emberek nem terveznek, nincs színes jövőképük, se piros betűs naptárjuk. A szegénység a felebaráti szeretetet is felülírja, a szükségletek piramisának alján a lelki dolgokra nincs mód fókuszálni. Az egymáson segítésnek ára van: ha ma te adsz valamit, azért teszed, hogy másnap viszonozzák, mert ebben a környezetben „*az adakozás már egyfajta luxus. Ahogy a felebaráti szeretet is*”. A ’van lejjebb’ zsigeri félelme visszatartja őket bármilyen lelkiismereti kérdéstől, a másik kaszthoz, akik hajléktalanok, koldusok, nem akarnak tartozni.

A *Felebarátok* írásban bukkan fel a nincstelen kaszt legsós szintjének jellegzetes figurája, a koldus, aki egy nála szerencsétlenebbnek ad kenyeret: odateszi alvó felebarátja feje alá, majd kéregetni kezd. Gyorsan kiderül, hogy a számítás nagy úr, és őt sem a felebaráti szeretet motiválja; a táplálkozáson kívül egy másik szükséglet is létezik, a szeretkezés, erre gyűjt, ezért játssza meg magát.

A társadalmi problémák szempontjából ez a legszínesebb fejezet: a különféle szektáktól, a furábbnál furább koldusokig, a külföldet megjárt, több nyelven beszélő szobafestő-hajléktalantól a rendőrökig és a kliens által bezárt ingatlanügynökig széles a paletta.

Az *Úr Nyolcadik Kerületének* utolsó három fejezete igazi mélyrepülés. Az *Állatokban* találjuk a *Kutyás álom* és a *Tihamér* című írásokat, előbbi vers, utóbbi tanmese, de mindkettő ember és állat hasonlóságáról beszél. A *Segítség!* című írást is ide szúrja be a szerző, amely az elállatiasodott ember parabolája. Az érzéketlen, agresszív férfit és megalázott, állati sorba taszított, tehetetlen nőjét sokáig látjuk magunk előtt, s elgondolkodunk azon is, hány ilyen történet mellett megyünk el mindennap szemünket becsukva, hogy ne lássunk, fülünket betapasztva, hogy

ne halljuk. Ezeken a szerencsétleneken, akik boldogtalanabbak a kerületi kéjhölgyeknél is, csak a könnyező Szűzanya segíthet, ember már nem emelheti ki őket az embertelenségből.

Szívszorító a fejezetzáró írás, a *Csorogtak el az üres árkok* című is. Egy öreg néni esetét dolgozza fel, aki nem tudja eltartani a kutyáját, s az állatot jóhiszeműen odaadja valakinek, abban a hitben, hogy szerető családba kerül. Amikor meg szeretné látogatni, kiderül, hogy a „szerető”, ám éhező család gyerkeinek étkéül szolgált a jobb sorsra érdemes néhai négylábú kedvenc.

Az *Öregek* című fejezet valamivel oldottabb, több humoros miniatúra jelenik meg benne, ugyanakkor itt találkozunk az *Egy idősebb vak úr* című írással, amelyen kellemesen somolygunk: a vak úr azért kísérteti át magát rajta segíteni akaró fiatalokkal az úttesten, hogy valahová letelepedve a lányokról meséltesse őket, akik lenge nyári ruhában sétálnak a téren.

A *Boszorkányok és szellemek* zárófejezet *A szent boszorkány*, az *Egy macskaboszorkány* és *A vak lány* című részei a kötet meghatározó darabjai, megkísérelném, hogy legjobbjai: ezek versként és epikus szöveggént egyaránt kiemelkedőek.

Az *Egy macskaboszorkányban* igaz szerelmet jósolnak, *A vak lányban* a másképp látást illusztrálja a szerző, míg *A szent boszorkányban* egy hátborzongató ifjúkori történet sejlik fel, hisszük is meg nem is, hogy vannak ilyen boszorkányok. De ha elhittük azt, hogy a prosti imádkozhat, a kutya beszélhet, elhihetjük azt is, hogy a boszorkány visszatérhet a halálból, és a macskaboszorkány képes a férfiak spermájából megjósolni a jövőt.

A kötet záró írása, *Az idegen* kimondja: bármennyire is élő, virulens a nyolcker, igazán csak az lehet ennek a világnak a része, aki beleszületett, mert ami számunkra költészet, a megfigyelés tárgya, az ott élőknek a való élet.

Kárpáti Zsuzsa

Törésvonalak

*„Tangóharmonika vesz így
bennünk hosszú lélegzetet,
mielőtt összenyomják.”*

Balla Zsófia költészetének súlya van – nem teher, de hordozni kell. Megszoktuk, hogy ritkán jelentkezik, igazi ünnep. Várjuk a szavait, hogy mond valamit, amitől le kell ülni, amitől elmosolyodunk, amitől megtisztulunk, amitől ünneplőbe öltözünk, ami más, mint ami eddig volt. Legújabb kötete hét évet váratott magára, s mint ha közben kicserélődtek volna szótestének sejtjei. Már a borító színválasztása, a tintakék is szembeötlő, nem könnyed olvasmányt ígér, nem kelleti magát; mint Dante *Paradicsom*ának első éneke, szelektál. Tipográfiája a háttérben felsejlő címmel a tenger mélyére süllyedt, elfeledett emlékek roncsait idézi, amit tovább erősítenek az elmosódott foltok, akár egy régóta őrzött fénykép életrajzai.

A szokatlan megjelenés nemcsak figyelemfelhívás, de figyelmeztetés is. A kötet felütése, az első ciklus címadó darabja ennek ellenére meglepi még a felkészült olvasót is: *„Álmodban más vagy-e, mint életedben? / A sodrás logikája sem kuszább, / mint tetteid ösztön-diktálta rendje: / aligha borzolja megfontolás.”* – A hasonmás. Nem a hasonmás-tematika hökkent meg, sokkal inkább ez az egyes szám második személyű ráolvasás, a manapság terjedő tudatosság-divat direkt megkérdőjelezése, mely megélés, elmélyülés, felismerés és belátás nélkül világok helyett cafat rögzisméket alkot. Mindannyiunk félelme ez, a tudatalatti álombéli kitüremkedése. Zavarba ejtő, s tán nem túlzás: megszégyenítő ez a bátor szembenézés, melyben nyugvópontot jelentenek a befo-

gadó számára a jól ismert költői eszközök: a szelíd, léleksimogató költői képek (*ráncos kis illat*), az erőteljes effektek (*angyal kárál az égen*) és a kifinomult reminiszcenciák, József Attila, Nemes Nagy Ágnes, Kányádi Sándor, Szilágyi Domokos, Dsida Jenő lírai hagyománya. Mindez ugyanakkor már nem pillérként stabilizálja a formát és a mondanivalót, épp ellenkezőleg: minden remegni látszik, s a változás hol képlékeny ódai színezetben, hol pedig hosszú vajúdás szülte új, még bizonytalan valóságértelmezésben mutatkozik meg. Az előbbi nem tesz jót a költői hangvételnek, mert erőltetetten idegen („*Hova mehetne, mint a vemhes állat – / menedéket, odút keres az ember. / Ó írástudók. Hallgatás szaga.*” – *Az ember helye*), s csak akkor emelkedik felül, ha célja van („*Ó reves bűz, óh, avas másodosztály! / Jaj, restiszagú, teleült kupé!*” – *Vonatok*). Az utóbbi azonban ígéretes elmozdulást villant fel, a megérkezés érett költészetét. Ennek egyik legszebb példája a *Földi éjszakák* című költemény, mely kozmikus távlatokat nyit, újrapozicionálja az ember helyét a világban, megnemesítve a korunkra oly jellemző, pszichológiával kevert konyhafilozófia népszerű szállóigéit („*Egyszerre vagyunk én – / és a hűs világűr sötét és kemény, / nem-elgondolható végtelenjén / mégis egy képcsomó, száguldó képzelet. / Hogy minderről tudok – akkor az Isten: Ez.*”). Vannak ennél kiforrottabb költemények is a kötetben, mégis itt húzódik egy olyan erővonal, amely jól látható utat jelöl ki a teljesség felé.

Nem véletlen, hogy ez az érlelődés olyan alapotívumokat érint, mint az Idő („*Az idő nem fáj, sem az emlékek hóhullámai.*”), annak múlása („*Nem, nem az öregség mellbevágó élei. Nem. / Megértettem, hogy már nem lehet.*”), a hontalanság fájdalma („*Nem lehet kimenekülni semmiből. / Országot váltani. Lakást cserélni.*”). A tagadószavak sokasága ugyanakkor észrevehetően nélkülözi a dacos leszámolást, parttalan keserűséget – korszakhatárt jelöl: „*Már nem kezdek elölről. / Már nincs elől. Csak az új, / az ismeretlen változás.*”

Ez a szálegyenes, töretlen erő jellemzi a kulcsszerepet betöltő halállal elszámoló verseket is. A kötet elején még a családi

örökségként a jelenbe ivódó zsidó múlt *rúgkapál*, de az elengedés lehetetlenségének belátása („*Nem bírom elereszteni azt, ami megesett*”), az ezzel való együttélés elfogadása („*Amíg csak élek, mindig fájni fogsz*”), a tudatos szembenézés („*Sajoghat-e, amit nem ismerek? / Egy arc, melyet története hozzám szorít*”) egyetlen megoldásként életlehetőséget rejt magában („*A sorsom életre pofozgat*” – *Nagyanyám ovális keretben*). Ebbe az önreflexív megértéssorozatba illeszkednek az elszórtan felbukkanó halálemlékek költeményei, a feldolgozás mementói. (*Nem istenfélelem, Páratlan nyomon, Autóbaleset* stb.) A veszteségek számbavétele *kikandikáló tudatalattiként* nyugtalanítja az olvasót, s csak az utolsó előtti ciklusban, a *Hiányok kertjében* tisztul szervezőelemmé, melynek középpontjában az Esterházy Pétert ünneplő, a tőle búcsúzó és az őt búcsúztató versek trilógiája áll. A gyűjtemény legjobban sikerült művei közé tartoznak ezek: tűpontos megfogalmazás, mértéktartás jellemzi őket, *nem-evilági* emberi méltóság kristályosodik ki bennük.

Az *óriási hárs*, a kötet záróakkordja pedig már a megnyugvás előtti lélegzetvétel, a sztoikus megkönnyebbülés, a megfigyelő pozíciójának tudatos felvétele, a jelenbe érkezés önazonossága („*Életem enyém – de másokéba szöve.*” – *Életem*). Keretbe foglalja, érthetővé teszi a szokatlanul mellbevágó nyitányt.

Ezt a kaleidoszkópszerű szervezettséget megengedő koncepciót finoman szövi át és tovább szelídíti a félénken újrapuhatolózó asszonyszerelem tematikája, az epigrammatikus szentenciák és a már ismert, gyakran groteszkbe hajló humor. Érezhető, hogy hosszú évek életélményeinek sűrű párlata e gyűjtemény, és ritka tüneménye a magyar költészetnek, hogy mindez az asszonyi bölcsesség hangján szólal meg – egyszerre öleli fel a női lét minden aspektusát, s eközben képes megragadni mindazt, ami egyetemes emberi.

Talán elragadtatott túlzásnak hatnak e szavak, de gondolja meg az Olvasó: ha csak a fele igaz mindannak, amit a kötet érdemeiről és gyengeségeiről írtam, mindenképpen kivételes érzelmi sokkra lehet számítani. Elvégre hány költő mondhatja el magáról, hogy

egy mondatba tudja foglalni a szembogarat, a mindenséget és a hagymát úgy, hogy annak katartikus hatása legyen? A kérdés a látszat ellenére komoly, mert éppen ebben rejlik a titok: a felsejlő összefüggésekben mindennek helye van, s a szavak sodró lendülete egyetlen pillanatra sem hagy elveszni az önmagukban lényegtelen jelentések parányi részleteiben. Egész és rész szoros egységet alkot, az Egység ősi filozófiája ez. („[...] *mert gőzt gondolkodunk, / nem örülünk az egynek, mert elvesztegetjük / életünk, míg egymással harcolunk. / Konok éj szembogarába fagyva / az éj partján ülök és szédülök; / méregetem a mindenséget, / szememmel örülök, kis földi hagyma.*”)

A *Más ünnepek* új fejezetet nyit Balla Zsófia költészetében, de eddigi erényeit megtartva. A pontos vonalvezetés, a formai letisztultság, a magas szellemi-esztétikai nívó és a tartalmi mélység alapjaira olyan új jelentésrétegek épülnek, melyek nemcsak illeszkednek, hanem hozzá is tesznek a költőelődök klasszikus értékeihez.

Balla Zsófia: *Más ünnepek*. Kalligram, 2016

Szócs Géza

„A nyelv sem egyéb, mint egy isteni lenyomat a világról”

Hölgyeim és Uraim, tisztelt egybegyűlteik,
nyelvünk barátai!

Terveztem, hogy magammal hozok ide egy terméket, de közben megsavanyodott. Ezt a terméket kefirnek nevezik.

A kefir romlandó, éppen ezért igen fontos ismeret, hogy meddig fogyasztható, hogy mikortól nem tanácsos belekóstolni. Képzeltető a meglepetésem, amikor azt olvasom a januárban vásárolt dobozon, hogy a szavatosság lejártá tizenkettedik hó, vagyis december hónap másodika.

Ez rekord – morfondíroztam magamban –, vajon mi az ördögöt tehettek ebbe a dobozba, ami tizenegy hónapig eláll? Vagy vajon tavaly decemberről volna szó? Nem. Az évjelzetből világosan kiderült, hogy 2017-ről beszélünk. Ekkor tűnt fel, hogy az évjelzetet a keltezés végére helyezték. És megfordították a magyar észjárásnak megfelelő egész logikát. Vagyis a 12.02 nem azt jelenti náluk, hogy december 2., hanem hogy február 12. És ezután jön, hogy 2017.

Apróság – legyintheznénk. Csakhogy ez a kis merénylet szembe megy nyelvünk természetével, azzal a szellemmel, amely meghatározza belső fogalomszemléletét és koordináta-rendszerét. Ellentétes az embert a térben és időben elhelyező elveinkkel, mentális rendszereink architektúrájával, fogalmi megközelítésünk saját, más nyelvekétől különböző filozófiájával. Ez nemcsak mentális kérdés, ez agresszió nyelvi identitásunk ellen.

A magyar szemlélet ugyanis mindig a nagy egész felől, az általános felől közelít a rész, a kisebb, a partikuláris felé. Előbb a nagy egységet, az évet határozzuk meg, aztán a hónapot, legvégül a napot. Szemléletünk szerint a családnév van elől, azt követi

a személynév. Miközben vannak népek, amelyek hagyományosan a házzszámmal kezdik a címzést, ezt követi az utcanév, majd a város és az ország. Más népek pedig azt, hogy huszonöt, úgy mondják hogy öt-és-húsz, elől az öt, fünf-und-zwanzig.

Talán a világ dolgainak elrendezését szolgáló nyelvi ösztön teszi sikeressé világszerte a magyar informatikusokat, talán a marsbeli hírű nyelv használata volt nagy fizikusaink egyik titka. Sikereikhez persze igen sok minden szükséges volt – de mégis. Az ember nem tud szabadulni attól a gondolattól, hogy nyelvünk meggyötrése, legbelső mechanizmusainak erőszakos megváltoztatása sokkal kártékonyabb, mint néhány idegen szó beemelése a szótárunkba. Amúgy, ha már itt tartunk, még a *sparhert* szó is elviselhetőbb, mint a gyomnövényként elburjánzó *egyenlőre* szóalak, amely már politikusok szájából is hallható.

Visszatérve a nyelvi logikákhoz, ezen belül a magyar nyelvre jellemző szemlélethez:

A világ fejlődése nekünk adott igazat. A postai elosztó rendszerek nem a házzszám felől indulnak el megtalálni a címzettet. Amióta hosszú névsorokra és lajstromokra van szükség, nagy mennyiségű információ gyors áttekintésére, a lexikonok sem a tudósok keresztnévét írják előre, hanem a vezetéknévüket, amely mögé odaszúrnak egy vesszőt. Lincoln, vessző, Abraham. Nem mintha az olvasó nem értené meg magától is, kicsoda az a Lincoln Ábrahám vagy Liszt Ferenc.

A gyártókat törvény kötelezi arra, hogy Magyarországon forgalmazott termékeken magyarul is fel legyen tüntetve az árucikk neve. Most itt abba a kérdésbe ütközünk, saját nyelvűnek minősül-e a keltezés, mint olyan. Amit a kefires dobozon láttunk, az ellentétes nyelvünk szellemével és gyakorlatával. Ha engem kérdeznek, ezt pökhendiségnek, gőgnek, otrombaságnak, gyarmattartói dölyfnek, útszéli arroganciának tartom. Ugyan mennyibe kerülne magyar észjárás szerint átállítani a keltező automatát, amelyet amúgy is naponta átállítanak.

Éppen ezért arra törekszem, hogy csak olyan árut vásároljak (és itt hadd nyissak egy zárójelet: nemcsak a kefires dobozokon

érhető tetten ez az agresszió, hanem sajnos a szokás kezd elharapózni, zárójel bezárva), egyszóval, igyekszem csak olyan árut vásárolni, amelynek csomagolásán a szavatosság az évszámmal kezdődik és a nappal végződik. Nem szólítok fel vagy kérek fel bárkit is, hogy ugyanígy járjon el, de meggyőződése, hogy az egyetlen, amiből ezek értenek, az a profitkockázat. Ha egy napon arra figyelnek fel, hogy egyetlen doboz kefirjüket sem vásárolta meg senki, el fognak töprengeni a magyar nyelv természetén.

Mert ha ez így megy tovább, a majmolás, a más nyelvi filozófiák szolgálai átvétele elvezethet oda, hogy majd minálunk is, a mi lexikonjainkban is megjelennek az említett önvesszőzéses formák. Miért ne, ha a nagyvilágban ez a szokásos. És János Arany és Mihály Vörösmarty forogni fog a sírjában, amikor először fogják kinyomtatni magyar lexikonban vagy tankönyvben azt, hogy Arany, vessző, János.

Pedig az aranyvessző, az aranyág mítoszi emlék. De hagyjuk ezt meg a mitológiáknak.

Hogy ne csak rossz hírrel szolgáljak, hadd osszam meg a jelenlövőkkel azt az élményemet, hogy nemrég egy több mint négy és fél évszázaddal ezelőtt írott drámát láthattam színpadon. Magyar drámáról van szó. Bornemisza Péter *Elektrája* remek rendezésben, az óbudai Tér-Színházban látható, de most mint nyelvemlékre hivatkozom rá – ha ugyan nem félrevezető ez a szó egy erőteljesen jelen idejű dologgal kapcsolatban. Mert hiszen épp az volt az élményem, mennyire érhető, élvezhető, megélhető, mennyire mai, mennyire jelen idejű mindaz, ami a színpadon elhangzik – egyébként NEM Móricz Zsigmond átírásában. Nem. Bornemisza és Heltai Gáspár nyelvezete azzal az elemi erővel hat, minden beavatkozás nélkül, ami az őszallatok, a kősziklák, a gleccserek ereje, a monumentalitás érintése. Ez felemelő, ez ígéretes, ez önbizalommal tölt el bennünket nyelvünk jövőjével kapcsolatban.

Most tehát, e mai napon, örülünk annak, hogy ennyi jeles társunk érez magában erőt és késztetést, tenni valamit nyelvünkért, összefogva másokkal. Hogy nyelvünk felől elhárítsuk a romlás, a karaktervesztés, az elszemélytelenedés fenyegetését.

Mert ahogyan az ember a Teremtő tükörképe, úgy a nyelv sem egyéb, mint egy isteni lenyomat a világról. Minden nyelvben Isten szólal meg, így a mienkben is. Ezt az ajándékot kell megbecsülnünk értéke szerint és megóvnunk utódaink számára.

Ezért köszöntök mindenkit, aki ma eljött ide, a legnagyobb szeretettel.

Elhangzott a Partiumi Keresztény Egyetemen (Nagyvárad) 2017. április 25-én *A reformáció nyelvi hatásai* című konferencián.

Balázs Géza

A reformáció hatása a magyar nyelvre

Ha Kálvin nem lett volna, lehet, hogy most nem magyarul beszél-nénk. Hallottam egy tömör véleményt. Van benne valami, de egy kis kiegészítést hozzá kellene tenni: ha Luther és Kálvin nem lett volna, most nem magyarul beszél-nénk. Akkor talán ma Magyarország a latin nyelvnek lenne egyik utolsó bástyája, esetleg egy latinizált ma-gyart vagy éppen a németet beszél-nénk. Persze az anyanyelvűség külső hatóerői mellett ott fáradozott száz és ezer magyar prédiká-tor, író, költő, és a reformáció hatására elkezdett folyamatot olyan jelesek vitték sikerre, mint Kazinczy Ferenc, Széchenyi István, Petőfi Sándor és Arany János... A 16. században elkezdődött folyamat a 19. században, a reformkorban csúcsonodott ki.

Arra a kérdésre keresem a választ, hogy milyen hatással volt a re-formáció a magyar nyelvi kultúra megerősítésére, terjedésére, mi-lyen eszközöket tudott e célból felhasználni? Induljunk ki abból, hogy milyen volt a magyar nyelv állapota a 16. század elején, amikor

1517. október 31-én a wittenbergi vártemplom kapujára egy Ágoston-rendi szerzetes, Luther Márton kiszögezte 95 hittételét.

Először is Magyarország politikai egysége megszűnt, a török szinte feltartóztathatatlanul terjeszkedik, Mohács után elfoglalja Budát, majd 1552-ig az ország középső harmadát. Ki tudja, mi lett volna, ha a magukra maradt végvárak (Szigetvár, Kőszeg, Eger) nem próbáltak volna ellenállni, s ezzel mégiscsak megtorpanásra készítették a törököt. 160 évre, Buda 1686-os felszabadításáig az ország három része szakadt, egységes politikai vezetés és katonai erő nélkül maradt, hatalmi vákuum keletkezett. Az ország középső részén az őshonos magyar lakosság szinte teljesen elpusztult, és fennállt a lehetőség, hogy az önálló Magyarország többé nem áll talpra. Talán a magyar kulturális élet viszonylagos folyamatosága tudta átmenteni a magyarságot ezen a két nehéz századon. A reformáció terjedésének a politikai előzményeken, katonai kudarcokon túl nyilván oka volt valamiféle új összetartó erő keresése. A reformáció vonzerőt, reményt jelentett az emberközpontú, az autonómiát fgyelembe vevő és olcsóbb egyház képében.

A reformáció vonzerejét főként az anyanyelvűség jelentette: a Biblia jusson el mindenkihez a saját anyanyelvén, az istentiszteletek legyenek anyanyelvűek. Forradalmi hatása volt ennek a nagyon természetes gondolatnak. A világ befogadásának, megértésének legfőbb eszköze az anyanyelv. Ezt vitte át a reformáció a vallási tanításokra. A magyar reformáció első évszázadában öt Újszövetség- és egy teljes Ó- és Újszövetség-fordítás született. Az öt Újszövetség közül kettő, Pesti Gáboré és Sylvester Jánosé erasmista jellegű, ezt követte Heltai Gáspár, Melius Juhász Péter, Félegyházi János protestáns újszövetsége. A teljes protestáns Biblia Károlyi Gáspár és munkatársainak a fordítása, az 1590-ben megjelent Vizsolyi-biblia. Ez a Biblia mindenképpen fordulópon t a magyar nyelv történetében: mert kiegyenlítettebb nyelvhaszná lata meghatározó hatása lett az irodalmi nyelv alakulására (hasonlóan a Luther által fordított német Bibliához), valamint a népnyelv alakulására is. De nemcsak a bibliafordítások érdemelnek figyelmet, hanem a zsoltárfordítások is. A Luther által írt

himnuszok Németország mellett Magyarországon is terjedtek. Ezt szolgálta Gálszécsi István 1536-ban Krakkóban megjelent – hazánkban első protestáns – énekeskönyve: Kegyes énekekről és keresztyén hitről való rövid könyvecske. Ebben több szép Luther ének is van, de régebbiek is megtalálhatóak benne.¹ A 16. században további énekeskönyvek is megjelennek például Huszár Gáltól, Gönczi Kovács Györgytől, a legkiemelkedőbb protestáns énekeskönyv azonban Szenczi Molnár Albert zsoltároskönyve. A genfi zsoltárok átültetésével addig ismeretlen formákkal gazdagította a magyar verselést, egyúttal a szakszerű műfordítás mintaképe lett. Egyébként Károlyi és Szenczi munkássága összekapcsolódik. Szenczi Molnár Albert Károli Gáspár környezetében tanúja volt a Vizsolyi-biblia fordításának és kinyomtatásának, nevéhez fűződik a Károlyi-biblia javított kiadása. A Károlyi- vagy Vizsolyi-biblia nyelvre gyakorolt hatását mindenki elismeri, Csűry Bálint református szülőfalujának, a trianoni döntés után Romániához került Egrinek a nyelvében csaknem 150 bibliai eredetű szót, nevet, szólást, közmondást dokumentált.

A reformáció az elindítója a magyar nyelvi sztenderdizációnak, azaz az irodalmi és a köznyelv egyesülésének. A 16. századig ugyanis nem volt egységes irodalmi nyelvünk. A magyar sztenderdért két nagyobb nyelvjárási terület versengett: a keleti és a nyugati. A keleti győzött, s ennek legfőbb oka az a széles ívet kirajzoló északkeleti nyelvjárásban született Károlyi-féle Vizsolyi-biblia nyelve volt – amely évszázadokra meghatározta a magyar nyelv fejlődését. A Vizsolyi-biblia nyelvét terjesztették a sárospataki, debreceni, kolozsvári iskolák. Az egyszerű abaúji falu, Vizsoly a biblia miatt vált turistalátványossággá, s ezzel a szlogennel fogadja a látogatót: „református Betlehem”... A későbbiekben Kazinczy Ferenc nyelvújító munkássága is ehhez a tájhoz kötődik. Tehát Károlyi és Kazinczy: mai magyar irodalmi és köznyelvünk megalapozói.

A magyar stílus történetében a 16. századi biblia- és zsoltárfordítások önálló protestáns biblikus-zsoltáros stílust alakítanak ki Szabó Zoltán (1986: 52–56) szerint. A Károlyi-biblia nyomán terjedt el pl. az olyan fősvény, mint a hét szűk esztendő, úgy áll,

mint a Sion hegye. A stílus sajátosságai: bibliai képek, zsoltáros bűnbánati hangnem, zord erejű, komor, ószövetségi tónus. Nagy hatással volt a következő évszázadok íróinak stílusára egészen a 18. század végéig. A 20. században, például Ady verseiben a stílusújítás forrásává vált. A protestáns bibliáknak nyelvi-stílusbeli hatása azért volt, mint a katolikusoké (pl. Káldi György 1626-os bibliája), mert a protestánsoknál a bibliaolvasásnak nagyobb volt a szerepe, mint a katolikusoknál. Hallottam olyan véleményt, hogy a protestáns országokban ma is kimutatható jobb szövegértés egyik oka a rendszeres bibliaolvasásban rejlik.

Az anyanyelvűség programja mellett nem lett, nem lehetett volna sikeres a reformáció, ha nem állt volna rendelkezésére néhány fontos pragmatikai lehetőség. Ezek a következők voltak: a) könyvnyomtatás, b) retorika, c) vándorprédikátor, d) gyülekezeti éneklés, e) iskolák. A reformáció abban a pillanatban érkezett, amikor egy, a kommunikációs világot éppen átformálni induló jelenség, a Gutenberg-galaxis terjedni kezdett. A reformáció első évszázada egybeesik a kézírásos kultúra visszaszorulásával, a könyvnyomtatás fokozatos elterjedésével. Kiss Jenő egyenesen azt mondja: „a reformáció kezdettől fogva kommunikációtechnológiai fölénybe került a katolicizmussal szemben”²

A reformáció érkezése egybeesik az ókori retorika újrafelfedezésével. Az ókori retorikusok tudományos alapon feldolgozták, leírták a meggyőzést, amelynek gyakorlatát a mai napig alkalmazzuk. Az ókori retorikát a reneszánsz és a humanizmus éleszti fel, s elsőként a reformáció kezdi használni. Az első hazai retorika szerzője Pécseli Király Imre (1591 k. – 1641 k.) református prédikátor, a 17. század első felének legjobb protestáns költője. Az első magyar nyelvű retorika szerzője: Medgyesi Pál református egyházi író 1650-ben Bártfán adta ki *Doce praedicare* (Taníts prédikálni) című munkáját, mely a prédikációírás szabályait táblázatba foglalja. Az efféle gyakorlati prédikációsabályok forrása vagy mintája – az ókori retorikák nyomán – Luther Márton lehetett, aki az Asztali beszélgetésekben táblázatban sorolja fel a „világnak tetsző” és az „Istennek kedves” prédikátor ismérveit (Luther, 2015: 15–16).

Például ilyesmiket: Legyen nagy tudományú, Legyen szép orgánuma, Legyen ékesszóló; Vegye észre, mikor kell abbahagynia, El kell tűrnie mindenkitől a támadásokat és bántalmakat.

Tehát van újra retorika, akkor új erőre kaphat a prédikáció. A 16. században felbukkan a már névvel ismert vándorénekes (lantos), s mellette a vándorprédikátor. Róluk írja Szerb Antal: „ezekben a kimeríthetetlen erejű igehirdetőkből ölt testet magyar földön az új kor emberideálja, az autonóm személyiség”.³ Ebben a korban születik meg a magyar szónoki stílus, s annak választékos, szépen zengő, bibliai képeket, idézeteket használó protestáns prédikatori változata, amely mindmáig jellemzője a protestáns felekezeteknek. Ilyen vándorprédikátor volt Sztárai Mihály és Skaricza Máté, akik a török időkben református hitre térítették az Ormánságot. A lakosság csoda módon átvészelte a török megszállást, a későbbi betelepítések nem érintették, s az élet újrakezdésében mély vallásosság is segítette őket. II. József türelmi rendelete után (1781) sorra épültek a festett kazettás bögyekes⁴ vagy sudár tornyú templomaik. Az Ormánság későbbi tragédiája, az egykezés, a pusztulás már más lapra tartozik.

A közösség szerveződést a közös felolvasás és éneklés élményével erősíti a reformáció. „Nyelvhasználatuknak része lett a választékos, ünnepélyes nyelv, az egyházi szertartásban, az istentiszteleteken magyar nyelven olvastak fel a Bibliából és persze magyarul énekelték a zsoltárokat is.”⁵ Fontos újítás, hogy a kórus helyett bevezetik a gyülekezeti éneklést. A közös éneklés a hit megélésének fontos eszköze lett. A közös éneklést szolgálták a zsoltárfordítások, a magyar nyelvű énekeskönyvek, melyek számos éneke a mai napig használatban van. Végül a reformáció pragmatikai eszközei között ott szerepel az iskola is. A reformáció széles körű iskolahálózatot hozott létre az elemi iskolától a gimnáziumon át a főiskoláig. Az 1530-as, 1540-es években alapítják a sárospataki, a debreceni, a pápai, később a nagyenyedi református, illetve a pozsonyi, lőcsei, eperjesi és nagyszebeni evangélikus kollégiumokat.

A reformáció nyelvi fordulata két új műfajt hozott magával. Az egyik a hitvita, a másik az iskoladráma. A reformáció—ellen-

reformáció, vagyis a vallás- vagy felekezeti háború legfontosabb műfaja a hitvita, melynek alapját az újjáéledő retorika adja: érvek, ellenérvek, gyenge és erős érvek stb. Másik műfaj: az iskoladráma, a diákok által előadott, többnyire helyi szerzők, tanárok által írt színjáték. Az iskoladráma a reformáció és a barokk kor jellemzője, protestáns és katolikus formája is van, és részben összekapcsolódik a hitvitával az ún. hitvitázó dráma (Staud 1977: 395). Mindkét műfaj a reformációban virágzik ki igazán, össze is kapcsolódik, eredménye a vita- és érveléskultúra fejlődése, a meggyőző szónoki beszéd és stílus pallérozása.

A reformáció eredményeként két nyelvi jelenség mindmáig fennmaradt. A magyar helyesírás történetében egészen a 19. századig számon tartjuk a nyomdászok által kialakított és képviselt katolikus és protestáns helyesírás közötti különbséget. A c-vel jelölt hangot a katolikusok cz-vel, a protestánsok tz-vel jelölték. A cs hangot a katolikusok ch-val, a protestánsok ts-sel. Régi templomi feliratokon máig tanulmányozható ez az eltérés, pl. Ditséret. A különbség a 20. század eleji helyesírási egységesítésben eltűnt, de fennmaradt a családnevekben: Madách, Babits, Rácz ~ Raátz.

A felekezeti különbségek terminológiai különbsége a mai napig fennmaradt. A katolikus terminológia (elsőáldozás, mise, litánia, plébános) mellett élnek a protestáns kifejezések (konfirmáció, istentisztelet, zsoltár, lelkész). A katolikusok vízözön összetett szava a protestánsoknál helycserés formában özönvíz. A bibliai nevek esetében kiejtésbeli különbség kis kialakult a katolikusok és a protestánsok között: Izaiás és Ézsaiás, Samária és Szamária. A vallási köszöntésekben is megvan a különbség: Dicsértessék a Jézus Krisztus (katolikus), Erős vár a mi Istenünk (evangélikus), Áldás, békesség (református).

Feltűnő, hogy a reformáció nyelvi stílusa mennyire egyenmő. Nem fedezhető fel retorikai vagy poétikai különbség az egyes felekezetek megnyilvánulásaiban. „Az ágostai, a helvét reformáció alkotásai, valamint a Szentháromság-tagadók írásai sem különböztethetők meg szövegezésük, nyelvezetük alapján. A bennük feldolgozott műveltséganyag is nagyjából azonosnak mondható”

írja Ács Pál (2009). A reformáció gyors térhódítása után újra fel-erősödtek az ellentétes tendenciák. Felbukkant az ellenreformáció, az újrakatolicizálás. Lehet, hogy a reformáció ereje némiképpen csökkent, de azért nem véletlenül nevezik sokan a református vallást „magyar vallásnak”, s nem véletlen, hogy Debrecen a „kálvinista Róma”. A reformáció óriási szellemi, műveltségi és nyelvi hatása a másokkal való vitában, folyamatos diskurzusban alakult, és eredménye az ebből fakadó „türelem”, megértés és elfogadás. Azzal kezdtem, hogy a Luthernek és Kálvinnak köszönhetjük talán, hogy ma magyarul beszélünk. De azt se feledjük, hogy a katolikusok „adták” Luthert, és a reformátusoknak köszönhetjük a legnagyobb magyar érseket (Pázmány Pétert).

A reformációnak tehát meghatározó szerepe volt az anyanyelvi kultúrában. Létrejött és terjedni kezdett az anyanyelvi műveltség. Alapjaiban változott meg a magyarság viszonya anyanyelvéhez. Az anyanyelv megteremtette a nemzeti közösségé válás alapjait: irodalomban, költészetben, énekekben, zsoltárokbán, részben a tudományos értekezésekben. Az anyanyelvi gyakorlatot nagy mértékben segítették az iskolák, a (vándor)prédikátorok, a hitviták és az iskoladrámák. Elkezdődött a latin holt nyelvvé válása, a magyar nyelv emancipációja, valamint a sztenderdizáció, az irodalmi és a köznyelv kialakulása. A 16. századi tragikus magyarországi politikai helyzetben, az ország széthullásakor a „nyelv a magyar állam széthullása után átvette a nemzeti együvé tartozás jelképének szerepét és képviselését”, írja Nemeskürty István (2003: 65). Ez a példa sajnos újra időszerű lett a 20. században. A nyelv ismét kapott és kap is ilyen nemzetmegtartó, identitáserősítő szerepet.

¹ <http://zope.lutheran.hu/honlapok/protestans/felvidek/galszecs/galszecsii...>

² Kiss Jenő: A reformáció és a magyar nyelv. <http://evangelikus.hu/BESZ-Kiss-Jeno-eloadas>

³ Idézi: Kiss Jenő: A reformáció és a magyar nyelv

⁴ Tájszó: öblös, hasas

⁵ Kiss Jenő, i. m.

Irodalom

Ács Pál, 2009. Reformáció és anyanyelvű irodalom. www.historia.hu/userfiles/files/2009-0910/Acs.pdf. 2017. április 13.

Kiss Jenő: A reformáció és a magyar nyelv. <http://evangelikus.hu/BESZ-Kiss-Jeno-eloadas>. 2017. április 13.

Luther válogatott művei. 6. Prédikációk. Luther Kiadó, Budapest, 2015.

Nemeskürty István, 2003. Kis magyar művelődéstörténet. 5. kiadás. Szent István Társulat, Budapest.

Staud Géza, 1977. Iskoladráma. 395. In: Világirodalmi lexikon. 5. kötet. Főszerk.: Király István. Akadémiai, Budapest.

Szabó Zoltán, 1986. Kis magyar stílustörténet. 3. kiadás. Tankönyvkiadó, Budapest.

A nagyváradi magyar nyelv hetén elhangzott előadás szerkesztett változata.

Bárdos József

Hihetetlenségek

Az egyetem szelleme (Örkény István)

Amikor Örkény István hivatalos értesítést kapott a Mennyország Lélekpolitikai Alosztályától Szt. Péter sk. aláírással arról, hogy vegyészmérnöki és gyógyszerészi diplomája együttvéve sem elég ahhoz, hogy közangyalból kérése szerint őrangyallá vagy ördög-gé nevezzék ki, kicsit elkeseredett. Végül is ott az életműve, mormogta csak úgy maga elé, jó, nem valami nagy szám, de a Tótékra meg az egyperces novellákra akkor is büszke.

– Hagyd el – vigasztalta Ottlik, akivel véletlenül összeütközött két felhő között, mert nem figyelt a szárnya elé. Még szerencse, hogy elég jól összehaverkodott vele itt a túlvilágon, ahol már nem a katonai beosztás a fontos. – Engem se vesznek be bridzselni, mert nincs hivatalos okmányom. Kaptam meghívást mindenféle kékharisnya irodalmi lelkek közé, de hát nekem a kártya a mindenem! Még nézni is rossz, miféle elhújasult lelkek rontják a levegőt a kártyaasztalnál! Játsszani alig is tudnak, de papírjuk van valami alapfokú bridzstanfolyamról.

Örkény István világegyetében a gyors elhatározások embere volt, most se habozott sokáig. Úgy döntött, szerez egy bölcsész-doktori oklevelet. Végso soron az egész életét az irodalomnak szentelte. Nem akart úgy járni, mint a sztregovai bölcs. A volt drámaírók lélekklubjában, ahová maga is szívesen be-beült egy feketére, sokszor találkozott azzal a furcsa, szikár, konya bajuszú alakkal: Madách Imrével. Noha igazság szerint annak csak ideiglenes belépője volt a klubba, mert a vízfejű irodalmárok százötven év alatt sem döntötték el, hogy Az ember tragédiája dráma-e vagy sem, ez Örkényt nem zavarta abban, hogy tisztelettel köze-

ledjen a magányos zsenihez. Amikor Madách megtudta, hogy min töri a fejét, felajánlotta, elmeséli neki a Tragédia születésének történetét.

– Tisztelt uram! – mondta. – Százötven éve már, hogy azon kérődznék odalent, hogy mikor írtam, hogyan és miért, hogy volt-e korábbi változata a művemnek, meg hogy színpadra képzeltem-e a darabomat. Egyszerűen unom már őket. Ön beadja valamelyik egyetemen doktori disszertációnak, amit elmesélek. Megkapja a dokumentumot, amire szüksége van, itt bemutatja, előléptetik. És én is megkapom végre az állandó belépőmet ide. Van bennem is hiúság, persze, de nem az mozgat, higgye el, tisztelt uram, csak hát érzem a pincérek tekintetén, hogy csak ideiglenes vagyok. Hát meddig mehet ez, kérdem én?

Így történt aztán, hogy Örkény István egy éves alkotói szabadságot kért a KözAnSzövtől (ugyanis ennél a szövetségnél közangyalkodott). Persze csak fizetés nélküli szabadságot kapott, azt is csak egy fél évre (hja, kérem, ha mindenki akkor mehetne szabadságra, amikor neki tetszik, akár rögtön bezárhatnák a Mennyszágot!)

Először úgy gondolta, hogy a pesti egyetemen próbálkozik, elvégre is abban a városban élte le élete nagy részét. De aztán mégis egy vidéki egyetem mellett döntött: nem akart nagy felhajtást maga körül. Kikereste a telefonkönyvből a folyóparti város egyetemét, és már tárcsázta is. A telefon kicsengett, majd egy kedves női hang köszöntötte, és tájékoztatta arról, hogy a telefonkezelő azonnal jelentkezik. A várakozási idő előre láthatóan kevesebb, mint egy perc, tette hozzá. Örkénynek tetszett ez az újdonság. Ám amikor erről éppen hetedszer tájékoztatta a kedves női hang, és hetedszer szólalt meg a muzsika, kezdte elveszíteni a türelmét.

Úgy látszott, kénytelen lesz személyesen próbálkozni. Illetve hát szellemesen. Ha lehet ezt így mondani. (Lehet?) Szerencsére elég volt elhatároznia, és már ott is körözött az egyetem központi épülete fölött. Ilyen könnyű egy kísértetnek! Nem zavarja se az időjárás, se a menetrend, de még a soros vasutassztrájk sem! Csak elképzei, és tessék.

Ahogy ott körözgetett az épület fölött, hogy kiválassza a megfelelő helyet a landolásra, egyszer csak észrevette, hogy nincsen egyedül.

– Adjon Isten, uram! – szólította meg az ismeretlent, akinek lobogó, ősz szakálla mutatta, hogy nem mai csirkével (akarom mondani nem valami friss kísértettel) áll szemben.

– Adjon jó napot magának is! Csak nem Örkény István, személyesen? – kérdezett vissza a szakállas.

– De bizony. Kihez van szerencsém?

– Amennyire emlékszem, én volnék az egyetem szelleme – mondta az ismeretlen. – De, tudja, olyan régen kiűztek innen, hogy már néha magam sem vagyok egészen bizonyos benne. Maga mit gondol?

– Nézze – próbálkozott Örkény István –, ha nem maga, akkor hát kiféle-miféle szelleme van ennek az egyetemnek?

– Hát épp ez az! Hogy úgy látom, semmiféle!

– De hát az hogy lehet? Az ilyesmi bizonyosan feltűnt volna valakinek.

– Ebben a mai, posztmodern, szellemtelen világban, uram? – tárta (volna) szét a karját az egyetem szelleme (már feltéve, ha az ilyen szellemeknek és kísérteteknek volna karja). Na de hagyjuk az én bánatomat. Inkább beszéljünk magáról. Nagy megtiszteltetés, hogy személyesen is megismerhetem! Megvallom, nem minden írását olvastam. De amihez hozzájutottam, azt nagyon rokonnak éreztem. Azokban is valamiféle egyetemes szellemet véltem fölfedezni.

– Zavarba hoz – mondta Örkény István. – Tudja, mostanában nem sok jót mondtak rólam. Abban a régi világban, amelyikben élnem adatott, nagyon ellenzékinak tartottak. Néha elnézték, de mégis. Aztán jött ez az új, és mit ad Isten, már megint ellenzékinak számítottak.

– Irigyek! Föl sem érnek magához – bizonygatta a szakállas. – És én miben lehetnék a szolgálatára?

Örkény István röviden beszámolt közangyali minőségéről, meg arról, hogy egy doktori címmel szeretné elérni az őrangyali kinevezést.

– Bizonyára megérti, szellemtestvérem – tette hozzá afféle mentegetőzésként. – De ez egy ilyen ország. Aki magyarnak születik, annak még a Paradicsomban sincs másként.

– Nézzük csak, mit tehetünk – dörzsölte a tenyerét (persze csak képletesen!) az egyetem szelleme. Talán a modern magyar irodalom tanszékén kellene próbálkoznia.

– Gondolja, hogy én modern vagyok?

– Azt nem tudom. De ott ismerem a tanszékvezetőt. Kicsit szenilis, kicsit bogaras, de még a régiek közül való. Arról nem is beszélve, hogy éppen üléseznek: tán ez a legjobb alkalom, hogy megismerkedjen velük.

– Nekem nem nagyon tetszik az a társaság. Különösen az a nő! – mondta Örkény István, miután szemügyre vette a tanszéki értekezlet résztvevőit.

– Királyiak a megérzései, uram! Öröm magával beszélgetni! Az az egyik legkülönlegesebb tyúk, akit valaha életemben (?) láttam. Különlegesség. Az egy valódi has-fehér batávi!

– Has-fehér? – kérdezte meglepetten Örkény István.

– Csodálkozik, ugye? – örvendezett az egyetem szelleme. – Mindenki így van vele! Hát igen. Ahol fehér a tolla, az a hasa. Ellenben ha hátulról nézi valaki, ott az a két szemfolt, meg a rózsaszín tollazat: mint egy értelmes női arc. De az a feneke!

– És én majdnem bedőltem neki.

– Csak semmi pánik! Mások is így járnak vele. Mit gondol, hogy került a tanszékre?

– De hát ez nem baromfiudvar!

– Van itt valódi barom is, ne féljen. Azokból jut mindenhová.

– Valami jobb sehol? – kérdezte kétségbeesetten Örkény István, mert érezte, ebből nem lesz előléptetés.

– Volt itt egy rendes alak. Egy bárány. Hófehér. Az tele volt jó szándékkal. Bene, bene, mondogatta, ha segítséget kértek tőle.

– És? Mi van vele?

– Már nincs itt. Bűnbakot csináltak belőle. Rámondták, hogy fekete.

– De hát fehér volt, nem?

– Na igen, de az a disznó, aki a helyére furakodott, előállt azzal, hogy a szavak referencialitása bizonytalan.

– Az mit jelent?

– Hát hogy a fehér nem feltétlenül fehéret jelent. Esetleg mást. Talán éppen feketét.

– Tudja, én egész életemet a magyar nyelv tanulásának szenteltem. De ilyesmi még véletlenül se jutott eszembe. Talán mégse vagyok elég modern.

– Poszt.

– Egészségére. Csak nem fázott meg,

– Köszönöm. Nem, bár itt tényleg elég nagy a huzat. Csak azt mondtam, poszt. Mármint hogy posztmodern. Az most a divat. Vagy már az se.

– Értem. Illetve nem értem.

– Be ne vallja. Ők sem értik, de nem csoda, mert amit beszélnek, annak nincs is semmi értelme.

– Akkor nekem itt nincs keresnivalóm – mondta Örkény.

– Na látja, keresni ők se nagyon keresnek vele.

– Hát akkor most mihez fogjak? – kérdezte Örkény István némi szünet után, ami alatt magukban mindketten a régi szép időkről elmélkedtek.

– Nehéz eset maga – szólalt meg újra az egyetem szelleme. – Nem akarna inkább középcsatár lenni? Azt jól megfizetik manapság.

– Nem focizom.

– Maga tudja. Pedig azzal könnyedén megszerezhetné a doktori címet.

– Focival?

– Azzal hát – mondta az egyetem szelleme. – Azzal itt akár rektor vagy főangyal is lehetne.

– Köszönöm, de akkor már inkább visszamegyek. És maradok közangyal. Nem akar velem jönni? Beajánlanám Szent Péternél. Tudja, mióta elmeséltem neki a nászutunk történetét, azóta határozottan kedvel engem.

– Én már maradok itt, amíg végleg el nem fúj a szél – mondta búcsúzóul az egyetem szelleme, és jobb kezével sokáig integetve ellebegett a felhők irányába. (Van jobb keze egy szellemnek? Ha van bal, miért ne volna jobb is. Igaz? Igaz.)

Somorjai Réka debütnovellája

Kutya

– Dobd el a követ, Benedek! Dobd el azt a kurva követ, és gyere már! Meglátnak, az istenért... Hallod? – üvöltök ki a ház sarka mögül, de csak a saját hangomat hallom visszacsapódni a falról. Félig háttal vagyok már neki, mert a félelem az ellenkező irányba vinné lábaimat. Benedek úgy tesz, mint aki meg sem hallja a szavaimat. Továbbra is fent van a fán, egy ökölvastagságú ágon nyúlik el teste, és kezében a kővel céloz. Nyelve kilóg a szájából, ahogy összpontosít. Az öreg néni, akit célba vett, épp a dinnyéit rakja ki a standra. Rozzant faasztalon hever vagy négy-öt darab, nem túl nagy görögdinnye. Az egyikből vörös lé csorog. Még tegnap meglékelték. Az öregasszony háta, mint a szike éle, ha kőnek feszítik, begörbül, ahogy lehajol, és felemeli a földről az utolsó gyümölcsöt is. Benedek a fán minden inát megfeszítve figyeli.

Benedek lő, kezéből kirepül a kő, gyorsan és nyílegyenesen. Neki az öregasszony fejkendőjének, pont a halántékán. Az asszony megremeg. Kezéből kiszakad a hatalmas dinnye, a földre zuhan, szétloccsan és darabokra hullik. Hasadását a felnyíló héj repedésének hangja kíséri. Az asszony térde megcsuklik, kezével a faasztal sarkára borul, rozsdabarna körmei a fadeszkába vájódnak, de ujjai elernyednek, és egész testével a szétloccsant dinnye maradványai közé zuhan. A piros lébe lassan szivárog az asszony fejkendője alól feltörő vér. Úgy vegyül bele, mint festékek, amiket összemosnak, hogy újabb színt nyerjenek belőlük.

Benedek leugrik a fáról, arcán valami eszelős vigyor, pont olyan, mint azoké, akik tudathasadásuk előtt kilépnek a testükből, hogy rákacagjanak önmagukra, aztán visszalépnek saját testükbe, és évszázados melankóliába süllyedve elpusztulnak saját ravataluk előtt. – Megölted? – és szememmel arca mimikáiba akarok kapaszkodni a válaszáért. Benedek csak néz rám, és röhög.

– Fussunk – mondja, és lábaival nekifeszül a rét ázott talajának. Egyenesen a Sugovica partszéli nádasai felé indul, ahol a lápos mederben éssen kell lennie az embernek, ha nem akar belesüppedni az ingoványosba, hogy aztán órákig kiabáljon önmagának. Meg a tájnak, és egy-két elszálló darunak, míg aztán valaki meg nem hallja a segélykérését, és ki nem húzza az iszapból. – Állj már meg, Benedek! – kiáltom, de nem hallja. Kaszáló lábaival testének minden görcsösségétől megszabadulva rohan a réten keresztül. Nem is látszik már ki a feje. A két láb nyomában újraéledő fű mentén tudom, hogy merre ment. Nézem egyre távolodó búbját, a fekete, göndör haját.

Azt hiszem, tetszik, amit tett. Irtó merész. Tekintetem az öregasszony vérben és dinnyelében ázó kék otthonkájára tapad, és közben Benedek nyomát követem. A toronyóra ekkor üti el a hatot, és tudom, hogy lassan kiszivárog a többi árus is a piactérre, hozzák a gyümölcsöket, földes gyökerű sárgarépákat fektetnek fel kis kosarakban a faasztalokra, fűszerporos kezű asszonyok kis zacskókba mérve árulják a piros paprikát. Hiába mondta mindig mindenki azt Benedekről, hogy gyáva kukac, a legkisebb – csúfolta mindenki, hogy Kutya. Nagyon hősiesnek tűnt az előbb. Hiszen lelőtte a banyát. A Banyát. Óriási, gondoltam magamban. Ha látták volna a többiek, ők is most mind ezt gondolnák, és nem csúfolnák többé Kutyának. Egy este, ősszel, sírva jött hozzám, véres volt a takony, ami az orrlyukából folydogált a szája széléig. A többiek mind kinevették, mert nem akart felmászni a harangtoronyba, és nem merte lelopni a keresztet a vasharang tetejéről. A nagybátyja a lelkész, és ha kiderülne, hogy ő lopta le, biztosan hetekre bezárnák a szülei. Akkor hozta fel nekem a banyát is. Hogy majd ő. Most bizonyíthat. Megteszi. Akkor senki nem fogja csúfolni többé. A banyát úgyis mindenki utálja. Gyűlölte, ha Kutyának hívták. Olyankor mindig kivörösödtek a fülei, mintha beverte volna az ágy sarkába. De sosem szólt. Én sosem azért hívtam Kutyának, mint a többiek. Én csak megszokásból. Benedek mindig követett minket. Le sem lehetett rázni. Pedig menekültünk előle. Le is köptük. Kóró mondta egy

este, mikor gyűlést tartottunk a fészkerben, hogy olyan, mint a kutya: folyton jön. Akkor neveztük el őt így, közösen. És tényleg mindig jött, és mindig akarta csinálni velünk. Csak sosem merte. Beszari volt. Ez az igazság. De ha látnák a többiek is, hogy mit művelt a banyával...

Fotó: Somorjai Anna

Somorjai Réka 1994. október 24-én született Budapesten. A kecskeméti Bolyai János Gimnáziumban érettségizett, jelenleg a Pesti Magyar Színiakadémia és az ELTE harmadéves pszichológia szakos hallgatója. Eddig csak versei jelentek meg többek között a Műhelyben, a KULTer-en, a Zempléni Múzsában és a tiszatájonline-on.

2017. június

-
- 3 **Böszörményi Zoltán:** Hullámok tükrében (vers)
- 4 **Zimonyi Zita:** arzén (97.)
- 11 **Kemény Gabriella** versei: Házások, Mátrix, Second Star to the Right, „az holnapra csúnya lesz”
- 14 Ötven szóban – ELTE szövegjátékosai
- 20 **Végh Attila** versei: Hamu, Nagymarosi temetés
- 23 **Vasvári Nikolett:** Aprópénz (próza)
- 30 **Iancu Laura:** A kövek hűsége (vers)
- 32 **Tamás Dénes:** Az élő ház (Regényrészlet)
- 38 **Zudor János** versei: Gyűlölet és kín, A bosszú, Mintha felnégyelés előtt! A Vakond legendája, Bomolsz mára, A kígyó, A szó ölet
- 43 **Gáspár Ferenc:** Trubadúrvarázs (regényrészlet, 4.)
- 49 **Horváth Veronika** versei: hívásvárakoztatás, felzabál
- 51 **Ürmös Attila:** Afrika, Afrika! (regényrészlet)
- 56 **Bíró Tímea** versei: Várakozó ütem, Gyulladás, Ha még egyszer
- 58 **Szócs Géza:** Párbeszéd a pokolban (próza)
- 60 **Ştefan Manasia** versei **André Ferenc** fordításában
- 65 **Böszörményi Zoltán:** A hangulat világteremtő ereje (tárca)
- 67 **Laik Eszter:** Poszt feszt (tárca)
- 70 Egyfajta költői létminimumra törekedtem – **Varga Melinda** beszélgetése **Pál Dániel Leventével**
- 81 **Dominka Ede Harald:** A Holdon is keresték a keresztény lány gyilkosát (Márton László: Hamis tanú)
- 84 **Varga Melinda:** Kavicsot dörzsöl a tenger ágyéka (Ladik Katalin: A víz emlékezete)
- 92 **Alexovics Ingrid:** A nyilasok gyűlöletét újrateremtő regény (Zoltán Gábor: Orgia)
- 96 **Kadlót Nikolett:** Állapothatározó (Tolvaj Zoltán: Fantomiker)
- 100 **Varga Melinda:** Az alvilág poétikája (Pál Dániel Levente: Az Úr Nyolcadik Kerülete)
- 114 **Kárpáti Zsuzsa:** Törésvonalak (Balla Zsófia: Más ünnepek)
- 118 **Szócs Géza:** „A nyelv sem egyéb, mint egy isteni lenyomat a világról” (Köszöntő a Nagyváradai Partiumi Keresztény Egyetemen 2017. április 25-én A reformáció nyelvi hatásai című konferencián)
- 121 **Balázs Géza:** A reformáció hatása a magyar nyelvre (esszé)
- 129 **Bárdos József:** Hihetetlenségek – Az egyetem szelleme (Örkény István)
- 134 Debüt – **Somorjai Réka:** Kutya

- Böszörményi Zoltán:
Hullámok tükrében
- Zimonyi Zita:
arzén (97.)
- Kemény Gabriella:
Mátrix
- Végh Attila:
Hamu
- Vasvári Nikolett:
Aprópénz
- Iancu Laura:
A kövek hűsége
- Tamás Dénes:
Az élő ház (regényrészlet)
- Zudor János:
Mintha felnégyelés előtt!
- Horváth Veronika:
Felzabál
- Ürmös Attila:
Afrika, Afrika!
- Bíró Tímea:
Varakozó ütem
- Szőcs Géza:
Párbeszéd a pokolban
- Laik Eszter:
Poszt feszt
- Ștefan Manasia:
A vidám és nemtörődöm nővér
- Böszörményi Zoltán:
A hangulat világteremtő ereje
- Balázs Géza:
A reformáció hatása a magyar nyelvre

„Arra lehet szemed főként – főleg éveken keresztül folyamatosan –, amilyen te magad is vagy. Még akkor is, ha erről korábban halvány lila fogalmad sem volt. És még akkor is, ha úgy élted le az egész életedet, hogy mindig elvonatoztál saját magad mellett: láttad kírva az állomástáblán a neved, de egyéb teendőidre hivatkozva mindig másnapra vagy a jövő hétre halasztottad volna, hogy leszállj.”

Varga Melinda beszélgetése Pál Dániel Leventével • 70. old.
Kritika Az Úr Nyolcadik Kerülete című kötetéről • 100. old

500 FORINT • 6 LEJ • 1.50 EURÓ

